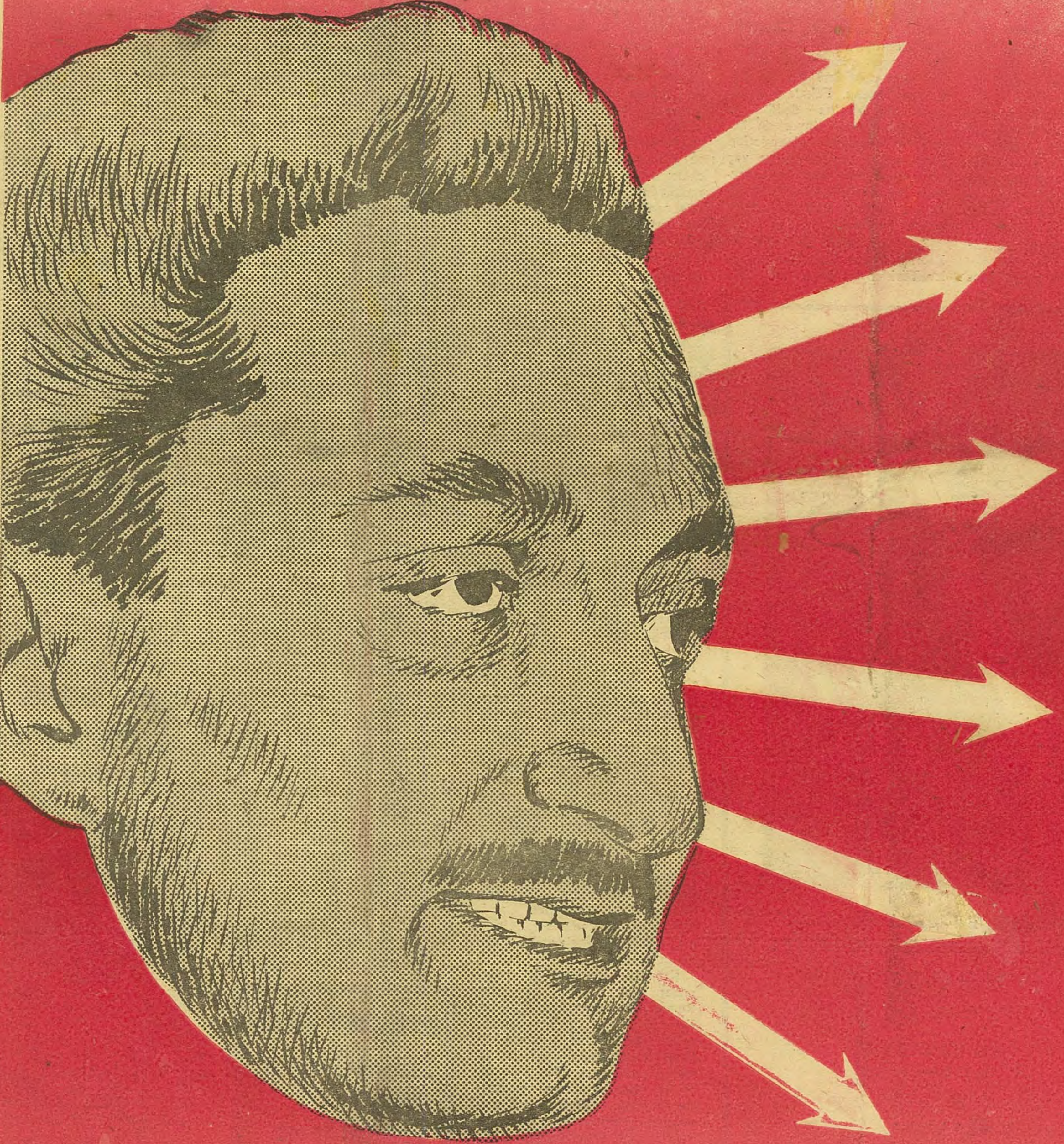
YÖN
HAFTALIK GAZETE

SİGORTACILIKTA AMERİKAN OYUNLARI

BÜLENT ECEVİT: C.H.P. NİN ÜMİDİ !...

Yıl: 5 - Sayı: 185 21 EKİM 1966 125 Kuruş

OKUYUCU'DAN YÖNE

»İLERİCİ KIBRIS TÛRKLERİ» NE CEVAPLARIM

30 Eylül tarihli gazetenizde «İlerici Kıbrıs Türkleri» adına M.Denizer'in ve M. Ahmet'in yazılarını okuduk. Yeni birşey öğrenmedik. Sadece Kıbrıs Türk leri arasında kendi kendilerini «ilerici» addedenlerin bulunduğu meydana çıkıyor. İlericilerin yolu aydın olsun.

Kıbrısta Enosis için açılan bir mücadele vardır. Yunan askerleri adayı bu gayeyi tahakkuk ettirmek için işgâl altına almışlardır. Yedisinden yetmişine 120 bin Kıbrıs Türk'ü bu işgâl altında inlemektedir ve Yunan boyunduruğuna girmemek için savaşmaktadır. Önümüzdeki manzara budur. İlerici (!) M. Denizer ile M. Ahmet beyler ne istiyorlar?

«Bütün askeri üslerden arınmış, bütün, erkin ve özgür bir Kıbrıs'ta hiçbir dış müdahaleye uğramadan, belirli bir sürede sulh ve sükûnun iadesine çalışılmalı ve uygun bir ortam yaratıldığında bütün Kıbrıs halkı, Kıbrıs Türkleriyle Rumları, kendi geleceğini tayin etmelidir.»

Söylemeğe lüzum yok. Makariosun da istediği budur. Fakat bir hâl çaresi sırf Makarios da onu istiyor diye kötü olamaz. İlericilerin bu teklifini inceleyelim. hem de mümkün olduğu kadar objektif olmaya dikkat ederek inceleyelim:

1. Bütün askerî üslerden arınmış bir Kıbrıs! Yani, Türk alayı da adadan çıksın. Kıbrıs Rumları ile Kıbrıs Türkleri baş başa kalsınlar. İyi ve güzel bir teklif. Türk alayının mevcudiyeti Kıbrıs Türk'ünün top yekûn imhasını önlemiştir. Makarios'u, Türkleri imha için çizdiği hedefe ulaştırabilmek için Türk alayının adadan derhal çıkması gerekmektedir. İlerici arkadaşlarımız da ayni fikirde, ancak, Makarios'un Türkleri imha etmeyeceğine inanmışlar. Bu inançlarında haklı mıdırlar, değil midirler? Bu da münakaşa konusu. Fakat, 120 bin Türk, Makarios'un dediklerine ve yaptıklarına bakıyor da ilericilerle hemfikir olamıyorlar. Makarios'un dediklerini ve yaptıklarını burada yeniden yazmak boşuna bir gayret olur. Olaylar, gizlenemeyecek kadar açıktır ve fecidir.

2. Bütün, erkin ve özgür bir Kıbrıs! Acaba bunu istemeyenler Türkler mi olmuştur? Makarios'un Enosis dâvâsı ne olacak? İlericiler Makarios'tan Enosis'e gidilmeyeceği hakkında garanti mi almışlardır? Bu bütünlüğü, erkinliği ve özgürlüğü kim garanti edecek? Enosis'e gidilmesini kim ve nasıl önleyecek? Zürihteki tecrübe kâfi gelmedi mi ilericilere? Makarios'un «Tam bağımsız bir kıbrıs istiyorum; fakat bu tam bağımsızlık Enosis yolunu tıkayan bir şekilde bağımsızlık olmamalıdır. Kıbrıs halkı istediği zaman kendi mukadderatını tayin edebilmelidir» beyanatı unutuldu mu?

3. Hiçbir dış müdahaleye uğramadan ...Makarios da bu dış müdahaleyi bertaraf etmek istiyor. Nedir bu dış müdahale? Kıbrıs Türklerinin imhasını önlemek için girişilen Türk teşebbüsleri değil mi? Aralık 1963 de Türkiye bu müdahalede bulunmamış olsaydı Lefkoşadaki 40 bin Türk'ün çoğu imha edilmiş ve ilericilerin istediği «sûlh ve sükûn» temin edilmiş olacaktı; 1964 Ağustos ayında Erenköyde 2000 Kıbrıs Türk'ünün canını da bu «dış müdahale» kurtarmıştı. Bunlara ne lüzüm vardı? Türkiye'nin Kıbrıs Türk'ünü koruması da ne oluyor? İlerici kardeşlerimiz bu suallerin cevabını istemektedirler herhalde.

4. Belirli bir sürede sûlh ve sükûnun iadesine çalışılmalı. Adada sûlh ve sükûnu bozan kimdir? Rum palikaryaları silâhlarını toplayıp gitseler, anayasa düzeni iade edilse Kıbrısta bir mesele kalır mı? Yunan askerleri işgallerinden vazgeçmeden, 40 bin silâhlı Rum palikaryası silâhlarını terketmeden sûlh ve sükûn nasıl iade edilecekmiş? Türkiye'nin 3 yıldanberi yapmağa çalıştığı sulh ve sükûnu iade ettirmekten öteye geçmiş midir? İlerici arkadaşlar bunun da cevabını vermelidirler.

5. «Uygun bir ortam yaratıldığında bütün Kıbrıs halkı, Kıbrıs Türkleriyle Rumları, kendi geleceğini tayin etmelidir». Nedir bu uygun ortam? Kıbrıs Türkleri silâh tehdidi altında, abluka içinde, işgal altında inlerken bu ortamı nasıl yaratacağız. Makarios Enosis ve yalnız Enosis diye bir dâvâ güderken bu ortam nasıl yaratılacak? Kendi geleceğimizi tâyin hakkı, ilericilere göre, Rumlarla birleşerek oy kullanmamızla mümkün olacak. Yani beşli birli mukadderatımızı tâyin edeceğiz. Makarios'un da temin etmeğe çalıştığı ortam bu değil midir? Makarios'un istediklerine evet demek ilericilik ise, 120 bin Kıbrıs Türkü hakikaten gerici imişler. Bu kadar gerici insanın mürşidi herhalde iki tane ilerici olamaz.

Kıbrısta beynelmilel anlaşmalar ayak altına alınmıştır. Rusya bile bunun karşısındadır. Kıbrıs'ta insan hakları çiğnenmiştir. Rusya bile bunun aleyhindedir. Kıbrıs'ta anayasa düzeni bozulmuştur. Rusya'da bile bir anayasa düzeni mevcuttur. Kıbrıs'ta Türkler asî muamelesi görmektedir. Birleşmiş Milletlerdeki Rus delegesi bile bu tezi kabul etmiş değildir. Makarios Enosis için mücadele ediyor.

Rusya bunu açıkça görmüştür ve Makarios'u Enosis yolunda destekleyen, Anglo - Amerikan plânı aleyhine bir tutum takınmıştır. Yunanistan 150 yıllık bir megalo idea dâvâsı ile Kıbrısı kendi kendine peşkeş çekmektedir. Rusya bunun da aleyhinedir. Kıbrıs'ta Rum cemaatının yüzde kırkını teşkil eden solcu rumlar da Enosis'in aleyhinedir. O halde bu ilerici Türker hangi kamptadırlar? Kimi destekliyorlar ve kimden yanadırlar? Anlayan varsa bize anlatsın. Biz anlayamadık.

Saygılarımla

Ülfet Emin Karpazlıoğlu

(Bahçelievler - Ankara)

BASINDAN

Son Saat

YÜZYIL ÖNCESİNİN BİLİNMEYEN BİR OLAYI

Orhan Karaveli

1865 yılında bir tiyatro oyuncusu Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Abraham Lincoln'ü tabancasından çıkan kurşunlarla öldürüyor. Böylece Başkanlık yolu bir başka «Johnson'a», Andrew Johnson'a açılıyor. 1866 yılında, yani bundan tam yüzyıl önce Amerikayı bu «birinci» Johnson yönetmektedir. Washington, dikkatlerini artan bir biçimde Akdeniz ve Orta Doğuda gezdirmektedir..

İsveç'in en büyük ve ciddi gazetelerinden Göteborgs Posten, 9 Eylül 1866 tarihli sayısında, bugüne kadar Türk basınında belki de hiç yayınlanmıyan bir olayı aynen aşağıdaki cümlelerle naklediyor:

«Gazetemize Kıbrıstan bildirildiğine göre, Larnaka şehrinin Türk makamları ile adadaki Amerika Birleşik Devletleri konsolosu Mr. Palma da Casuala arasında çok önemli bir anlaşmazlık patlak vermiş bulunmaktadır. Amerikan Konsolosluğu jandarmalarından (!) biri, burada ikamet edebilmesi için gerekli formaliteleri ifa etmekten nedense kaçındığından Türk makamları tarafından yakalanmış, bunun üzerine Amerikan Konsolosu duruma müdahale ederek, bahis konusu jandarmanın kendisine derhal teslim edilmesini Türk makamlarından talep etmiştir.»

«Türkler cevap olarak, Amerikan jandarmasının, gerçekten Konsoloslukça istihdam edilmekte olduğunun Amerikalılar tarafından ispat edilmesi şartıyla) serbest bırakılabileceğini bildirmişlerse de, konsolos Mr. Palma da Casuala, Türk makamlarının bu cevabını Amerikan Milletine yapılmış bir hakaret saymış ve kendisinden özür dilenmesini istemiştir! Amerikan Konsolosunun ileri sürdüğüne göre, Türkler, yaptıkları hakareti tamir etmek için Amerikan bayrağını 21 pare top atışıyla selâmlamalı ve hareketin sorumlusu olan Türk yetkilinin işine derhal son vermelidirler! Ayrıca, Kıbrıs Paşası bu yetkiliyi çağırarak yaptığı hareketin yanlış olduğunu kendisine anlatmalıdır.»

«Amerikan Konsolosluğunun bu talepleri derhal yerine getirilmediği takdirde Akdenizde görevli Amerikan donanması Kıbrıs adasını top ateşine tutarak yerle bir edecektir.»

«Amerikalıların yukardaki talepleri karşısında hayretler içinde kalan Ali Paşa henüz kesin bir cevap vermemiştir. Kıbrısta bu olaylar olup biterken, İstanbulda belirtildiğine göre, Amerikanın gerçek niyeti bir bahane yaratarak Kıbrısta bir deniz üssü ele geçirmekten başka bir şey değildir. Maltada İngilizlerin böyle bir üssü vardır.»

Türkiye, Yunanistan, Kıbrıs ve Amerika ilişkilerini inceleyecek olanlar için önemli bir vesika niteliğinde gördüğümüz yukardaki dikkate değer olayı, Göteborgs Posten gazetesi tam yüz yıl sonranın tarihini taşıyan 9 Eylül 1966 günkü sayısında tekrar yayınlamıştır.

YÖN

HAFTALIK FİKİR VE SAN'AT GAZETESİ

Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu — Mümtaz Soysal — Doğan Avcıoğlu İmtiyaz Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Doğan Avcıoğlu Basıldığı yer: Güneş Matbaacılık T. A. Ş.

ADRES: Yazı işleri: Sümer Sokak No: 16/8, Yenişehir — ANKARA. Telefon: 176989 — İstanbul Bürosu (Satış ilân ve Abone İşleri): Mollafenari Sokak No. 32, Cağaloğlu — İstanbul. Telefon: 229570 — Posta Kutusu: 512 İSTANBUL.

ABONE: Bir yıllık (52 sayı) 60 T.L., Altı aylık (26 sayı) 30.— T.L., Üç aylık (13 sayı) 15.— T.L. dır. Yurt dışı abonmanlarda bu bedellere ayrıca posta pulu ücreti kadar ilâve yapılır. Geçmiş sayıların fiyatı 2.50 T.L.'dır.

İLAN: Beher sütunda santimi 25.— T.L.'dır Sürekli çıkacak ilân ve reklâmlarla kitap ilânları için özel indirimler yapılır. İlân ve reklâmların yayınlanmasından ötürü hiçbir sorumluluk yüklenilmez.

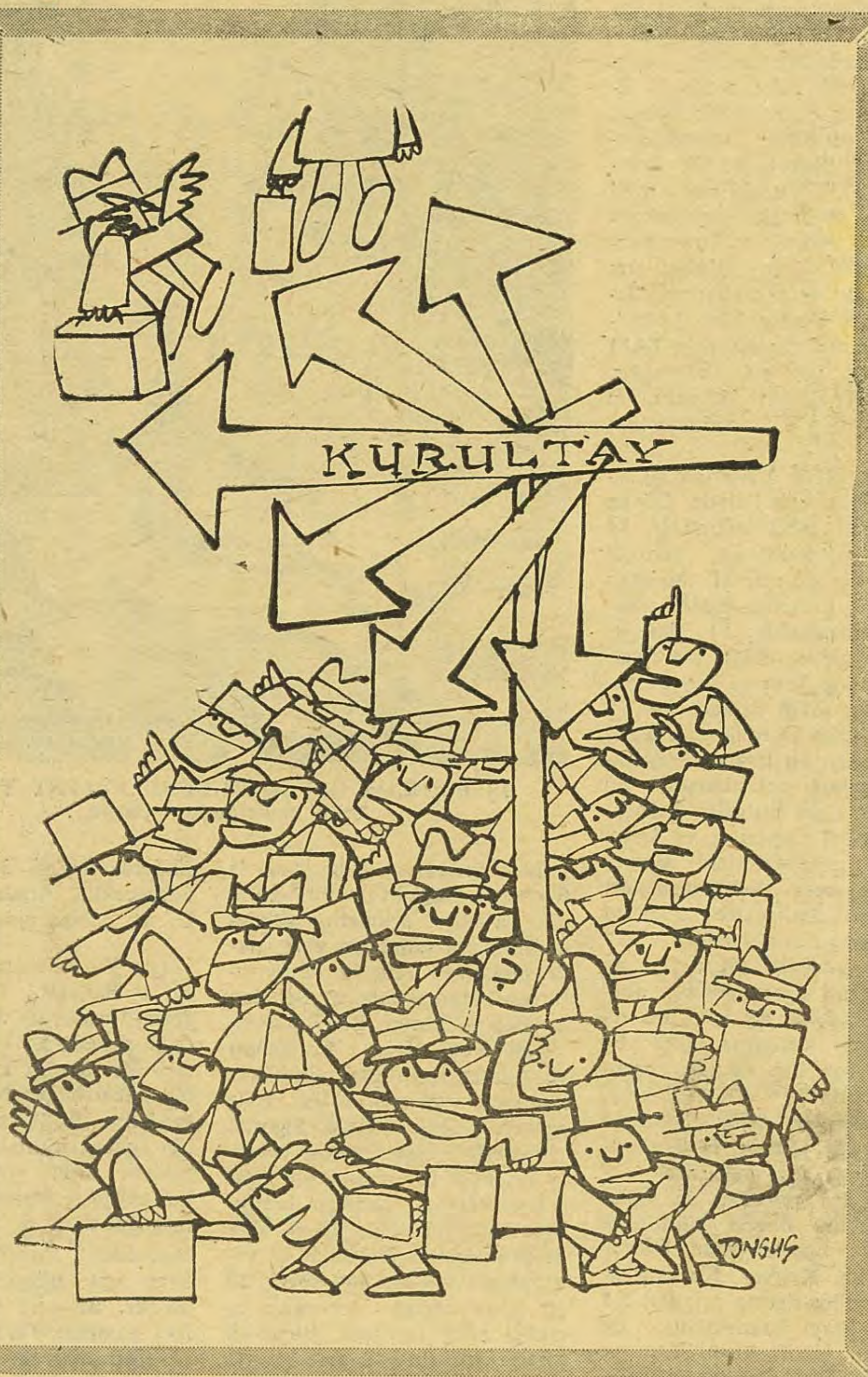
C.H.P. İÇİNDEKİ MÜCADELE

Ortanın solu nedir, ne değildir tarzındaki lâf kalabalığı arasında, CHP, en ciddî buhranlarından birini yaşamaktadır. Parti içindeki sağ ve sol mücadelesi, artık liderlerin uzlaştırıcı çabalarıyla geçiştirilebileceğe benzememektedir.

CHP aslında uzlaşması mümkün olmıyan iki unsuru, şimdiye kadar bir arada tutmayı başarmış bir partidir. Bunlar tutucu ağa - eşraf - komprador takımı ile reformlardan yana, «ara tabakalar» dediğimiz güçlerin temsilcileridir.

CHP, çok partili hayata geçene kadar, ara tabakaların hemen hemen tam egemenliği altında kalmıştır. Ağa - eşraf - Komprador takımı, ara tabakaların bu egemenliğini kabullenmek şartıyla, varlıklarını sürdürebilmiş ve gelişebilmiştir. Kuvvet dengesi tamamen ara tabakalardan yana olduğu içindir ki, 1940'ta Köy Enstitüleri kurulabilmiş, ormanlar millileştirilmiş ve İnönü, «toprak ağalarının kökünü kazıyacağım» diyebilmiştir. Sağcı Şemsettin Günaltay dahi, 1937 yılında, «Bir liberal çıkıp, liberalizmin esaslarını savunamıyacaktır. Teşkilâtı Esasiye Kanununa muhalif bir hareket nasıl bir cürüm ise, devletçiliğe muhalefet de ayni şekilde cürüm sayılacaktır» görüşünü savunmaktaydı. 1945'te de İnönü, ünlü 17. madde sâyesinde çok ufak bir tazminat karşılığı toprak ağalarının gerçekten kökünü kazıyabilecek bir toprak reformu kanununu Meclisten büyük oy çoğunluğu ile geçirebilmiştir.

Dış politikada harp sonrası şartlarının sonucu tarafsızlıktan Amerikaya doğru kayış ve harp yılları sıkıntılarının yarattığı büyük hoşnutsuzluk sonucu çok partili hayata geçiş, bu dengenin bozulmasına ve Cumhuriyetin ilk yıllarından beri gittikçe güçlenen komprador - ağa - eşraf takımının egemen duruma gelmesine yol açmıştır. Kesif bir propaganda ile devletçiliğin gözden düşürülmesi ve feodal kalıntılardan arınmamış bir toplumda ne sonuçlar vereceği düşünülmeksizin parlâmentoculuğun ilerici bir hareket sayılması, ara tabakaları da etkilemiş ve bunların bir kısmı, komprador - ağa - eşraf takımının CHP içinde ve dışında yürüttükleri iktidar mücadelesini ilerici bir hareket diye desteklemiştir. Böylece sağa kayış başlamış, büyük bir itiraza uğramadan toprak reformu rafa kaldırılmış, devletçilik unutulmuş ve Köy Enstitüleri yıkılmıştır. Harp yıllarının sıkıntılarını ustaca istismar eden komprador - Ağa - eşraf takımı ideologları «hür teşebbüs eliyle kalkınma» fikrini ara tabakalara da kabul ettirmiştir. Bu dönemde, CHP içinde ara tabakalar ile komprador - ağa - eşraf takımı arasındaki temel ayrılık konusu din istismarcılığı olmuştur. Ara tabakalar laikliğe sıkı sıkıya bağlıdırlar ve din istismarcılığına karşıdırlar. Fakat CHP'nin eşraf takımı da hayli laikleşmiş olduğu için, din istismarcılığında rakip partiler kadar ileri gidememiş, İnönü'nün tutumu da, laiklik konusunun parti içinde önemli bir çatışma konusu hâline gelmesini engellemiştir. Bu dönemde parlâmentoculuğa inanç tamdır. Dört başı mâmur bir Anayasa yapıldığı takdirde kalkınma ve ilerleme yolunun açılacağı kanısı güçlüdür. Ekonomik sistem ve reformlar tartışması yok gibidir. Kompradorların temsilcisi Çelikbaş ve büyük toprak sahibi Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu'dan Muammer Aksoy ve Bülent Ecevit'e kadar herkes dört başı mâmur bir Anayasa yapma fikrinde birleşmiştir. Parti içinde çekişmeler, kişiler arasındaki rekabetten öteye gitmemektedir.

Bu durum 27 Mayıstan sonra yavaş yavaş değişme yoluna girmiştir. 27 Mayıs, yüzeyde ileri sürülen çeşitli nedenlerin ötesinde, ağa - eşraf - komprador takımına karşı ara tabakaların tepkisini ifade etmektedir. Menderes kapitalizmi ve ağa - eşraf - komprador egemenliğinin bunaltıcı baskısı, ara takabaları tedirgin etmiştir. Bunun sonucu, sosyal görüşler, devletçilik ve reformculuk ara tabakalar arasında yeniden itibar kazanmaya başlamıştır. Kurucu Meclis, Millî Birlik Komitesi üyelerince desteklenen CHP'nin azınlıktaki ilerici aydınları ile komprador - ağa - eşraf takımının ilk mücadelelerine sahne olmuştur. CHP liderlerinin aracılığı ile, bu mücadele karşılıklı tâvizlerle tatlıya bağlanmış ve bugünkü Anayasa ortaya çıkmıştır. Ama olaylar, emperyalizm - komprador - ağa ittifakı, kütleler üzerindeki egemenliğini devam ettirdiği sürece, dört başı mâmur bir Anayasanın dahi fazla bir anlam taşımıyacağını kısa sürede ispatlamıştır. Buna sosyalistlerin yoğun aydınlatma çabaları da eklenince, ara tabakaların bilinçlenmesi hızlanmıştır. Anlaşılmıştır ki, Türkiyenin geri kalışının temel nedeni, emperyalizm - ağa - komprador egemenliğidir. Ara tabakaları saran bu görüşler, CHP'de bir sol kanadın teşekkülüne ve güçlenmesine yol açmıştır. Ara tabakaların etkisi iledir ki, bu tabakaların desteğini kaybetmenin fiyatını çok iyi bilen Sayın İnönü, reformculuk şiarına sarılmıştır. CHP'nin ortaya yakın da olsa, solda bulunduğunu ilân etmiştir. Yalnız ara tabakalardaki hızlı uyanış, CHP'nin komprador - ağa - eşraf takımının da tehlikenin verdiği telâşla toparlanmasını ve direnmesini sağlamıştır. Anadoluda Anglosakson petrol şirketlerinin bâyileri ve yabancı firmaların temsilcisi İstanbul büyük burjuvazisinin acenteleri yalnız AP'nin değil, CHP teşkilâtının da önemli kişileridir. Vergi ve toprak reformu gibi, petrol mücadelesi ve bağımsız dış politika eğilimlerinin de yabancı firma acenteliği ve bâyiliğiyle zenginleşen eşrafı ve ağaları ne kadar rahatsız ettiği aşikârdır. İç işlerimize nasıl karıştıkları artık ortaya çıkan yabancıların da bu mukavemetleri tahrik ettiği ve geliştirdiği hesaba katılmalıdır.

CHP yöneticileri, mücadele, yüzeydeki sorunlardan temeldeki sosyal ve ekonomik sorunlara indiği için, artık uzlaştırılması mümkün olmayan bu iki kanadı uzlaştırmayı denemişlerdir. Komprador - ağa - eşraf takımını ürkütmeden, bunların çıkarlarına karşı reformlar yapmaya uğraşmışlardır. Ne var ki, Türkiyenin bugünkü bilinçlenme seviyesinde, ne İsa'yı, ne de Musa'yı memnun etmek mümkün olmamıştır. Reform sözü dahi, partinin tutucu güçlerini fena halde ürkütmüştür. Ara tabakalarda ise, ortada ciddi bir şey olmadığı için, reformlar, bir aldatmaca intibaı yaratmıştır. Öyle görünür ki, CHP yöneticileri, partinin ağa - eşraf - komprador kanadını ürkütmeden ara tabakaları tatmin edecek bir reformculuk ve ilericilik iddiasını daha uzunca bir müddet yürütemiyeceklerdir. Şüphesiz, yöneticilerin tabii eğilimi, bir iki yıldır denedikleri üzere, hayli güçlü sağ kanadı kaybetmeden reformculuk taslamaktır. Kurultayda da, sol kanat ağır basmazsa, bu denge politikasını, büyük bir ihtimalle başarıya ulaştırmaya çalışacaklardır. Bu sebepledir ki, çok partili hayata girildiğinden beri, ilk kez temeldeki sorunların tartışılmasına sahne teşkil edecek olan Kurultayda, mücadele, açık bir sağ - sol çekişmesi yerine, sağın desteğine dayanarak ortanın solculuğu taslayanlar ile ılımlı, fakat gerçekten sol bir politika isteyenler arasında geçecektir.

Aslında maskeli sağcılığın ta kendisi olan sahte ortanın solculuğunun, partinin ünlü isimlerinin çabalarıyla başarı kazanması imkânsız değildir. Ama ara tabakaların gittikçe radikal görüşlere kaydığı bir ortamda, bu aldatmaca politikası, partinin asıl gücünü teşkil eden ara tabakaların CHP'den soğuyuşunu ve uzaklaşışını hızlandıracaktır. AP'nin ileri görünüşlü bir benzeri olan partiyi, ne seçmen, ne de ara tabakalar tutacaktır.

Ortanın solculuğu taslayanlar ile ortanın solcuları arasındaki mücadelenin tatlıya bağlanması da -ki bu yol, CHP geleneğine uygundur- kaçınılmaz çatışmanın geciktirilmesinden ve hayal kırıklığından başka sonuç vermiyecektir. Ancak Bülent Ecevit liderliğinde, ortanın solu ekibinin hâkim duruma gelişi, partide hayli ciddi sarsıntılara yol açsa bile, CHP'yi ara tabakaların eğilimlerine uygun ve toplumun gidişinde önemli rol oynayabilecek bir teşekkül hâline getirebilir.

«Devlet adamları deposu» nun sağcılarla açık cephe yapmasına rağmen, İlericilikte tâviz tanımayan Aksoy'un Kongre Başkanlığına önemli bir farkla seçilmesi, partinin ikili karakterine son verme zorunluluğunu CHP. içinde anlayanların bir hayli kalabalık olduğunu göstermektedir.

Ümit edilmelidir ki, daha uzun süre partinin başında kalamıyacak olan CHP lideri, anlamsız uzlaşmalarla vakit kaybetmek yerine, bu kaçınılmaz tercihin bir an önce gerçekleştirilmesi yolunda büyük ağırlığını kullansın. Zira CHP'de bir İhsan Topaloğlu ile bir Çelikbaş'ın «barış içinde bir arada yaşama»sı ve bunun normal karşılanması artık mümkün değildir.

Doğan Avcıoğlu

TÜRK SİGORTACILIĞINDA AMERİKAN OYUNLARI

Atatürk'ün ilk plânda millîleştirmeyi denediği iki alan bankacılık ve sigortacılıktı. Atatürk, İş Bankasını bu amaçla kurmuştur. İş Bankasının, Atatürk'ün direktifi ile ilk yaptığı işlerden biri de millî sigorta şirketlerinin kurulması olmuştur. Cumhuriyetten önce, sigorta primlerinin «helâl» olmadığı yolunda din adamlarından bir fetva alan yabancı şirketler, sigorta sektörünü tekellerinde tutmayı başarmışlardır. Ama Cumhuriyetin ilânından hemen sonra, İş Bankasının ortaklığı ile Millî Reasürans ve yerli sigorta şirketleri kurulmuştur. Millî Reasürans Kanunu gerekçesinde bu amaç, «devlete hiç bir fayda temin etmeksizin ahali ve tüccarın cebinden çıkarak diyarı ecnebiyedeki kumpanya ve sermayedarların kasalarına gitmekte bulunan dövizleri içerde tutmak» şeklinde açıklanmıştır. Bu sâyede, Türk sigortacılığında yabancı şirketlerin payı önemsiz hâle getirilmiştir. Ama Bülent Yazıcı gibi Amerikan hayranı yöneticiler elinde İş Bankası, Atatürkçü politikaya ihanet ederek, banka ve sigortacılık alanlarını Amerikan şirketlerine açmıştır. Sanayi alanında, yabancı sermayenin teşviki bir dereceye kadar anlaşılabilirse de, hayli gelişmiş bir banka ve sigorta sistemine sahip bir ülkenin bu alanlara yabancıları buyur etmesi, Atatürk'ün deyimi ile tam bir **«gaflet, dalalet ve hatta hıyanet»** örneğidir. Bülent Yazıcı, bu işi yapmıştır. Amerikan — Türk Dış Ticaret Bankasından sonra, Bülent Yazıcı'nın çabaları ile TAM (Türk — Amerikan) Sigorta Şirketi kurulmuştur. Kendi yerli sigorta şirketleri olan İş Bankası, bu millî şirketler aleyhine, yabancıları Türkiyeye getirmekte fayda görmektedir! İş Bankası Genel Müdürü Bülent Yazıcı o kadar fütursuzdur ki, İş Bankasının sigorta şirketlerini baltalayacak bu yabancı ortaklığın Yönetim Kurulu Başkanlığına kardeşi Bedii Yazıcı'yı rahatlıkla getirebilmektedir! Komprador cür'etinin bir şaheseri olan TAM Sigorta'nın Yönetim Kurulunda, Bülent Yazıcı'nın çabalarıyla, Vehbi Koç, Akbank Yönetim Kurulu Başkanı Ahmet Dallı, Osmanlı Bankası Genel Müdürü Reşat Aksan, Necat Eczacıbaşı gibi ünlü kişiler yer almışlardır. Milyonluk bir reklâm kampanyasına girişen TAM Sigorta, hayat sigortası alanında Vehbi Koç, Eczacıbaşı ve Ahmet Dallı'nın resimlerini yayınlıyarak başarı sağlamayı denemiştir. Bu ünlü kişiler, yabancı bir sigorta şirketine oltalık yapmanın yakışıksızlığını anlamış olmalılar ki, Hürriyet gazetesinde boy gösterdikten sonra, resimlerini reklâmlardan çıkartmışlardır! TAM Sigorta, en yırtıcı ve aç gözlü Amerikan şirketlerinden American International Underwriters Association (A.I.U.)'un yavru kuruluşlarından American Home Assurence Co.'nin bir ortaklığıdır. A.I.U. nun Yönetim Kurulu Başkanı C. V. Star, Çin'deki faaliyetleriyle **«Gangster iş adamı»** sıfatını kazanmış ünlü bir Amerikalıdır. A.I.U. grubu, şimdiye kadar hangı ülkeye el atmışsa, orada millî kurumları zayıflatıp parçalamış ve sigorta piyasasının kaymağını almıştır. Çin ve İspanyada nâmı hâlâ anılan A.I.U., **«kasırga sermaye»** niteliğini taşımaktadır. Bülent Yazıcı, işte böyle bir «kasırga» şirketi Türkiyeye getirmiştir. TAM Sigortanın 1964'te sigorta murakabe kuruluna verdiği kuruluş dilekçesi, daha o zaman sigorta ve iş çevrelerinde dehşet, heyecan ve şüphe uyandırmıştır. TAM Sigorta'nın ilk karışık işi, THY uçaklarını millî şirketleri atlatarak sigortalama teşebbüsü olmuştur. Bu yolsuzluk TBMM Karma Komisyonu Raporunda da yer almıştır. Hava Yolları, sigorta işini, 14 millî şirkete oyun oynayarak, TAM Sigorta'ya vermeyi denemiştir. Karma Komisyon Raporu, bu yolsuzluğu şöyle açıklamaktadır:

«Türk Hava Yollarına ait sigorta işlerinin ihalesinde, Güven Sigorta'nın dahil bulunduğu 14 millî şirket grubu ile, yabancı sermayenin de iştiraki bulunan bir şirket arasında muadil şartların kollanmadığı, 14 millî şirket tarafından verilen son fiyatlar da rakip firmaya duyurulduğu halde, rakip firmaca verilen nihaî teklifin 14 millî şirkete duyurulmadan bu firma ile mukavele yapıldığı anlaşılmıştır. Bu ihale ile ilgili hususlar hakkında tahkikat açılması ve kamu iktisadî teşebbüslerinin sigorta işlerinde aracı kullanmamaları konusunda ilgili dairelere tamim yapılması gerekmektedir.»

THY gibi iktisadî devlet teşebbüslerini sigortalamak, doğrusu çok kârlı bir iştir. Bu teşebbüsler, lüzumsuz yere yüz milyonlarca lira sigorta primi ödemektedirler. TAM Sigorta, hemencecik bu alana el atmayı başarmıştır. Üstelik, İş Bankasının nüfuzu sâyesinde özel sektör sigorta primlerini de toplayabilecektir. Bugün Türkiyede en fazla sigorta primi ödeyen kişi Vehbi Koç'tur. Koç şirketlerinin yıllık sigorta primleri 1,5 milyon lirayı bulmaktadır. Bu paranın büyük kısmı Yapı ve Kredinin Doğan Sigorta kuruluşuna gitmektedir. Şimdi Vehbi Koç, TAM'ın Yönetim Kurulu üyesi olduğuna ve Bülent Yazıcı TAM'ı geliştirme çabasında bulunduğuna göre, Vehbi Koç gibi iş adamlarının sigorta primlerini millî şirketlerden bu yabancı şirkete akacağı âşikârdır. İş Bankasının bir kuruluşu olan Anadolu Sigorta dururken, Amerikan - Türk Dış Ticaret Bankasının sigorta işlerini TAM sigorta yapmaktadır!.

Esasen Yazıcı Kardeşler TAM'ı «gangster iş adamı» diye ün kazanmış Mr. Star ile birlikte, bir millî şirketi çökerterek kurmuşlardır. Güç durumdaki Türkiye Kredi Bankasının yönetimi İş Bankasına verilmiştir. Bankanın tasfiyesini telkin eden Bülent Yazıcı, Türkiye Kredi Bankasına bağlı Genel Sigortanın kadrosunu da TAM'a aktarmayı bilmiştir, Yazıcı Kardeşler'in küçüğü Bedîî Yazıcı, Genel Sigortanın müdürü idi. TAM'ın şimdiki Genel Müdürü Ali Neyzi de, Bedîî Yazıcıdan sonra Genel Sigortada müdürlük yapmıştı. Keza Genel Müdür Muavini Orhan Günay, Fen Müşaviri Şükrü Togör, İdare Müdürü Şadi Fındıklı, Hayat Müdürü Mösyö Zonetti ve pek çok servis şefi Genel Sigorta'dan TAM Sigorta'ya aktarılmışlardır.

Şimdi 1 milyon liralık reklâm kampanyasına girişen TAM şirketi, hayat sigortası alanında bir oyun peşindedir. Hayat sigortası, Türkiye'de henüz pek gelişmiş bir alan değildir. Hâlen bu alanda toplanan yıllık prim 75 milyon lira civarındadır. Ama İş Bankasına bağlı Anadolu Sigorta gibi şirketler, primlerini yabancı firmalara satmadan yurt içinde muhafaza ederek döviz tasarrufu yapmaktadırlar. Bu alanda Bülent Yazıcı, Bedîî Yazıcı, Vehbi Koç, Nejat Eczacıbaşı ve Ahmet Dallı gibi isimlerin kudretine güvenerek bir çığır açmaya girişen TAM Sigorta, servetlerin hayat sigortası yoluyla dışarıya kaçmasına yol açacaktır. Hayat sigortası branşı, sigortacılık alanında 20 yıl süre ile primlerin biriktirildiği ve yatırımlarda kullanıldığı, ancak 20 yıl sonra ödeme devresinin açıldığı kârlı bir iştir. Bugünkü sigorta mevzuatına göre, hayat sigortası primleri dışarı satıldıktan 20 yıl sonra yurda kısmen dönecektir. Bu arada mutad üzere devalüasyonlar da olursa —ki mutlaka olmaktadır— 20 yıl önce alınan beher dolar karşılığında meselâ 30-40 santim ödenecektir. Aradaki fark, A.I.U.'nun cebine gidecektir.

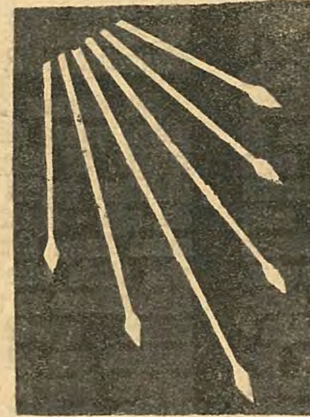
İşte Yazıcı Kardeşler sâyesinde, İş Bankası, kendi yerli sigorta kuruluşları da dahil bütün millî şirketlere «kasırga iş adamı» Mr. Star'ın kumpanyası lehine, feci bir darbe indirme yolundadır. TAM, millî sigortacılığı yıkacak kudret ve nüfuza sahiptir. Millî şirketler, bugünkü uyuşuk tutumlarını bırakıp, İspanya ve Çin sigortacılığını mahveden Amerikan şirketine karşı açık mücadeleye girişmelidirler. Bu açık mücadele, onlara namuslu Türk basınının ve bir sürü milliyetçi parlâmento üyesinin desteğini sağlayacaktır. Millî şirketler, Yazıcı Kardeşlerin TAM Sigorta oyunlarını Türk kamu oyuna teferruatıyla bildirmeyi millî görev bilmelidirler.

İŞ BANKASI GENEL MÜDÜRÜ BÜLENT YAZICI
Millî sigortacılığa darbe...

ECEVİT'İN ZAFERİ

Geride bıraktığımız Salı günü Büyük Sinemayı dolduran delegeler ve dinleyiciler, rulet masası başındaymışlar gibi, başkanlık seçimi oylarının tasnifini saatlerce heyecanla izlediler. Oy puslalarını taşıyan zarflar teker tekel açılıyor, Tasnif heyetinden bir kişi isimleri okuyordu. Uzunca süre Aksoy, 10-15 farkla önde gitti, ortalara doğru Atalay bastırdı ve 20 oy kadar ileri geçti. Ecevit ekibi kazanırsa, mallarını mülklerini kaybedeceklermiş gibi bi telâş içinde olan CHP nin tutucular kanadı, alkışlar içinde Atalayın başarısını kutlamaya hazırlandılar. Fakat sonlara doğru, Aksoy, fena halde bastırdı ve arayı 74 oy açarak Başkanlık seçimini kazandı.

74 oy fark, hayli önemlidir. Zira Aksoy'a karşı Gülekçiler, 76'lar ve oportünist devlet adamları deposu ittifak halindeydiler. Mallarını, mülklerini koruma endişesindekiler bilinçliydiler. Prof. Aksoy ise, sosyalist olduğunu defalarca açıklamış, tâviz tanımaz bir ilericiydi. AP müteahhitlerinin basını ondan «Kızıl Danton» diye söz ediyorlardı! Prof. Aksoy, daha bir iki gün önce Kadın kolları kurultayında, Ecevit ekibini komünistlikle suçlayan Ferit Melen'e şiddetle çatmış ve kaypak davranışlı Prof. Feyzioğlu'nun «yağlı güreş tuttuğunu» söylemişti. Prof. Aksoy, pilitikacı deyimi ile, «ortadaki» oyları ürkütebilecek «sivri» bir adaydı. Üstelik, İsmet Paşanın Atalayın başkanlığına daha yatkın olduğu anlaşılmıştı. Buna rağmen Aksoy, 74 oy farkla seçimi kazandı. Salonu, «Dağ başını duman almış. Yürüyelim arkadaşlar» sesleri çınlattı: Bu, partide kökten bir kadro değişikliği ve tam bir yenileşme isteğinin büyük güç kazandığının delilidir. Nitekim Başkan vekilliklerini de çok genç yaşta bulunan Erol Ünal ve Talât Orhon kazanmışlardır. Ecevit de henüz kırk yaşındadır. Eğer Ecevitçiler, ilerici görüşlü, fakat sağcı politikacıların aşağılık kulis oyunlarına ve tertiplerine kurban olmazlarsa, parti meclisi seçimlerinde çoğunluğu kazanabilecekler ve Bülent Eceviti Genel Sekreterliğe getirebileceklerdir. Ecevit, Türkiyede son yıllarda başlayan sosyal muhtevalı milliyetçi uyanışın genç liderlerinden biridir. 1957 yılında Ankara Milletvekili seçilerek 31 yaşında başlayan politik hayatı sırasında, daima doğruluk, dürüstlük ve medenî cesaret örneği vermiştir. Çalışma Bakanlığı sırasında büyük sosyal kanunları, ısrarlı bir çabayla, muhafazakâr bir parlâmentodan geçirmeyi başarmıştır. Ecevit, aynı zamanda milliyetçi ekonomik bağımsızlık akımının en ön saflarındaki temsilcilerinden biridir. Konuşmalarında devamlı şekilde bugünkü bağımlı durumumuzu dile getirmiş ve bundan kurtuluş çarelerini aramıştır. Ecevit'in Genel Sekreterliği gerçekleşirse, antiemperyalist mücadelenin büyük bir güç kazanacağı muhakkaktır.

SAMİMİYETSİZ POLİTİKACININ HEZİMETİ

Genç Ecevitin birdenbire C.H.P. nin ümidi olarak belirmesi ve parti teşkilâtında büyük bir ilgi ile karşılanması, Feyzioğlunun temsil ettiği zihniyetin hezimetidir. On sekizinci Kurultay, sayısız meziyetlerine rağmen, şimdiye kadar CHP'nin «as koz» u sayılan Feyzioğlunun liderlik yarışında sınıfta kaldığını ilân etmektedir.

PROF. MUAMMER AKSOY
Tâviz tanımaz ilerici

Feyzioğlu, 1963 ve 1964 yıllarında ilerici akımlar büyük bir güç kazanınca, kendisinin de «toplumcu» olduğunu ilân etmiştir. Hattâ «toplumculuk» un sosyalizm anlamına geldiğini, fakat sosyalizm yerine «toplumculuk» demenin daha isabetli olacağını ileri sürmüştür. Ama ilerici Feyzioğlu, 1964 yılında «reform» hükûmeti kurulurken, AP ile koalisyon yapmak gerektiği tezini savunmuştur. Feyzioğlu, AP ile dahi reformculuk yapılabileceğini mümkün görmekteydi.

1965 seçimleri büyük hezimetinden sonra, Feyzioğlu, solculuğun iyi bir yatırım olmadığı sonucuna varmıştır. Parti teşkilâtı son gidişe karşı büyük tepki göstermiştir. Üstelik nüfuz alanı içinde bulunduğumuz Amerika, solculuğa kötü gözle bakmaktadır. Gelecekte İnönünün yerini, ancak sağı tatmin eden bir lider alabilir diye düşünmüştür. Bu sebeple, Feyzioğlu, orta

yolculuğa dönmüştür. 1965 kasımında, Parti Meclisinin yaptığı uzun seçim yenilgisi tartışmalarında Feyzioğlu, «ortanın solu» na açıkça karşı çıkmıştır. Feyzioğlu o tarihte, «kabul ediniz ki, ortanın solu sloganı bir çok yer ve hallerde, sorular karşısında bırakıyor. Bundan kurtulmaya çalışmalıyız. Kurultaya fikir ayrılığıyla gitmeyelim» diyordu. 1966 baharındaki senato seçimlerine, «ortanın solu» sloganının terkedilerek girilmesinde Feyzioğlu'nun büyük etkisi olmuştur. Yalnız Ecevit, radyoda «ortanın solu» deyimini kullanmış ve ünlü Ruhi Soyer tarafından «çatlak ses» çıkartmakla suçlanmıştı. Ecevit, «Bu, CHP'nin gerçek sesidir» cevabını vermişti.

Feyzioğlu'nun sağa kayışı böyle başlamıştır. Fakat Feyzioğlu henüz «ortanın solu politikasına evet, ortanın solu deyimine hayır» demektedir. Kalbi sağda olmakla beraber, ilerici görünüşe önem vermektedir. Bülent Ecevit ile arası iyidir. Ama Ecevit hareketine katılmayı reddetmiştir.

76'lar hareketi, biraz da Feyzioğlunun el atından desteği ile başlayınca, sağa kayış hızlanmıştır. Ecevit hareketini, «ufak ve önemsiz bir sol hizip» diye değerlendiren Feyzioğlu, çok güçlü saydığı 76'lar ortaya çıkınca, Ecevit hareketine karşı cephe almış, parti toplantılarında Ecevit'e - ve bu arada YÖN'e - ağır ve insafsız hücumlar yöneltmiştir.

Yaz aylarında İsmet Paşa «ortanın solu» na bütün ağırlığını koyunca ve Akis dergisinden şiddetli bir tekdir gelince, pabucun pahalı olduğunu gören Feyzioğlu da nihayet «ortanın solu» deyimini kabullenmiştir. Hattâ 76'ları da bu deyimi kabule zorlamıştır. Fakat aynı zamanda Kurultay arifesinde sağcıların lideri olarak sahneye çıkmıştır. 76 ların liderleri ile - ki Eşref Ayhan'ın AP ye geçişi ve Hasan Tezin ayrılmasıyla 74'ler olmuşlardır - görüşmüş, onlara taktik vermiştir. 76'ların başında görünen Cemal Yıldırım: bu gazeteciye, geçen haftanın başında Feyzioğlunun kendisine gelerek «hedefi küçültelim, ortanın solundakilere karşı ortak liste yapalım» dediğini söylemiştir. Artık oyun, gizlenemeyecek kadar açıktır.

76'ların lideri Feyzioğlu, Aksal ve Melen ile sıkı işbirliği yapmaktadır. Ferit Melen sağcı bir politikacıdır ve bunu her zaman samimiyetle belirtmiştir. Başbakan yardımcılığı sırasında ilerici geçinen Feyzioğlu, Ferit Melene karşı amansız bir mücadele vermiştir. Onu devamlı olarak ağır kelimelerle suçlamıştır. Şimdi Feyzioğlu ve Melen, sağ cephede kolkoladır! Feyzioğlu, reform lâflarından tabiatiyle vazgeçmiş değildir. Ama artık sağdaki yerini belli etmiştir. Ecevitin zaferi, aslında sağcılığın maskesi olan bu cins kaypak ilericiliğe karşı, cesur ve samimî ilericiliğin zaferidir.

PROF. T. FEYZİOĞLU
Sabun musun, mübarek...

İNÖNÜNÜN TUTUMU

İstanbul kongresinde hayli ileri bir tutumu savunan İsmet Paşa, Kurultayda daha ihtiyatlı bir davranış içinde görünmektedir. Bunda, «devlet adamları deposu» nun İnönü'ye «Parti par çalanır Paşam», «Gülek, Genel Başkanlık seçimine katılırsa, önemli miktarda oy toplayabilir.» yolunda yaptığı telkinlerin payı olsa gerektir. Böylece Feyzioğlu ekibi, parti tesanüdünü koruyacak ve Gülek'i sıfır kılacak elzem unsurlar olarak gözükmeye çalışmaktadır. Bu politikada az çok etkili olmuşlardır. Kurultaya sunulacak Parti Meclisi raporunu, Feyzioğlu ekibi hayli yumuşatmış ve «C.H.P. sosyalist değildir» ibaresi ile süslemiştir. Paşa da Kurultayı açış konuşmasında, muhtemelen biraz da Ecevit ekibini sosyalistlik ve komünistlik ithamlarından korumak ve «ortanın solu» nu şirn göstermek için, sosyalistliği red konusunda uzun uzun durmuştur. Paşanın ortanın solunu savunan sözleri çoğunlukta bulunan Ecevit grubunun müthiş alkışlarıyla karşılanmış, sağcılar ise «CHP sosyalist değildir» sözlerini alkışlarla kesmişlerdir. Ama sağcı alkışlar, hayli zayıf kalmıştı. İnönü, ortanın solu tartışmalarını Kurultayın kesin bir sonuca bağlamasını istemiştir.

İnönü, bunun dışında, TPAO boru hattına özel sektör iştirakini eleştirmiş, Caltex'in İpraşta yerleşmesini yermiştir: «Bir kaç aya kadar bitirilmesi ümit edilen Petrol borularının özel teşebbüse devri gösterişi altında devlet kontrolü dışına çıkarılmak ve TPAOnun yatırım kaynaklarının azaltılmak istenmesi çok zararlı bir tasavvur olarak dikkati çekmektedir. Bunun gibi, mevcut mukavelesi hükmünce, birkaç sene içinde imtiyazı sona erecek olan orta şirketin (Caltex) imtiyazlarının da uzatılması tasavvur ldildiği söyleniyor. Bu da memleket menfaatlerine temelinden aykırıdır. TPAO'nun yaşamasını ve başarılı olmasını rakip şirketler istemeyebilirler. Hükûmetin de, TPAO yu âciz ve dermansız kılacak yolda elindeki imkânlardan mahrum etmeye çalışması vahim bir darbedir. Bu konularda, memleketin menfaatlerini korumak için, çok dikkatli ve sebatli uyarmalar yapmaktan geri kalmıyacağız».

İnönü, ayrıca Sovyetlerle iyi komşuluk ilişkilerinin önemini belirtti ve Kıbrısta «federasyon» tezini savunmakta devam ettiğini açıkladı: «Şimdilik ufukta, bizim bıraktığımız hal şeklinden daha olumlu ihtimaller görünmemektedir. Biz, Kıbrısta bir federasyon idaresinin devletlerce kabul olunabileceğini bahis konusu ederek ayrıldık. O zamandanberi görüşümüzde değişiklik yapacak yeni bir tesirden haberimiz olmamıştır.»

CHP GENEL BAŞKANI İSMET İNÖNÜ
Artık tercih zamanıdır...

Kurultay'ın ikinci günü Feyzioğlu konuştu. 76'ların tarafından desteklenen Feyzioğlu, bilinen ihtiyatkârlığı ile bir gün önce bu grupla yeniden temas kurmuş, ancak kendisi yerine görüşmeye Emin Paksüt'ü göndererek «sizinle beraberim» demişti. Feyzioğlu, konuşması sırasında, bu sebeple, sâdece başkanlık seçiminde Atalay'a oy verenler tarafından alkışlandı. Salonu dolduranların çoğunluğu ise, Feyzioğlu'nun en parlak cümleleri karşısında dahi «put gibi» sessiz kalmayı tercih etti. Feyzioğlu, «ortanın solu» sözünü konuşmasında pek az kullanmaya dikkat etti ve daha çok «tesanüt» üzerinde durdu.

Günün en çok alkışlanan hatibi, Prof. Turan Güneş oldu. Erkekçe ve samimi konuşması, onu başlangıçta iyi gözle karşılamıyanların bile samimiyet derecesini görerek, çoğunluğun alkışlarına katılmalarına yol açtı. Turan Güneş, şimdiye kadar görülmemiş bir şekilde Parti Meclisi raporuna muhalefet şerhi koyduğu için bunun nedenlerini açıklamak için söz almıştı. Prof. Güneş, raporda «CHP'li seçmen sandık başına gelmedi» denildiği halde bunun nedenleri üzerinde durulmamasını eleştirdi. Raporda, «Reformlar meyvalarını vermeden, kütleler reformu tutmaz» deniyordu. Güneş, «Katılmıyorum bu görüşe» diyordu. «Halk kendi yararına olan reformları tutar. Her gün anlatacağız ve reformcu olduğumuz için seçim kazanacağız. Ama reformlardan zarar görenlerden oy almayı belkemiyeceğiz. Yenilenmek zorunda olan bir partiyiz. Reformlardan yararlanacak milyonların bize geleceği ümidini beslememiz gerektir. Reformları baltalayan belli bir zümreye karşı CHP'liler beraber olacaktır. Her siyasî parti, seçimlerini seçmek zorudadır» diyen samimi Turan Güneş, daha sonra «program ve bildirgeyi herkes kabul ediyor» şeklindeki riyakârlığı açıkça teşhir etti: «Kesin şekilde karşı durmamız gereken bir şey var: İdarei maslahatçılık. Biz, CHP'li olarak idarei maslahatçılığın karşısında olmalıyız. Atatürk çok haklı olarak (Ehveni şer, şerlerin en kötüsüdür) demiştir. Açık olalım. Ortanın solundan zarar görenler varsa, açığa çıkıp (Bu sloganı kullanmıyalım) demek cesaretini göstermelidirler.»

Güneş, daha sonra Parti Meclisi raporu ile İnönü'nün sözleri arasındaki çelişmeye dikkati çekti: «Raporda ortanın solu için (bir deyimdir) deniyor. İnönü ise, ortanın solu söylenmesi ileri bir mâna taşır ve lüzumludur görüşünde. Parti Meclisi bu çelişmeyi, maalesef çözememiştir. Bu çelişme burada çözülmelidir. Yöneticilerin birlik, beraberlik demelerine rağmen işte burada 76'lar var, Ecevit ve arkadaşları var».

Güneş, konuşmasının burasındayken, sözü Feyzioğlu'nun oturduğu sıradan gelen bir «Ayıp» haykırışı ile kesildi. Güneş, sözlerine şöyle devam etti:

«Ben bildiğimi söylerim. Ayıp olması, olmaması bana vız gelir».

Bu karşılık, coşkunca alkışlanırken Turan Güneş devam ediyordu: «Bu bir kanundur. Her toplumda, her siyasi kuruluşta bir aceleciler, bir de ayağını sürtenler vardır. Bunlara kurulu düzenin savunucuları ve değiştiricileri de diyebiliriz. Partilerde bu iki grubun temsilcilerinin bulunması normaldir. Bu, elbette görüş ayrılığı doğurur. Ama bu görüş ayrılığı, burada iğrenç kulis iftiraları ile değil açık tartışma ile sonuçlandırılacaktır. Biz, böyle sonuçlandıracağız. Atatürk (Ordular, ilk hedefiniz Akdenizdir, ileri) demişti. 27 Mayısa kadar hedef, demokratik düzen idi. Şimdi ise hedef, sosyal adalettir, zulme ve fakirliğe karşı savaştır (Coşkunca alkışlar). Parti komuta heyetine, bu amaç için kendini feda [illegible]

Rapordaki Değişiklikler

Merkez Yönetim Kurulunun Parti Meclisine sunduğu rapor, Aksal, Feyzioğlu ve Zamangil'den kurulu komisyon tarafından «orta yolcu» esaslı değişikliklere uğratıldıktan sonra, Parti Meclisince kabul edildi ve Kurultaya sunuldu. Bu değişiklikler, Prof. Aksoy'un deyimi ile, gönülden değil de dudaktan ortanın solcusu olanların tutumunu aydınlatmak bakımından ilgi çekicidir.

Merkez Yönetim Kurulunca hazırlanan rapor taslağı, AP'nin muhalefetteki tutumunu şiddetle yererek başlamaktadır: «İç politikada gıdasını 27 Mayıs ve inkılâplara düşmanlıktan, kinden ve gericilikten alan politikacıların Meclis içinde, yurt sathında ve basında pervasız, cür'etkâr ve kıyasıya tahripleri, bugün Devlet Reisimiz bulunan o günkü Genelkurmay Başkanını yazılı uyarmaya ihtiyaç duymasına varacak kadar vahamet kesbetmiş idi».

Bu ifade çok yumuşatılmış ve Sunay'a atıf kaldırılarak şu hale getirilmiştir: «İç politikada, 27 Mayıs düşmanlığına ve din istismarına dayanan devamlı tahrikler ve Kalkınma Plânına göre gerçekleştirilmesi gerekli reformlara karşı direnmeler, hükümetin karşılaştığı başlıca güçlükleri teşkil ediyordu».

Taslaktaki «Servet beyanı, vergi açıklaması, toplu sözleşme ve toprak reformu böyle kamunun yararına ve sosyal adalet icaplarına ferdin menfaatini kısıtlama tedbirleridir» tarzındaki samimi ifadeler, herhalde ürkütücü bulunduğu için, rapordan çıkarılmıştır. «Program, umde ve prensiplerden fedakârlık yaparak iktidara gelmektense, bu inançları paylaşan vatandaşlar çoğunluğu buluncaya kadar, bıkmadan, usanmadan dâvâsını savunarak kendisine inananlarla birlikte muhalefette kalmayı tercih etmektedir» sözleri de, tabiatıyla ayni âkıbete uğramıştır.

Taslaktaki, nurculuk için söylenen «**Türkiyeyi millet olmaktan çıkarıp İslâm devletlerinden birinin peyki bir ümmet hâline getirmeye çalışan**» ibaresi, az diplomatik bulunarak yuvarlaklaştırılmıştır.

Daha önemlisi, CHP'nin iktidardan düşürülüşünde Amerikan parmağı olduğunu ima eden pasaj iğdişleştirilmiştir. Merkez Yönetim Kurulu, «Bu cereyanlardan kökü dışarda olanlar, dışardan tahrik ve takviye edilenler olduğu gibi, **millî menfaatlere, millî haysiyete titizce bağlı olan CHP'nin iktidardan uzaklaşmasını dışarıdan temenni edenler, yardım edenler de olmuştur»** diyordu. Zamangil - Aksal - Feyzioğlu üçlüsü, Amerikaya dokunan kısmı tamamen kaldırmış ve bu pasajı şu anlamsız hâle getirmiştir: «Bu cereyanlardan kökü dışarıda olanlar, dışarıdan tahrik ve takviye edilenler de vardı».

Ortanın solu bölümünde ise, Aksal Feyzioğlu - Zamangil üçlüsü, Merkez Yönetim Kurulu rapor taslağını bir kenara iterek, sağcılardan yana sahte ortanın solculuğunun tipik bir örneğini vermişlerdir. AP'den çok daha uzun sözlerle, ufak muhalefet partisi TİP'e çatmayı görev bilmişlerdir. Sol uç, demokratik rejim içinde kalkınmayı reddeden, karma ekonomiyi marksist, kollektivist düzene geçiş safhası sayan, sınıf kavgası ve bir sınıfın hâkimiyetini isteyen, demokratik plânlama yerine bütün iktisadî hayatı merkezî bir emir düzenine bağlamaya çalışan, dış politika konularına bile ideolojik açıdan bakan büyük bir tehlikedir...

Bu gönülsüz ortanın solcuları, raporu, İnönü'nün sağcıları yatıştırıcı sözleriyle doldurmayı unutmamışlar ve «CHP bir sınıf partisi, bir sosyalist parti değildir» ibaresini rapora sokuşturmayı marifet saymışlardır. Parti Meclisinin bazı üyelerinden gelen mukavemet üzerine, bu ibare şu biçimi almıştır: «**CHP tarihî hüviyeti ile, bir sağ partisi olmadığı gibi, bir sınıf partisi, bir sosyalist parti de değildir**».

Ne var ki, bu çok usta orta yol cambazlıkları, artık sâdece tebessüm uyandırmaktadır.

«ORTANIN SOLU» NUN LİDERİ BÜLENT ECEVİT
Emin adımlarla ilerliyor...

niz. Renksiz kişileri ve idarei maslahatcıları değil. Bizler, CHP nin oylarını yüzde 29'a indirdik. Komuta heyeti olarak hepimiz suçluyuz. Bir kimseyi profesördür diye seçmeyin. Bu sözlerden sakın (ben hariç) anlamı çıkmasın. Hepimizi tasfiye ederseniz, bu neticeyi doğuran oylarınızı başıma kor, öperim».

Bu samimi sözler, geniş tezahürata yol açtı. Turan Güneş'i alkışlayanlar, salona tam hâkim olan Ecevit grubundan ibaret değildi. Ecevit grubunun salon hâkimiyetini gösteren bir örnek olarak şu olay dikkati çekti:

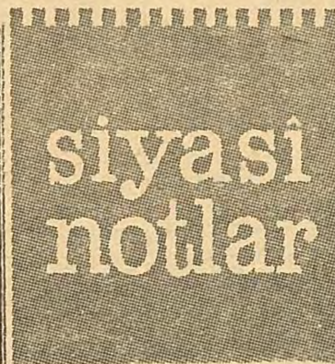
Delegelerden Muzaffer Ekinoğlu «Paşa, komünistleri partiden at» diye bağırınca, Başkanvekili Talât Orhon, delegeyi tavzihe çağırdı. Talihsiz delege önce tevile çalıştı ve «Komünist varsa...» demek istediğini söyledi. Başkan sıkıştırınca da özür dilemek zorunda kaldı. Bu talihsiz delegeye karşı o derece sert bir tepki gösterildi ki, heyecanlı dinleyiciler bir linç olayına şahit olmaktan korktular.

ECEVİT GRUBUNUN AĞIRLIĞI

Kurultayda Ecevitçilerin ağırlığı o kadar açıktır ki, geçen hafta «bir sol hizip» diye Ecevitçileri küçümseyen Akis dergisi, son sayısında Ecevit'i göklere çıkarmakta ve Feyzioğlu'nu artık «oportünizmin şampiyonu» diye takdim etmektedir! Akis'e göre artık, «Feyzioğlu'nun fikir adamı olabileceği şüphesini taşıyanlar haklı çıkmış»tır!..

Ecevit'in ağırlığı, İnönü tarafından da kabul edilmişe benzemektedir. Paşa, İbrahim Öktem ile birlikte Ecevit'i çağırmış ve listelerine Aksal, Erim, Satır ve Feyzioğlu'nun da dahil edilmesini istemiştir.

YÖN baskıya girerken, Ecevit, Kurultay kürsüsünden konuşmasını yapmaktaydı. Ecevit taraftarlarının, listelerindeki isimlere disiplinli şekilde oy vermeleri sağlanırsa Parti Meclisinde Ecevitçilerin çoğunluk sağlayacakları şimdiden anlaşılmıştır. O kadar ki Feyzioğlu'nun bir seçim «kaza»sına uğraması ihtimaline karşı, Paşa, Ecevitçilere ricacı olmaktadır! Eski günlerin yıldızı Feyzioğlu, bu duruma düşmüştür...

DEMİREL'İN YAZILMAYAN SÖZLERİ

Batıya satamadığımız, depolarda çürüyen malları ancak Sovyetlere satabileceğimizi söyleyerek önemli bir gaf yapan Başbakan Demirel, basın toplantısında, gazetelerimizde yer almayan bazı ilgi çekici açıklamalar da yaptı: Sovyetler Birliğinin Türkiyede kuracağı tesisler hakkında, bu işi küçümseyen bir dil kullandı. Kurulacak tesisleri «ticarî münasebetleri arttırma maksadıyla yapılacak çalışmalar çerçevesinde» değerlendirdi. «Milletlerarası ticarî münasebetlerde câri genel prensibin söz konusu» olduğunu söyledi. Ama «mutabık kalınan veya tamamen vaz geçilen projeler var mıdır» sorusunu cevaplandırmaktan kaçındı. Bildiğimiz kadarı ile, Sovyetler Birliğine rafineri kurdurma fikrine, Anglosakson şirketleri gibi, Demirel de kesinlikle karşıdır.

Yabancı sermaye konusunda Demirel, idarî güçlüklerin ve gecikmelerin kaldırılacağını, bürokrasinin tutumunu hükûmet görüşüne uydurulacağını açıkladı: «Bugüne kadar yabancı sermayeyi teşvik kanununun tatbikatında görülen aksaklıklar ve gecikmeler, hükûmet olarak bizim anlayışımıza uymayan, daha önceki tutumun bir neticesidir. Bunların düzeltilmesi ve yabancı sermayeyi teşvik komitesinin kararlarının hükûmet görüşüne intibakı ve sür'ati sağlayacak tedbirler alınmıştır».

Demirel, karma ekonomi görüşünü de şöyle açıkladı:

«Biz memleket ekonomisinde özel sektör ile kamu sektörünü birbirinin karşısında değil, birbirini tamamlayacak şekilde yan yana yer alan iki kuvvet olarak mütalâa etmekteyiz. özel sektörün yapıcı telkin ve tekliflerini hükûmet olarak daima anlayışla karşılamakta olduğumuz gibi, belirli zamanlarda bu maksadı sağlayıcı müşterek toplantılarla da bu danışma temasını işbirliği seviyesine çıkarmış bulunuyoruz».

Gelecek hafta üzerinde duracağımız vergi reformu çalışmaların da uzun uzun açıklayan Demirel, petrol boru hattı konusunda endişe verici sözler söyledi. Ordudan gelen baskılara rağmen, Turgut Güler'in boru hattını «millete devretme» formülünü savundu. TpAO'nun Hukuk müşaviri Doç. Hayri Domaniç de «kendisini TPAO yu değil de sermaye piyasasını geliştirmekle görevli» sayan bir davranışla ve komiklik derecesinde çürük delillerle boru hattının «millet» e devrini savunarak uyanan süpheleri arttırdı. Milliyetçi çevreler, TPAO yu sabote etmek amacını güden bu fütursuz teşebbüsü engellemezlerse, AP iktidarının cür'eti müthiş bir artış gösterecektir.

TRT'nin durumu

TRT Yönetim Kurulu Başkanı Prof. İsmet Giritli ile nüfuzlu üye Hıfzı Timur'un çabalarıyla TRT'nin gitgide AP iktidarını tatmin edecek bir havaya büründüğünü evvelce yazmıştık. Vietnam sorunu, Türk kamu oyuna artık Amerikanın hazırladığı bantlarla duyurulmaya başlanmıştır. AP ve özellikle Demirel haberleri radyoda, haksız ölçüde geniş yer verilmektedir O kadar ki, Radyoyu ısrarla komünistlikle suçlayan Tekin erer dahi TRT'den hoşnutluğunu açıklamıştır. Tekin Erer'in yazısı, TRT'nin son durumunu iyi gösteren bir belgedir:

«Türkiye Radyo Televizyon Kurumundaki, kısaca T.R.T.'deki değişiklikleri, bilmem farkediyor musunuz? 10 Ekim Seçimlerinden evvel ve daha birkaç ay öncesine kadar yüzdeyüz C.H.P. organı ve T.İ.P. hayranı olarak neşriyat yapan Türkiye Devlet Radyoları, yavaş yavaş tarafsız bir yayıma doğru meyletmektedirler. Bundan radyo dinleyicisi vatandaşlar olarak memnuniyet duyuyoruz.

Birkaç ay öncesine kadar yalnız muhalefet hesabına çalışan, iktidar partisine ait haberleri pek kasıtlı olarak aksettiren, iktidar hatiplerinin sözlerini naklederken bunların içinden en donuk cümleleri seçerek yayınlayan T.R.T. İdaresi, şimdi bu huyundan oldukça vaz geçmiş bulunuyor. Neşriyatta yüzde 40 nisbetinde bir düzelme mevcuttur: Bu düzelmeyi hayra alâmet sayıyor ve düzelmenin yüzde yüze varacağı günleri bekliyoruz.»

TİP Kongreleri

Büyük Kongre dolayısiyle TİP il kongreleri hızlanmış bulunuyor. M. Ali Aybar, Çetin Altan ve Behice Boran partinin Doğu illeri kongrelerinde bulunurken Sadun Aren de İzmir'de konuşmuştur. Yumuşak bir konuşma yapan Prof. Aren, «DP idarecileri de onlardan sonra gelenler de vatan haini değillerdir. İyi niyetli insanlardır. Yalnız tuttukları yol, takip ettikleri politikalar hatalıdır» demiş ve TİP dışındaki partiler arasında bir fark olmadığı görüşü üzerinde durmuştur. Prof. Aren'in sözleri şöyledir:

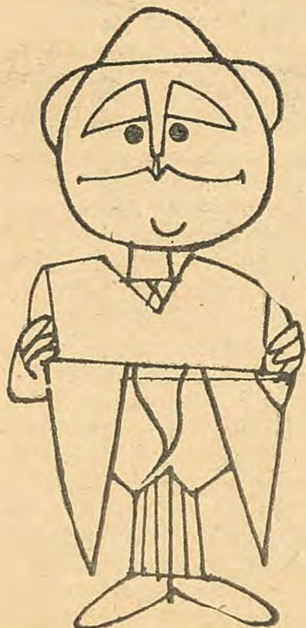
«Memleketimizde bugün büyük bir uyanış vardır. Ancak bunca çabalara rağmen Türkiye geri kalmışlıktan, gelir farklılıklarından ve sosyal adaletsizlikten kurtulamamıştır. Bunda yıllardan beri Türkiyeyi idare edenlerin suçu yoktur. Bu insanlar ne vatan hainidirler, ne de akılsızdırlar. Sâdece tuttukları yol yanlıştır. Şimdiye kadar neden yanlış yolda gittiler? Çünkü, çıkarları toplumun çıkarları ile ayni olmayan parti ve zümrelerin temsilcileri oldular. Bu tutum da memlekete büyük zararlar verdirdi.

Hep ayni yoldan gidildiği içindir ki, halk, politikadan bıkmıştır. Oy kullanmak fuzulî hâle gelmiştir. Çünkü atılan oylarla sâdece ekipler değişmekte, oy atanın durumu değişmemektedir.»

Diyarbakır'da konuşan Behice Boran da din istismarı konusu üzerinde durmuş, CHP. nin çok partili döneme girildiği yıllarda dini istismar etmekten kaçınmadığını ileri sürmüştür. Boran, AP'nin de kasıtlı olarak din ve mezhep kavgaları çıkardığını, emekçi halkın dikkatini temel sorunlardan çekmek için bu yola başvurduğunu söylemiştir.

Haftanın başında Nizip İlçe Kongresinde konuşan Aybar da Doğu ve mahrumiyet bölgesi deyimi üzerinde durarak, Doğu'nun yanlış çözümlere kapılmasının tehlikelerini ihsas etti ve Doğu'nun kurtuluşunun sosyalizmde olduğunu hatırlattı:

«Sosyalizm, Doğu meselesini de çözecektir. Doğulu vatandaş sömürülmekten ve horlanmaktan ancak sosyalist Türkiyede kurtulacaktır. Bunun böyle bilinmesi ve bu bilinçle hareket edilmesi Türkiyenin bir bütün olarak çağdaş uygarlığa ulaşması için başta gelen şartlardan biridir.»

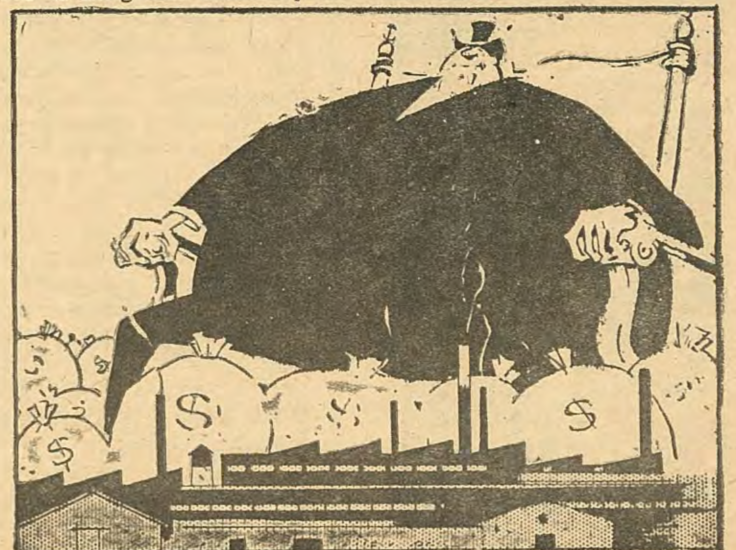

Doktorlarımız ve ilâç ticareti

Madiko - Sosyal Sağlık Dergisi, doktorlarımızın büyük kısmının ilâç firmalarıyla ortaklıklar kurduğunu yazmaktadır. Dergiye göre, 1961'de bu yola giden bir tek firma varken, firma sayısı şimdi sekize yükselmiştir! Sosyal Sigorta hekimlerinin yüzde 80'i, Üniversite öğretim üyelerinin büyük kısmı, Türk Tabipler Birliği Merkez Konseyi ve Tabip Odaları temsilcileri, bu sağlık sömürücülüğüne karışmışlardır! Derginin iddiası şudur: «Deontolojinin savunuculuğunu yapan işverenler, çeşitli nedenler sonunda ne yazık ki bugün kurtuluşu, 1961 yılında şiddetle savundukları deontolojiyi yıkmakta bulmuşlar ve Türk hekimini, hekimlik mesleği içinde ilâç ortaklığı içine sokmakta tereddüt etmemişlerdi. 1961 yılında yaptığımız mücadele tek bir firmaya karşı idi. Halbuki bugün mücadele edilecek firmaların sayısı sekize yükselmişti. İşin en hüzünlü tarafı şu idi ki, bugün deontolojiye aykırı çarkın dişlileri arasına maalesef Sosyal Sigortalar Kurumu hekimlerinin yüzde 80'i, Üniversite öğretim üyelerinin büyük bir kısmı, özel ve resmi tebabet temsilcilerinin büyük bir çoğunluğu da kapılmışlardır. Hatta Türk Tabipler Birliği Merkez Konseyi ile yurdumuzun çeşitli bölgelerinde bulunan Tabip Odaları temsilcileri de bu çarkın dişlileri arasında bulunuyorlardı».

Bu iddialara bakalım doktorlarımız ne diyecekler, cevaplarını bekliyoruz.

Akis ve ciddiyet

Metin Toker, Akis dergisinde, hilâfetçilerin kriptolarla flörte başladığını, bir Kızıl - Yeşil işbirliği doğduğunu yazmaktadır. Toker'in söyledikleri aynen şöyledir:

«(Hilâfetçi) çevrelerin, son zamanlarda öteki kutupla, yâni kriptolarla açıktan flörte başlaması, kriptoların dergilerinde, yazılarında aşırı sağçı tiplerin övülmesi, hilâfet isteyenlerin de sosyal adaletten dem vurmaya başlamaları ve memleketin karışıklıklara doğru gitmesi iş âlemini Demirel üzerinde hayırlı bir baskı yapmaya itmiştir.»

Metin Toker böyle söylüyor. Ama Metin Toker gündelik iç politika oyunları ile uğraşırken, şeriatçılık ve nurculuk akımlarının Kral Faysal ve yabancı petrol tröstleri ile olan sıkı bağlantılarını YÖN ortaya koymuştur. YÖN, daha iş başına geldiği günden itibaren Elmalı tehlikesi üzerinde durmuştur. Metin Toker bunları çok iyi bilir, fakat sağ ve sol umacılar işbirliği icat edip, «büyük kapitalistlerin akıllı sevgilisi» olma sevdasından bir türlü kendini kurtaramaz!

YÖN, ister en sağ, ister en sol cephede olsun, Türk milletinin çıkarlarına uygun saydığı en ufak olumlu adımları değerlendirme çabasındadır. Bunun içindir ki Akis dergisinin olumlu davranışları gibi satılık olmayan sağcıların da arayışlarını okuyucularına duyurmaktadır. Bu tutumu hilâfeçilerle işbirliği diye yorumlamak için önce «elveda ciddiyet» demek gerektir. Daha ciddi olmanın Akis'in çıkarı gereği olduğu inancındayız.

CIA'nın yeni bir mârifeti

Amerikada görülen bir dâvâ, CIA'nın, daha doğrusu Washington'un iki yüzlü politikasının yeni bir örneğini vermiştir. Sömürgeci Portekiz, Afrikalı milliyetçilere karşı zâlim ve amansız bir tenkil hareketine girişmiştir. Sözde sömürgeciliğe aleyhtar olan ABD, Birleşmiş Milletlerde Portekiz'in davranışını tasvip etmediğini belirtmiştir. Portekize, silâh vermeme taahhüdünde bulunmuştur. Ama yedi B—26 Amerikan uçağı, bir Fransız iş adamı ve bir İngiliz pilotu aracılığı ile Portekiz Hükûmetine verilmiştir.

Fransız ve İngiliz, ABD'de Portekize gayri meşru yollardan yedi Amerikan bombardıman uçağı satma suçundan yargılanmışlardır. Ama dâvâ sırasında, CIA'nın inkârına rağmen anlaşılmıştır ki, bombardıman uçağı satışını düzenleyen - tabii hükûmetin tam tasvibiyle - CIA-dır. Nitekim, Fransız iş adamı ile İngiliz pilotu beraat etmişlerdir.

Millî Güvenlik Kurulunun dikkatine!

Elmalı olayı ve Kral Faysal ziyareti göstermiştir ki, Türkiye'de gittikçe organize hâle gelen bir nurculuk - şeriatçılık akımı vardır. Bu akım nereden besleniyor? YÖN'ün 9 Eylül 1966 tarihli sayısında, Müslüman Kardeşlerin ve bu hareketin bir cins «Dışişleri Bakanı» olan Dr. Said Ramazan'ın faaliyetlerini anlatmaya çalışmış, petrol ile şeriatçılık arasındaki sıkı bağı göstermiştir.

İslâm Birliği Genel Sekreteri El Salban'ın geçen hafta Türkiye'de yaptığı ziyaret, bu hususta yeni ipuçları getirmektedir. Kadircan Kaflı tipi bir sürü taraftarlarıyla temas eden İslâm Birliği Genel Sekreterini göklere çıkaran Tercüman ve Sabah cinsi gazeteler, Tarabya Otelinde kalan El Salban hakkında şu bilgiyi ver-

EL SALBAN
Takke düştü!..

mişlerdir: El Salban, müslüman kardeşlerimizle tanışmak üzere 15 gün için Türkiye'ye gelmiştir. Dünya İslâm Birliği, 1962 yılında kurulmuştur. Merkezi Mekke şehridir. Birlik, 40 kişilik bir meclis tarafından yönetilmektedir. Her müslüman ülkeden iki kişi mecliste görevlidir. Türkiye'yi Salih Özcan ve Ahmet Gürkan (eski DP milletvekili) temsil etmektedir.

Dünya İslâm Birliğinin gâyesi, bütün müslümanları mânevî bir cephe hâlinde birleştirmektir. Birliğin Genel Sekreteri El Salban, Suudî Arabistan'ın eski Maliye Bakanı ve milyonerlerindendir. Genel Sekreterliğini yaptığı İslâm Birliğine 45 milyon lira bağışta bulunmuştur. Birlik, tabi ki Aramco petrol şirketinden yüzmilyonlarca dolar alan Kral Faysal'ın da cömert yardımlarından faydalanmaktadır. Ve bu birliğin Türkiye'de Ahmet Gürkan ve Salih Özcan gibi temsilcileri vardır. Hilâl dergisi sahibi Salih Özcan kimdir? Bu hususta Elmalı ve şeriatçılık akımının şampiyonluğunu yapan Yeni İstanbul gazetesi şu bilgiyi vermektedir: «Salih adındaki şahıs, İslâmiyetten ziyade bir Arap milliyetçisi olduğunu iddia eden, Hilâl mecmuası sahibi Salih Özcan'dır. Sık sık yurt dışına, bilhassa Arap devletlerine seyahat eder. Onlar ile irtibat hâlindedir. Bir aralık Suudî Arabistan Kralına kadar nüfuz etmiş, dinî eserler neşretmeye çalıştığını, bir baskı makinesine ihtiyacı olduğunu söyleyerek Türk müslümanları adına Kraldan para istemiştir. Bu para müslüman Türklerin, Kralın dikkatini çekmeleri üzerine, kendisine, ödenmemiştir.

Salih Özcan, Karaşi'de toplanan müslüman devletler konferansına da bir yolunu bularak Türk delegesi olarak katılmış, Nâsır'ın adına konuşup Türkiye'nin müslümanlıktan ayrıldığını söyleyen bir Mısır delegesinin konuşmasına karşılık (Delege haklıdır. Biz Müslümanlıktan uzaklaştık. Böyle toplantılara Türkiye'yi çağırmak bile abestir, zaten ben aslen Arabım) demiştir. Özcan'ın bu şekilde konuşması karşısında, diğer delegemiz, Isa Yusuf Alptekin (ki büyük bir Amerikan dostudur — (Yön) derhal yerinden fırlamış, Salih Özcan'ı yakalamış ve sonra da kendisine Türklüğünü ve müslümanlığını inkâr ettiği içn ağır hakaret etmiştir.»

Işte Nasır'ın liderlerini astırdığı Müslüman Kardeşler örgütünün - ki nurculuğun paralelindedir - Hilâl dergisi ile sözcülüğünü yapan Salih Ozcan, bir kısım sağcı gazetelerin baş tâcı ettikleri El Salban'ın petrol parasıyla beslenen İslâm Birliğinin Türkiye temsilcisidir! Millî Emniyet, şeriatçılık akımını hâlâ Nâsır'a bağlamak çabasındadır. Halbuki Nâsır, şeriatçıları sehpaya yollamıştır ve Kral Faysal ile Kral Hüseyin, patronlarının da tasvibi ile, şeriatçılığı Nâsır sosyalizmine karşı kullanmaktadırlar. Türkiye'de de sağcı gazeteler ve Salih Özcan tipi kişiler eliyle, petrol gelirlerinin bir kısmı, ilerici milliyetçi akıma karşı bir sigorta primi olarak ödenmektedir. Işler bu raddeye gelmiştir. Yabancı petrol şirketlerinin dolaylı ajanı El Salban, Tercüman gazetesinin baş köşesine kurulmakta, «Nâsır ikinci bir Makarios'tur» diye siyasî nutuklar atmakta, taraftarlarını huzuruna çağırıp talimat vermektedir. Ve Atatürk Türkiyesinde bu kökü dışarıda faaliyetler serbestçe yapılabilmektedir! Ümit ederiz ki, petrol tröstlerinin paralarıyla, Türkiye'de de gelişmekte olan şeriatçılık akımının gerçek anlamı ve temsil ettiği asıl tehlike anlaşılacaktır.

YABANCI SERMAYE

Demirel, basın toplantısında yabancı sermayenin kâr transferi rakamını açıkladı. Buna göre, 1965 yılı sonu itibariyle Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunundan yararlanarak 434 milyon 822 bin lira Türkiyeye gelmiştir. Bu sermayenin 1965 yılındaki kâr transferi 32 milyon 657 bin liradır. Sermayeye göre transfer oranı, 1965'te yüzde 7,5'tur. Ne var ki yabancı şirketler, bütün kârları transfere henüz başlamış değillerdir. Resmî kâr oranları yüzde 30 ilâ 50 arasında değişmektedir. Fakat yabancı şirketler, bunu transfer etmek yerine, her türlü kontroldan uzak olarak tatlı kâr alanlarına yatırmayı tercih etmektedirler. Muazzam kâr transferleri, Türk ekonomisinin bütün tatlı kâr noktalarını ele geçirdikten sonra başlayacaktır. Ama çok zaman olduğu gibi, «Türkün aklı», korkulur ki, «çok sonra başına gelecektir».

ÇIKTIK AÇIK ALINLA..

Cumhuriyetin onuncu yılında bu marşı en gür sesiyle söyleyen bizim nesil tam on yaşındaydı. «İmtiyazsız sınıfsız kaynaşmış bir kütle» idik. Şimdi, aradan otuz üç yıl geçtikten sonra, heyecanla söylediğimiz o sözlerin ne demek olduğunu gayet iyi anlıyoruz. İmtiyazsız değiliz, çünkü imtiyazlılarımız var. Sınıfsız hiç değiliz. Anayasamız, sosyal sınıflar arasındaki ilgileri düzene sokmak için yığınla madde taşıyor. Siyasî partilerimiz, bildirilerinde veya demeçlerinde «sınıf kavgası yaratmamak», «sınıflar arası bir uyum sağlamak» gibi deyimleri bol bol kullanıyorlar. Nihayet, Ceza Kanunumuzun meşhur maddeleri de, «sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıfları baskısı altına almak» tehlikesini önlemek gerekçesine dayandırılıyor.

Zaten Türkiyede sınıfın da, imtiyazın da bulunduğunu ispatlamak gibi bir gereklilik duymak, hiç değilse bir tebessümü hak kazandırır, gerçek bu derece ortadayken.

TEK PARTİ DEVRİ

Biz o «çıktık açık alınla» marşlarını söylediğimiz devirde, milli potansiyeli sıfıra yaklaşmış bir ülkede, bütün ayırımları bilerek inkâr etmeğe mecburduk. Her sosyal sınıf, Kurtuluş Savaşının hemen arkasından gelen «harap bir vatanı yaşanılır bir hale getirmek» hamlesinde, kendi durumunu düşünmeden ve tartışmadan büyük ideale katılmak zorunluğunda idi. Marşlarla, şiirlerle, nutuklarla ve bayramlarda asılan dövizlerle bir «bütün» olmak şuuruna itiliyorduk. Hiç kimse, İkinci Dünya Savaşına kadar derece derece heyecanını kaybeden fakat yatağını terketmiyen hareketin başarısızlığını ileri süremez. 16-17 yıl içinde, sıfıra yakın potansiyelden, modern bir devlet ve ülke manzarasına geçişimizin nedeni budur. İmtiyazlar, sınıf farkları; ileri gidişin hızı içinde pek o kadar gözümüze çarpmazdı. Hattâ, büyük sapmalara bile pek itiraz etmezdik. Köy Enstitüleri kurulur, Köy Enstitüleri lânetlenirdi. Devrimci, inanmış Millî Eğitim Bakanları, eğitim ve kültür alanında büyük atılımlarla yolu açarken; gerici, dar kafalı ruhsuz ve sevgisiz politikacılar ile nöbet değiştirilir ve devrimci Hasan Âli, elişi hocalığına sürülürdü. Bunun gibi yığınla zıt «İcraat», geçmişte yaşanmıştır ve Cumhuriyetin «vesayet» devrinde pek o kadar sivri de görünmemiştir. Toplum, yönetici parti tarafından, fakir, kimsesiz bir çocuk gibi muamele görür; herşeyin onun iyiliğine olduğu söylenirdi. Çocuk büyüdükçe, söylenenler, yapılanlar ve yapılması gerekenler üzerinde düşünmeye başlamış ve kişiliği açısından, her şey yeni bir anlam kazanmıştır.

DEĞİŞMEYEN NE?

Sonradan çok partili hayatın kapılarını açan, son yirmi yıldır da, büyüyen çocukla beraber o hayatın içinde yuvarlanıp duran Halk Partisi, ayni prensipler, ayni uygulamalar, ayni muameleler içinde kalabilir miydi? Yazılı vesikaları aynen muhafaza edilmiştir. Bu program ve tüzükle «imtiyazsız ve sınıfsız bir kitle» politikası yürütülürdü. Şimdi, imtiyazların ve sınıflanmaların büyük sosyal meseleleri ayni prensiplerle halledilecektir. Hem bunlardan en fazla şikâyetçi de odur. Son Kurultay Raporunda, daha önceki Kurultayların verilmiş sözlerinden bahsedilerek, demokratik hak ve hürriyetlerin kanunlar ve müesseseler yoluyla geniş halk tabakasına yayılışındaki başarılarla öğünülmüştür. Demek ki, ne program, ne tüzük, ne marşlar ve ne de sloganlar «imtiyazsız ve sınıfsız bir toplum» yaratmaya yetmemiştir. Zaman zaman, büyük sapmaların sorumluluğu altında kalınmıştır. Bâzı sınıflar şişmiş, büyük kitle cılızlaşmıştır.

Ve bir şeyin değişmesi gerekmektedir.

Programa bakıyorsunuz, mükemmel. Tüzüğe bakıyorsunuz, fazla kusurlu sayılmaz. Bildiriler, bildirgeler zemine ve zamana uygun.

Ama işte, sınıf da var, imtiyaz da var, zenginler daha zenginleşirken, fakirlerin daha da yoksullaşması tehlikesi var. Bunca çabadan sonra, varlıklı azlığın, yoksul çoğunluğu tam anlamı ile baskısı altına almak isteği öldürülememiş, tersine canlanmış, kanlanmış.

İşte, böyle bir zamanda «ortanın solundayım» denmiş!

Bir değişikliğin gerektiğine inanılmış.

SINIF KAVGASI

Gerekli olan, tarihî ve ilmî olan bu değişiklik, şimdi «bizim eski prensiplerimizin ifadesi» imiş gibi gösterilemez. O prensiplerle bir netice alınmıştır. Bu netice bir devrede yeterli, fakat ondan sonra yetersiz olmağa başlamıştır. O zaman düşünmüşsündür. Kabahat prensiplerde mi, yoksa onların iyi uygulanmamasında mı? Prensiplerde demiyorsun, kabul; fakat o prensipleri iyi anlamamış, iyi tatbik etmemiş olanlardan yakınıyorsun; bu da açık.

Şu paragraf, 18. Kurultaya sunulan Parti Meclisi Raporundan aynen alınmıştır:

«Sağ kanat CHP'nin bakkalları bile devletleştireceği endişesini yaymağa çalışıyordu. Sol kanat, CHP'nin oldum olası burjuva ve kapitalist partisi olduğunu, onun yaptığı ve tasarladığı reformların gerçek reformlar olmadığını ve kurtuluşun kendilerinde olduğu zehabını uyandırmağa çalışıyordu.»

Demek ki, sadece sınıfları değil, onların sağ ve sol bölünmesini de kabul ediyorsun, devletçiliğini açık seçik ortaya koymak istiyorsun, burjuva ve kapitalist partisi olmadığını söylüyorsun ve bir deyim kullanıyorsun: «Ben ortanın solundayım.»

Yani, sınıf kavgasını önleyeceksin. Nasıl? Yoksul kalmış, fakir düşmüş, devlete iştirak payını alamamış sınıflara arka çıkarak! Yani, bazı sınıf ve zümre menfaatlerini sınırlıyarak. Onlara karşı çıkarak. Zaten İnönü, 1965 Milletvekili Seçimlerinde, toplumun içinde menfaatleri toplumun menfaatleriyle çatışanların bulunduğunu ve onlara karşı olduğunu söylemiştir. Sınıf kavgasını önlemek istiyorsun ama, tuttuğum veya tutmadığım sınıflar da var; diyorsun. Sınıf haklarını güdüyorsun. Çünkü ortanın solundayım diyorsun. Geliri adaletle bölüştüreceğim, herkesi iş sahibi yapacağım, yoksulluğu kaldıracağım, sömürmeyi durduracağım diyorsun; toprak dağıtacağım, ağalığa karşı çıkacağım diyorsun; çünkü ortanın solundasın; çünkü yeni bir yoldasın, artık belli olmuşsun, meydandasın, kararlısın.

O halde, «ben burjuva partisi değilim, kapitalist partisi değilim» derken, «sınıf partisi de değilim» diyebilir misin? Sınıf partisi olmadan, ortanın solunu izah edebilir misin? Sınıf partisi olmayı bir öcü, bir günahmış gibi suçlayabilir misin? Sınıf partisi olmanın, kavgayı kızıştırmak yolu değil, önlemek aracı olduğunu bilmez misin?

Ö C Ü !

Ama, Türkiyedeki sınıf şuurlanmasını bir tehlike gibi gören, hak istemeği bir tecavüz sayan ve büyük uyanmayı tarihî akış içinde değerlendirmeyip tahrikler neticesine bağlayan bir geri, ilimsiz, zamanına ulaşamamış zihniyete taviz vermen gerekecek ve onun çok hoşuna giden «Biz sınıf partisi değiliz, biz sosyalist parti değiliz» tâvizini cömertçe kullanacaksın ve sınıfı da, sosyalizmi de kulaklarından duvara mıhlayacaksın! Büyüyen çocuğa bunu kabul ettirmek o kadar güç ki. Ve bu öylesine çocukça bir oyun ki! Koskoca adamları öcü ile korkutmak..

Sadun Tanju

AZ GELİŞMİŞLİĞİN TARİHSEL NEDENLERİ

V - Doğu toplumlarının yapıları ve bu yapıların bozuluşu

Niyazi Berkes

Osmanlı toplumunun yapıları ve bu yapıların evrimi hakkında herhangi bir tarihî araştırmaya dayanmadan «Asya tarzı üretim» den «Kapıkulu» ndan «Osmanlı tipi ceberrut devlet» ten söz etmek moda olmuştur. Niyazi Berkes, aşağıdaki incelemesiyle bu konuda ilk aydınlığı getirmektedir. İncelemenin aydınlarımız arasında yankılar yaratacağı inancındayız.

YÖN

KAPİTALİZMİN GELİŞME ÇAĞLARINDA DOĞU

Sözünü ettiğim global devrimin Avrupada başlattığı oluşum, kendiliğinden veya Batı feodalizminin yüksek meziyetlerinden meydana gelmiş bir şey değildi. Evvelce de işaret ettiğim gibi, feodalizm gibi sömürücü bir sistemin kapitalizm gibi sömürücü bir sisteme meydan verişini gerçekleştiren tarihsel olay, o zamana kadar Batı Avrupanın şehir ve pazarlarının âdeta birdenbire gelişmesini sağlayan, dünya ticaretinde Atlantik kıyıları yolu ile temelli bir yapı, hacim ve yön değişikliği olayı olmuştur (O zamana kadar bu, Avrupa — Asya arası ticaretti ve daha ziyade karalara ve küçük denizlere dayanır; hemen hepsi Asya ve Yakın Doğu imparatorluklarının eli altında idi).

Avrupada kapitalist ekonominin ilk tomurcuklarına feodalizmin yol açtığı Onikinci Yüzyıldan Onaltıncı Yüzyıla kadarki gelişmeler henüz Çin, Hint veya Osmanlı ülkelerinin ekonomik hayatı üzerine önemli etki yapacak aşamada değildi. Onbeşinci Yüzyılın ortalarından başlayıp Onaltıncı Yüzyıl sonunda etkilerini gösteren denizaşırı ticaret hareketleri ve Yeni Dünya'nın keşfi Batı ekonomisini Doğu karşısında yeni bir duruma soktu. Özellikle Amerikanın gümüş ve altını Avrupalıyı deniz aşırı seferlerinde kuvvetli bir para sermayesi ile donanmış olarak sahneye çıkardı. Ticaret örgütlü anonim şirketler şeklinde Asya ile işe başladı. İngiliz, Fransız, Hollanda şirketleri sonraki sömürgeciliklerin ilk basamakları oldular.

Yeni manzaranın anlamı şudur: Şimdiye kadar Doğu ile Batı'nın ticaret muvazenesi, Doğu'nun sanayi üstünlüğü ve Batı'nın gümüş ve altın darlığı yüzünden Batı aleyhine işlediği halde ve bu hal Batı'yı feodal sistemin çerçevesine hapsettiği halde, Avrupanın değerli madeni Doğu'ya, Doğu'nun işlenmiş maddeleri Batı'ya aktığı halde şimdi muvazene ve yön yavaş yavaş tersine döndü, roller değişti.

Doğu veya Asya ülkelerinde geleneksel yapılardaki değişmeler, işte bu yeni durumun etkilerini göstermesi ile başladı. Bu da bir iki yılda olmuş bir şey değil. Bu etkilerin görülebilmesi için en aşağı yüzyıl, bazı yerlerde daha uzun süre gerekti.

BU ETKİLER NELERDİ?

(a) Batı'da: Batı'daki sermayecinin önderliği altında yürütülen bu ticaret Marx'ın Avrupada feodal, köylü ve esnaf üzerine yaptığını söylediği etkinin aynı olan etkiyi yapmaya başladı. Marx'ın, yukarıda adı geçen yeni eserinde gösterdiğine göre, kapitalin ve kapitalistin başarı kazanması için feodal mülkiyetin inhilâli ile şehirde bir feodal sisteme benzettiği lonca sisteminin inhilâli gereklidir. Fakat kapitalist, bunu sadece kendi ekonomik yolları ile yapamaz; onun çok riskli ve alışılmamış usullerine karşılık geleneksel feodal ve lonca sistemi başarı ile karşı gelebilir. Ancak Onaltıncı Yüzyıl sonlarına doğru para devrimi feodal gelirlilerin iyice belini bükmüştü. Feodal, köylü üzerine kira ve angarya baskısını arttırdıkça köylü şehirlere koşuyor; loncalarda, gene Marx'ın gösterdiği gibi, bu nevi topraktan kopmuş kaba emeğe talep olmadığından bu emek gücü kapitalin emrine hazır ucuz bir matah oluyordu. Buna ilâve olarak, kapitalist başka bir kaynaktan da yardım görmeye başladı: Fiyat devriminden aynı derecede zarar gören monarklar kendilerine yeni bir malî kaynak doğduğunu görmeye başladılar; bu ikisinin elele vermesinden merkantilizm doğdu.

(b) Doğu'da: Şimdi bu tabloyu çevirip Doğu'daki tabloya bakalım. Batı'da olduğu gibi burada da sermayeci yok. Fakat feodal de yok. Onun yerine toprağın başında, bu toprakların ve gerçekte bütün mülkün sahibi sayılan (Arapçada ve Türkçede «mülk» sözcüğü, ortaçağlarda, hem bir hükümdarın ülkesi hem de mülkiyet objesi olan şey anlamına kullanılmıştır) hükümdarın bugünkü anlamda memuru değil de bir nevi kâhyası olan ve hükümdara askerlik borcu olan sipahi vardır (Hindistanda Câgirdâr). Reâyâ denen çiftçi (Hindistanda Rayot, Endonezyada Rakyet) toprağın maliki değil, fakat onun nezareti altında kullanıcısı; serf veya köle değil, irsî devlet kiracısı. Tabloda lonca ve esnaf var; fakat Avrupada olduğu gibi merkezîleşmiş, elinde malî yetkiler toplamış devlete karşı isyankâr olma eğilimini taşıdığından ve burada bu çeşit devletin en güçlüsü bulunduğundan Avrupada olduğunun aksine beledî otonomisi çok azdır, yani devletin daha çok kontrolu altındadır.

DEVLET VE TOPLUMSAL SINIFLAR

Dışarıdan gelen para ve emtia ekonomisi, işte bu unsurlar üzerine etki yapacaktır; çünkü toplumun ekonomik kuvvetleri ile başlıca ilişkili unsurlar bunlardır: Devlet ve onun toprak tasarrufundaki icra uzvu; çiftçi Reaya; zenaatkâr Esnaf. (Esnaf sözcüğü aslında sınıf çoğulu ve loncalılar demek; bu anlamdaki «sınıf» sözcüğü Almancaya da gene lonca anlamında «Zunft» şeklinde girmiştir).

Avrupada olduğu gibi, burada da yeni ticaretin getirdiği para enflasyonu, sâbit gelirli fakat gayr-ı sâbit giderlileri çarpacaktır. Bu yüzden, eski dünya ticaretinden fayda gören bu devletler, yeni ticarete de kapitülasyon yolları ile yüz vermekle maliyelerinin kuyusunu kazmakta olduklarının farkında değillerdi. Para enflasyonu bunların maliyelerini allak bullak etti. Ordularına, seferlerine para yetiştiremez oldular. Meselâ, Osmanlılar o zaman Avrupa devletlerinden farklı olarak büyük hacimde nakit halinde asker maaşı öderlerdi; Avrupa devletlerinin bu kadar yekûn tutan nakit maaş verecek hazineleri yoktu. Osmanlılar şimdi bu maaşları veremez oldular; o zamana kadar ekonomik gelir kaynağı olan seferler astarı yüzünden pahalı işler olmağa başladı. Ve o zamandan itibaren hükümdarla kendi adamları arasında karşılıklı bir sıkıştırma ve boğuşma başladı.

Bunun ilk kurbanı sipahi oldu (Reaya ile ilgisi olması bakımından yalnız bunu anıp diğerlerini bırakıyorum). Hazine sıkıntısının baskısı devlete asıl mülkün yani toprağın başka yollardan gelir getirecek işletmelere tâbi tutulması fikrini ilham etti. Züğürtleyen kişilerin başı dara gelince ve tutumunu da değiştirmeyince evde sandıkta sepette ne varsa onları rehne çıkarması gibi, bunlar da hazine derdiyle mülklerini yeni rejimlere tâbi tutmağa başladılar. Sipahileri yavaş yavaş tasfiye ederek toprak gelirlerini iltizama vermeye başladılar. Fakat bunu yapabilmek için paralı adam bulunması gereklidir. Şimdiye kadar para biriktirmekle beraber onu sermaye şekline sokmayıp istif eden veya tefeciliğe yatıran paralılar (ki çok defa hem Hindistanda hem Osmanlı ülkelerinde müslüman olmayanlardı) mültezim olarak veya mültezimin arkasında onu finanse eden kişi olarak devlete bir nevi faizcilik yapmağa başladılar. Batıda monarkla tüccarın birliği, onların çıkar birliğine dayanıyordu; burada ise böyle bir çıkar birliği olmadığından ikisi de birbirini aldatmağa çalışırdı. İkisi arasında sürekli olarak karşılıklı sıkıştırma veya kazıklama ilişkisi vardı. Devlet sıkıştı mı sermayeciyi müsadere şeklinde; sermayeci fırsat buldu mu reayayı soymak şeklinde devlete kazık atıyor.

DEREBEYLİK

Fakat devletin gene bu malî sıkıntı yüzünden başvurduğu ve kendi eliyle başına belâ ettiği daha tehlikeli bir zümre var: Hükümdarın askerî gücü malî darlığı yüzünden düştüğü için, mülkünün birçok yerlerinde malikliği lâfta kalmağa yani toprak gelirlerini alamamaya başlıyor; yer yer sonradan «derebeyi» dediğimiz ve etimolojisini hâlâ bugün de bilmediğimiz bir adla tanınan, Batı feodalinden farklı olan bir tip çıkıyor.

Bunların bazıları mahallin âyanı ve eşrafı, bazıları hükûmete dirsek çeviren memurlar, bazıları bir yere yerleşmiş muhassıl ve mültezimler. Derebeyini derebeyi yapan menşei değil, yaptığı şeydir. Menşe bakımından geleneksel düzenin ayrı ayrı kategorilerinden gelmeleri mümkündür. Bu sözcüğün menşeini bilmiyoruz; sözcükteki «dere» onun su işleriyle ilgisi olan daha eski bir zümre adına mı delâlet eder de sonraları Osmanlı tarihlerinde çok çeşitli vasıflarla zikredilen bir tipe genel sıfat olmağa başlamıştır? Eski tarihçilerin bunlardan böyle çok çeşitli, düzensiz şekilde sıfatlarla söz etmeleri, bunların eski düzende yerleri olmadığını gösterir; çünkü eski düzende her unsurun gayet belirli bir adı ve tanımlanması vardı.

Sırf koparabildiği gelirleri alabilmek için devlet bunları ister istemez tanıyor. Osmanlı ve Moğol örneklerinde görüldüğü gibi, bu ülkelerle ilgili Avrupa devletleri de bu derebeylerin en kudretli olanları ile el altından veya açıkça flört ediyorlar.

Bunlar, devletin kolay kolay sıkıştıramayacağı bölgelerde türüyorlar ve etraflarına da oldukça kuvvetli bir askerî güç topluyorlar. Bazıları âdeta küçük bir hükûmet. Bu itibarla onlar da mülke yani toprağa sahip olma iddiasında. Bunlar, Batı feodalleri gibi bir feodal hiyerarşi ve mukavele hukukuna bağlı değiller. Derebeyini feodalden ayıran önemli bir yan bu. Bunlar, Lacoste'un sandığı gibi, aristokrasi de değil. Mahmut II. zamanında Osmanlı donanmasında amirallik eden bir İngiliz, Mahmut'u derebeyleri yani aristokrasiyi imha etmekle suçlar ve bu yargıyı verirken adamcağız bunların İngiliz lordları gibi bir sınıf olduğunu sanır. Demek ki bu gibi sanılar hâlâ yaşıyor. Hindistan'daki zemindar'lar da Moğol aristokrasisinden gelme değil (zaten böyle bir şey yok Asya sistemlerinde). Moğol sarayının, aristokrasi demek caizse, mensupları şurada burada kâtiplik, memurluk gibi işlerde eriyip gittiler, tarih sahnesinden bugüne hiç bir izleri kalmadı. Hint zemindarı, sözünü ettiğim derebeyi tipinin İngilizler tarafından zaptü rapt altına alınmış, İngiliz idaresine kaynaştırılmış bir şeklidir. Bu noktaya daha sonra geleceğim.

ESNAF VE KÖYLÜNÜN DÜŞMESİ

Reaya ve Esnafa ne oldu? Esnafın durumunu anlatmak kolay ve kısa: Esnaf ve sanayii devamlı çökme halinde. Ham madde darlığı, piyasasızlık başlıca nedenler. Reaya ise hiç bir yerde toprak mülkiyetine kavuşmuyor. Bu bakımdan durumunda bir değişiklik yok.

Yalnız, devletin sağladığı ve Marx ile Engels'in önemle sözünü ettikleri «sosyal fonksiyonlar» dan mahrum kalıyor. Bazı yerlerde sulama, bazı yerlerde asayiş, bazı yerlerde yol, köprü, çeşme, su yolu gibi bayındırlık işleri, bazı yerlerde vergi istikrarı gibi şeyler yok olmuştur. (Dilimizde «yolsuzluk» çok anlamlı bir deyim haline gelmiştir). Eskiden sipahi varken, bu feodalden farklı olarak o, üreticinin kendisi olmamakla beraber, tarımsal üretimin bir çeşit meneceri rolünde iken şimdi Reaya kendi başına üretimci oluyor, fakat onun üretiminin fazla değerini almaya gelen adam üretimle, devletin bu «sosyal fonksiyonlar» ı açısından bile ilgisi olmayan bir adam olduğundan, aldığı ödev garantili bir mevki olmayıp kap-kaç kazanıcısı, olduğundan ve ne kadar çok koparabilirse devleti o kadar çok kazıklayacağını bildiğinden Reaya üzerine baskısını arttırıyor, devleti evvelce aldığı artık değer seviyesinin üstüne çıkıyor. Batı'da da feodalizmin sıkıştığı dönemde feodalle köylü arasında buna benzer bir sıkıştırma olmuşsa da orada çiftçi feodalin kira baskısı altında üretimini arttırmağa ve bunun için de hayvan, araçlar ve yöntemlerde yeniliklere başvurmağa muvaffak oluyor.

Asyalı Reaya bunu yapacak durumda değildi (Bazı bölgelerde, meselâ bizde Balkanlarda bunun mümkün olduğunu sanıyorum; fakat oralarda da bu köylülerin kolaylıkla uyanarak millî bağımsızlık akımlarına katılmaları ile buraları devletten ayrılmış oldu). Asyalının hâkim tarım şekli onun, Batı'daki çiftçinin baskı altında üretimi arttırma yolunu tutmasına imkân vermemiştir. Batı'da feodalizmin son aşamasında bu yüzden tarım tekniğinde olan ilerlemeler burada olamamıştır. Zannımca Wittfogel'in sadece sulama işine münhasır gösterdiği, fakat Marx ve Engels'in daha geniş olarak devletin «sosyal fonksiyonları» dedikleri işlerin en önemli parçası, çiftçi gücünün yetmediği tarım güçlüklerini giderecek tedbirlerdi.

Doğu'da birçok yerlerde köyler ve kasabalar birbirlerinden büyük mesafelerle ayrıdırlar. Devletlerin fiilen değilse bile hükmen yıkılması bunları, Marx'ın dediği gibi, çuvaldan boşaltılmış patatesler gibi birbiri ile ilişkisiz parçalar haline sokmuştur. Bu şartlar, köylünün eskisinden daha fazla yalnızlığına, daha fazla verimsizliğine, daha fazla fakirleşmesine, ve daha fazla soyulmasına yolları açmıştır. Eskiden içinde sakladığı tarım-zenaat kombinezonu ile kendine sağladığı yeterlilik de iflâs etti. Yani, belirli bir seviyede tarım ile belirli bir seviyede zenaatların birleştirilmesinin sağladığı kendine-yeterlik gücü düşmekle, köyün genel teknolojik kapasitesi de gittikçe azaldı. Sonuçta Çinden Cezayire kadar gördüğümüz şarklı köylüsü veya Asyalı köy tipi meydana çıktı.

Gerçi zaman zaman, özellikle kıtlıklar ve başka tabiat âfetleri yüzünden birçok köylü şehirlere akın etme eğilimi göstermiştir. Fakat bu şehirlerde bunları, Batı'da olduğu gibi, emecek sermaye işletici yatırımlar olmadığından birçok şehirler bunları içeri sokmamaya çalışır; Hindistanda gördüğümüz gibi muazzam dilenci orduları meydana gelir; bazı yerlerde bunlar hamallık, tellâklık gibi işler tutarlar; Osmanlı misalinde görüldüğü gibi Yeniçeri ocağı da kısmen bunları massederdi. Çünkü bu askerî korporasyon askerî olmaktan çıkıp bir spekülâsyoncular korporasyonu haline gelmişti. Gerçek anlamı ile Yeniçeri ne asker, ne esnaf, ne de köylü idi.

Bütün bunlar sömürgecilikten önce olmuş şeyler; fakat sömürgecilik yok-

r diye bunların üzerinde Batı etkisi ..tu denemez. Sömürgecilik bu hale ılmiş bir ülkeyi askerlik ve siyasetçe de etme aşamasıdır. Bu da nasıl ol-ı, Şimdi tarihin bu safhasını kısaca örelim.

DOĞU DÜZENLERİNİN BOZULUŞU

Buraya kadar Batı'da kapitalist eko-ominin başlayışının etkilerini, bu ül-lerin ekonomik durumunda başlıca ken olan devlet, esnaf, köylü seviye-nde ele aldık. Bakmakta olduğumuz blo son şeklini almazdan önce Av-palı, bunlardan ancak devletle ilgili onunla karşı karşıya idi. Ekonomik icü onu, henüz daha esnaf ve köylü karşılaştıracak aşamaya getirme-iştir. Köylü, üretimci ve yoğatımcı arak ona çok uzaktır ve şimdi daha da aklaşmıştır. Esnaf, genişliği bakımın-ın sarsılmış olmakla beraber, kalite ve arifet bakımından tükenmiş değildir. vrupalı tüccar hâlâ Çin, Hint, İran, ap ve Türk esnafının mamûllerine ks eşyası olarak, muhtaçtır.

Bu ülkelerin köylüsü ve esnafı gibi u da ilgilendiren devlet, ne eski ka- imparatorluklarının amansız, fakat siplinli ve yönlü devleti, ne de kapi-listin Avrupada yaratmakta olduğu erkantilist «usul-u defterî» devletidir. eleneksel kanunları karma karışık ale gelmiştir. Bu despot, padişah veya h devletleri yerine rüşvet ve para ğşişi işlerinde ihtisaslaşan devlet lamları idaresi gelmiştir. Osmanlı mi-linde «kapıkulu» içinde bürokratla as-r, maliyeci bürokratla idareci bürok-t ve bunlarla kapıkulu olmayan ule-a arasında şiddetli bir yarışma baş-mıştır.

Bu kapıkulu kategorileri, gelenek- despotluk yani padişahlık sistemin- (bu sistem bizde «despot» sözcüğü-in anlamının bilinmemesi yüzünden yfî zulûm idaresi sanılır; halbuki bu stemde despotun keyfîliği, Osmanlı-rda olduğu gibi, ancak alınmış «şe-at» la konmuş «kanun» sınırları dı-nda meşru sayılmıştır) toplumdaki nır köklerinden sökülüp mülk sahibi-n emrine bağlanmış kişiler olduğu lde, şimdi eski «kökünden sökme» ulleri de bozulduğundan toplumsal nıf köklerine daha çok bağlı olmala-na rağmen, hiç bir toplumsal sınıfı msil etmiyorlardı. Etmedikleri için r biri, evvelce eski düzende fayda-ndıkları imtiyazların ödev yanlarını rakıp sadece hak yanlarını alarak bu-ı, diğerlerinin aleyhine olmak üzere vletin baş yönetme prensibi yapmak iyorlardı. Bunlara karşı ulemanın bası toplumsal bir önderlik olma ni-liğinden mahrumdu; çünkü bu züm- de ne halkı (yani köylü ve esnafı) msil ediyordu, ne de dayandıkları şe-at bir devlet temeli olacak bir hukuk stemi idi. Zaten bunlar da, ötekiler bi, geleneksel düzenin çözülmesiyle eydana gelen «sömürme korporasyon-rı» ndan biri haline gelmişlerdi.

Bu manzara dışında, halk kütleleri temsil edecek durumda kalan iki ka-gori görürüz. Bunlardan biri olan ema-altı din adamlarının (hacı hoca kımının) geleneksel düzenin aldığı kli tekfir ve tel'inlerinde halka söy-ebilecekleri şey ancak «kaba softa » ideolojisi veya onun daha incel-ş şekli olan selefîlik yani devletin ve nunun asr-ı saadet ilkelerine dayan-ılması fikri olabilirdi. İkinci kate-ri olan tasavvuf ehli ise o muhteşem vrimci felsefesi yerine «aklın varsa oğlan sev; dünya varmış ya da yok-ış aldırma» felsefesini güdenlerle ftalıkla sofuluk karması tarikatçılığı tmüştür.

Bütün bunların anlamı Avrupada olduğu gibi ekonomik devrimle beraber ya da ekonomik devrim arkası olarak gelen bir düzen buhranının, bir devlet buhranının yer almakta olduğudur. Şu halde, Batı'daki devlet veya düzen buhranı ile Doğu'daki düzen buhranını karşılaştıralım.

DOĞU ÜLKELERİNİN DEVLET BUHRANI

Onyedinci yüzyıldan itibaren, geleneksel Doğu veya Asya sistemlerinden söz etmenin imkânı yoktur. Bu biçim devletler şimdiye kadar birbiri arkasından gelmişler; fakat biri ötekinin bir tekrarı, birçok usullerde kopyası olmuştu.

Çoktan beri kaydetmem gerekirken buraya bıraktığım bir noktayı şimdi ele almak gerekiyor. Avrupa dışı ülkelerde görülen devlet tipi sadece bu tip değildir. Nitekim Batı'da da Asya tipine yaklaşan şekiller zaman zaman çıkıvermiştir; bundan başka Batı ortaçağında kilise, Doğu'da despotizm imparatorluklarının yaptığını yapmıştır; ancak, zaman zaman dünyevî kudret monopolisini de elde etmeye pek yaklaştığı zamanlar müstesna, sadece «Ruhanî Despotizm» şekli diyeceğim tam teokratik şekle münhasır kalmıştır. Asya'da da Batı feodalizmine yaklaşan sekiller görülmüştür. Çin'de Çu dinastisi zamanı feodal bir rejim zamanı olarak gözüküyor; Japonya'da sürekli hâkim eğilim de o olmuştur. Asya Batı'sında da bizim eski tarihçilerin «Tavaif-i Mülûk» dedikleri zamanlarda feodal idareler görülmüştür. Hatta, Ahî'lerde görüldüğü gibi şehir cumhuriyetleri şekilleri bile vardır. Ancak Doğu'da hâkim eğilim ve en sürekli olan düzen şekli Padişah imparatorluğu şeklidir.

Eskilerin birbiri ardından gelenleri rejim bakımından azçok birbirinin tekrarı olmasına karşılık, şimdiki bozuluş ötekiler gibi değildir. Bu aşama ile bu devlet şekli artık kesin olarak tarihe karışmıştır. Bunların bulunduğu ülkelerin toplumları, bundan sonra, yeni dünyanın şartlarına uymanın ve Batı-daki devlet şeklinin bir türlü aynı olamayan şekiller meydana getirmenin çabası içine girmişlerdir. (Wittfogel Sovyet rejiminin Doğu Despotizm'lerinin bir tekrarından başka bir şey olmadığını iddia ediyorsa da bu, kedilerin bile güleceği bir fikirdir. Batı'da rağbet kazanmış her yazarın her dediğinin ciddiye alınmamasının bundan güzel örneği olamaz. Yeni Çin rejimi için de buna benzer iddialar yapılmaktadır. Nâsır'ı da Firavunlara benzetenler oldu. Mustafa Kemal'i de Cengiz Han'a benzetirlerdi).

GÖVDESİZ BAŞLAR, BAŞSIZ GÖVDELER.

Yeni durumun özelliğini, Doğu toplum şeklini bir benzetme yolu ile canlandırarak anlatmağa çalışacağım: Bu sistemlerin sosyopolitik yapısı bugün fezaya fırlatılan roketlere benzer. Bunlar fırlatıldıktan bir süre sonra başlık kısmı göğdeden ayrılır. Başlık kısmı serseriyane dolaşır veya düşer, fakat gövde kısmı istenilen yörüngeye oturur ve dönmesine başlar. Bu sistemler de buna benzer bir gövde ve bir başlık kısmından yapılmadır. Yeni dünya ekonomisinin yarattığı enerjinin hızı ile yerinden oynayan bu sistemlerde başlık gövdeden koptu ve tarih fezasında gövdeden ayrı serseriyane bir seyre başladı. Yeni dünya ekonomisi için önemli olan gövdedir ve başlığın ondan ayrılması şarttır. Asya toplumlarında genel olarak devlet, sınıflardan kopmuş bir yöneticiler başlığıdır. Onların yöneticiliğini toplumsal sınıfların çıkarları tayin etmez. Tersine, toplumsal sınıfların durumunu yönetici kadronun malî, siyasî, askerî mülâhazaları tayin eder. Yani, devlet yönetimi Reaya ve Esnaf seviyesi üstündeki bir seviyede cereyan eder.

Gövdesinden kopan bu devletler yalnız ekonomik değil, politik yönlerini de kaybettiler. Gövdeyi teşkil eden toplumlar, Marx'ın gösterdiği gibi, bu geleneksel sistemde kendi yaşamalarının şartlarını içinde saklayan kendine yeter birimcikler olduklarından uzun süre başlıktan kopuk halde oluşlarının farkında bile değillerdi. Fakat, bu sistemlerde başlığın gövde için oynamakta olduğu ve Marx ile Engels'in «sosyal fonksiyonlar» dediği işler şimdi yüzüstü kalmıştır. Bu, bu toplumcukların gittikçe artan bir köstebekleşme ve ekonomik sefalet içine düşmesi sonucunu yarattı. Devlet ve siyaset buhranları o zaman asker ve bürokratlarla ulema arasında yıllardan beri oynanan kanlı bir oyun olmaktan, eski düzenin herbirinin kendi açısına göre, yerine getirilmesi çabası olmaktan çıktı

DEVLET BUHRANININ ÜÇ ÇÖZÜM ŞEKLİ

Onsekizinci yüzyıldan itibaren siyasî buhranın yarattığı siyasî şekillere karşılık Doğuda başlıca üç şekil ve yön görürüz:

1) Birincisi, bu duruma gelmiş toplumlar için sömürgeciliğin sağladığı çözümdür. Yani, bu gövdeden kopan ve ekonomik fonksiyonlarını, politik yörüngesini kaybeden başlıkların tarih fezasında imha edilmesi şekli. Endonezya, Cezayir örneği. Bu imha işi doğrudan doğruya istilâ ve fetihle başarılır, ülkenin tarihte siyasî varlığını yoketmekle sonuçlanır. (Bazan eskiden kalma müessese ve şahsiyetler alı konursa da bu süs içindir. Tıpkı bizde Yeniçerilik kalktığı halde İngiliz sefaretinin bu süs merakı yüzünden Kavas şeklinde bir nevi İngiliz yeniçeriliği devam ettirmesi gibi.)

2) İkinci şekil dolaylı sömürgeleştirme çözümüdür. En klâsik örneği Hindistan. Burada İngiliz ticareti, East India Company ile 1600'de beratlı tekel kumpanyası olarak Kraliçe Elizabeth tarafından fermanlanmıştı (yani bu şirket dışında Doğu ile ticaret yapanlar korsan ve hırsız sayılır, devletçe müsadereye ve cezaya çarptırılırdı). İngiliz hükümranlığının bir damlasının böylece Hint topraklarına akmasından sonra geçen 258 yıl içinde bir yanda Moğol devleti mum gibi erirken bu şirket valisi, komutanları, ordusu, memurları, hatta müftü ve kadılarıyla tam kadrolu bir devlet haline geldi. Moğol imparatorluğu sadece Delhi sarayının surları içine daraltıldıktan sonra meydana gelen bu büyüme sonucunda «Mutiny», bu son Moğol kalıntısını da 1858'de yoketmeye vesile oldu. Bu sürede birçok derebeyi «hükümdar»lıkları doğdu. İngilizler son Moğol hükümdarını kolundan tutup Birmanyada bir yere sürdüler. 1858'de East India Company yetkilerini ve her şeyini İngiliz devletine devrederek Kraliçe Victoria bu topraklar üstündeki bütün derebeylerin imparatoriçesi oldu. Moğol İmparatorluğunun kötü ve bozuk bir taklidi kuruldu.

3) Üçüncü çözüm şekli Türkiye gibi olan ülkelerde görülen şekildir. Bu ülkeler şu nedenlerden ötürü yerli devletsiz kalmadılar: a) bazılarının kapitalizm gelişmesinde çok önemli ekonomik değerleri olmaması, b) bazıları üzerinde Batı devletleri arasında çok şiddetli rekabetler olması, c) bazıları üzerine Batı etkilerinin daha önceden başlamış olması ile Batı politik görüşlerinin okumuşlar arasında erkenden yer alması, d) bazılarında reform teşebbüsüne girişen hükümdar ve idareci bulunması, e) bazılarında diplomasi yolu ile reformları Batı baskılarına uy duran uyducu hükûmetlerin durumu idare etmesi.

Osmanlı devleti bu şartların bir çoğunu yerine getiren bir örnektir. Gayet tipik bir Doğu şekli olan Osmanlı hükümranlığının sonunun Moğol hükümranlığının sonu gibi olmaması, sanımca, onu bu âkibetten kurtaran, geleneksel sisteminde uygulanan ve emperyalizma öncesi aşamada da uygulanmağa devam edilen iki şey, yani kapitülasyonlarla mirî toprak sistemi olmuştur. Bunların ikisi de Osmanlı toplumunda kapitalizmin gelişmesinin en önemli iki engeli olduğu halde, Moğol devletinin âkibetinden kurtulmak pahasına, ikisi de devam etti. Kapitülasyonların ulusal ekonomi üzerine yıkıcı etkileri 1740 kapitülasyonlarından sonra başlamıştır. Ondan önce, Avrupa'lı tüccarlar ve onların tayin ettiği «elçiler» (bunlar bugünkü anlamda devlet sefiri değil, tüccar kumpanyalarının tayin edip kendi devletlerinin onaylamasından sonra maaşlarını bu kumpanyalardan alan mümessillerdi) yazı ve raporlarında durmadan kapitülasyonların zûlmünden, yarattığı engellerden söz ederler. Tek yanlı olarak verilen bu ticaret ve ikamet imtiyazları Batılı tüccarı, yerli tüccar gibi devletin kontrolu altına sokuyordu. Bu yüzden, bunlar için Osmanlı ülkeleri Hindistan, Endonezya gibi yerler kadar cazibeli ve kârlı olmuyordu.

Devletin toprak mülkiyeti sistemi de yabancı kumpanya veya kişilerin toprak sahibi olmalarına elverişli değildi. Halbuki Hindistan'da ve ona benzer yerlerde bunlar arazi alıp yerleşebildiler. Hindistan'da bugünkü Kalküta, Bombay gibi büyük şehirler yabancı kumpanyaların satın aldığı topraklar üzerine kurularak büyümüşlerdir. Böylece, bu yerlerde toprağa dayalı bir devlet olmaya yüz tuttular. Başka yerlerde de Portekizliler veya Fransızlar sahil bölgesinin bir kenarına yerleşerek etrafını kale ile çevirirler. koydukları toplarla savunurlar, yani yabancı bir ülkenin bir noktasında kendi hükümranlıklarını kurarlardı.

Osmanlı ülkelerinde bu olmadı. Orada yabancıların elde ettikleri imtiyazlar toprak temelinden mahrum kaldı. Yabancı tüccarlar ticaret merkezlerine ve oralarda çok kere hanlara sıkıştırılmış kaldılar. Halep'te ticaret yapan İngiliz tüccarları, memleketlerine yazdıkları mektuplarda kriket oynamak üzlre şehir dışına çıkmak için bile izin almak zorunda olmalarından yakınırlar. Yeniçeriler de bunların enselerinden ayrılmıyormuş. Böyle ticaret olur mu? diyerek sert bir dille Türklerin zulmünden şikâyet ederler. Bununla beraber, Türklerin kafası kızarsa bu kadarını da elimizden alırlar korkusu ile kapitülâsyonlara sımsıkı yapışırlardı. Fransız sefiri Marquis du Bonnac, Sadrazam Hekimoğlu Ali Paşanın ölümünü büyük bir sevinçle haber verir; çünkü bu sadrazam kapitülasyonların büyük bir düşmanı imiş ve bunları kaldırmayı ciddî olarak aklına koymuş. Marquis, tehlike geçti diye müjdeyi veriyor.

Avrupalılar, toprak sisteminin değişmesi ve yabancılara toprak satılmasını sağlamak için yüzyıllar boyu yaptıkları baskıları Tanzimatta büsbütün arttırdılar; ülke ekonomisinin gelişmemesinin başlıca engelinin toprak sistemi olduğunu Osmanlı devlet adamlarına anlattılar. Fakat, bu baskıların etkisi altında hazırlanan 1857 Arazi Kanunu, gene de mirî arazi sistemini (daha karışık şekle sokmakla beraber) kaldırmadı. Tanzimat uyducularının bile yapmadığı bu işi, şimdiki uyducularımız, bugün yarın yapmak üzere bulunuyorlar. Tanzimat paşaları hayli lüzumsuzlaşan bir imparatorluğun topraklarını yabancılara kaptırmamaya çalışırlardı; şimdikiler ise bir avuçluk ülkenin topraklarına karşı aynı titizliği göstermek eğiliminde değiller.

Hülâsa: Yukarıda yazdığımız şekillerin birincisinde Batı etkisi geleneksel yapıyı tasfiye ederek yerine doğrudan doğruya kapitalist sistemi getiriyor. Yerli halk kendine - dayalı, kapalı köy toplumcukları olmaktan çıkıyor, fakat köylü yabancılara ait olan kapitalist tarım işletmelerinde ırgat haline geliyor. Kendi ülkesinin topraklarının yabancısı o oluyor. Endonezyada, Cezayirde gördüğümüz şekil.

İkincide, Avrupalı bir imparatorluğun idaresi altında, Lacoste'un sözünü ettiği, fakat geleneksel sistemin aristokrasisinden olmayan işbirlikçi eşraf derebeyliği hâkim oluyor. Hindistan'da olduğu gibi.

Üçüncüde, geleneksel sistem aşına aşına yok oluyor; ülke üzerine derebeyleri ile yabancı devletlerin yaptığı parçalama baskıları altında eski sistemin başkalaşmış unsurları olarak hükümdar, bürokrasi ve ordu üçüzünün (bunlar eski sistemdeki durumdan farklı olarak birbirinden hayli kopmuşlardır) hükümranlığı altında devam ediyor. Modern bir devlet yapısı meydana getirmek çabaları ile bunların başlattığı reformlar, bir yandan derebeylerin, bir yandan Avrupa devletlerinin, bir yandan da hükümdar - bürokrat - asker üçüzlüsünün (yalnız birbirlerinden değil, halk kütlelerinden de kopuk olmaları yüzünden) modern bir devletin nasıl bir devlet olacağını bilmemelerinin yarattığı başarısızlıklar serisi halinde devam ediyor.

Bu durumun en tipik ilk örneği Selim III'ün ıslâhatının âkıbetidir. Siyasî reformlar, konstitüsyonel temellerini bulamadıkları gibi, kapitülasyonlar ve eski toprak rejimi sanayide ve tarımda kapitalist gelişmeye hiç imkân vermiyor. Bütün siyasî reform çabalarına rağmen, hiçbir ulusal ekonomik gelişme olmuyor. Görülen ekonomik gelişmeler ancak Batı kapitalizminin kendini bu ülkeye sokabildiği ölçüde oluyor, fakat bu da ulusal ekonomik gelişmeye karşı ilâve bir engel oluyor. Değişmelerin köylüye hiçbir etkisi olmadığından reform akım ve eylemlerinde ne onun bir rolü oluyor, hatta ne de bunlardan haberi. Bu işler ancak memur ve ordu devletçiliğinin yürütebildiği kadar yürüyor.

Bu şekillerin hangisinden olursa olsun emperyalizmin zaferi, âdeta bir «hold-up» gibi, «eller yukarı, teslim» şeklinde olmamıştır. Süreç Lacoste'un gösterdiğinden çok daha girintili çıkıntılıdır; ne top tüfekle ne de bazı hainlerin içeriden ellerini uzatmasıyle olmuş bir şey değildir.

GELECEK YAZI:
SÖMÜRGECİLİK KARŞISINDA DİN

ÖNEMLİ KİŞİLERE POSTALANAN BROŞÜRLER...

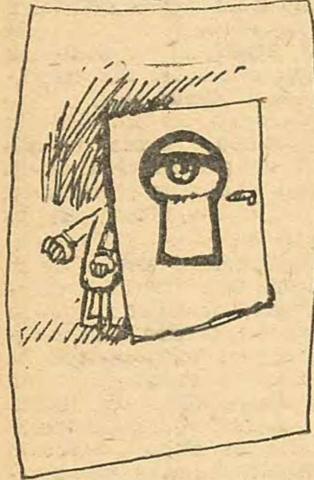
Elimizdeb ir broşür var: «Komünist İhtilâlleri ve Subaylar kitabının solcular üzerinde yarattığı telâşın nedenleri» başlığını taşıyor. Yazarının adı Mustafa Ziver. Broşür 1966 yılında İzmir Anıl Matbaasında basılmış. Millî Emniyetle ilgili olduğu intıbaını veren yazar, Orduya dağıtılan «Yalçın Metiner broşürü» nün savunmasını yapıyor ve tabiatıyla ilerici ve milliyetçi yazarlara iftiralar savurarak suç işliyor. Üzerinde fiyat yazılı olmıyan broşür, önemli kişilere parasız postalanmış.

Bu arada Adalet gazetesi de, Yalçın Metiner'in «hangi parti ve hangi kişinin komünist olduğunu» hemencecik açığa çıkaran 14 maddesini yayınlıyor. Maddeler arasında komünistliğin teşhisi için şöyle ölçüler var:

— Nâzım Hikmeti ve eserlerini göklere çıkarmak,

— Mülk sahiplerine «hırsız», dindarlara «yobaz ve gerici», milliyetçilere «sermayedar uşağı» veya günmüze uyarak «Amerikan uşağı», **demokratik** dev let mümessillerine (AP. iktidarı kastedilse gerek) «satılmış politikacılar», sanayicilere de «emek düşmanları» gibi yalanlar, isnatlar ve iftiralar atmak,

— Dinin, açıkça söyliyemediği halde öz düşmanı olan, zira gerek mensupları, gerek neşriyatı, gerekse basın organların da «Mehmet» isminin «Muhammed» ile ilgili olan «h» harfini atıp, onun yerine sâdece

«Memet» adını kullanmak,

— Mülkiyet hakkının sonradan büsbütün kaldırılacağını şimdilik gızlemek için onu kısıtlayacağını ve bunu da güya sosyal adaleti (gerçekte sosyal sefaleti) temin etmek için yapacağını söylemek,

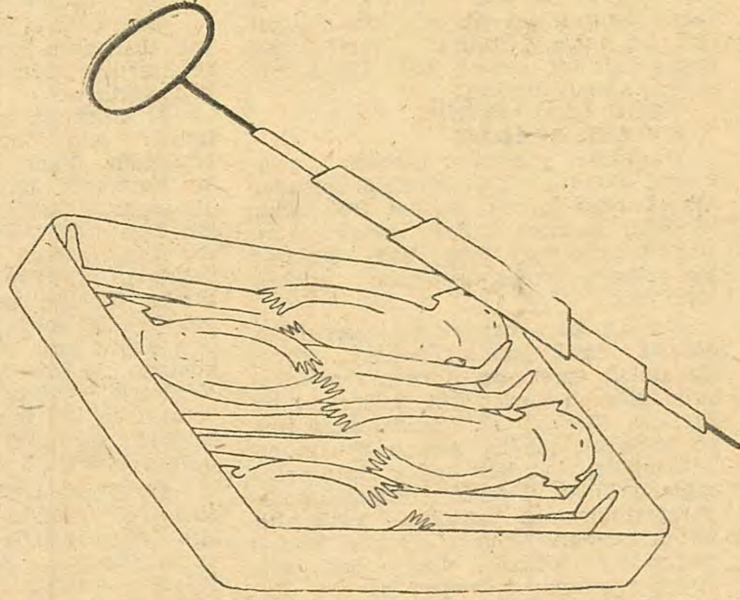
— Bankaları, sigortaları, ağır endüstriyi ve bilumum istih sal vasıtalarını devletleştireceğini ağzından kaçırmak,

— Karl Marks'ın emrine uyarak, seçimle gelmiş olan devlet ve hükûmet mensuplarının itibarını düşürecek her türlü tezvir ve propagandayı yapmak,

— Hür memleketimizde mevcut düzenin her tarafını kötülemek, hiç bir iyi tarafını söylemeden sâdece yıkmaya uğraşmak, yöneticileri bolluk ve safahat içinde yüzerken, memlekette sefalet edebiyatını yaptırmak, davranışlarıyla sefaleti hem doğurtup, besleyip, hem de lânetlemek,

— Memleketimizin iktisaden kalkınmasına, yatırımların yapılmasına, ordumuzun kuvvet lenmesine mâni olmak ve bizi böylece iflâsa sürükleyerek sonunda Rusyaya bağlamak için maksatlı Amerikan düşmanlığı yapmak..

İşte bu ölçülere bakarak komünistleri hemen tanısınlar diye, Yalçın Metiner'in broşürü orduya dağıtılmıştır. Muhtemelen yine aynı ellerle «kilit mevkilerde bulunanlara» iletilen Mustafa Ziver'in broşürü, Yalçın Metiner'in broşürünün savunmasını yapmaktadır.

Şimdi bu broşüre kısaca bir göz atalım: Mustafa Ziver'e göre, Yalçın Metiner'in 1965 yılında İstanbul Beyazıt Matbaasında basılan 100 kuruş fiyatlı broşürü son derece yararladır: «Böyle bir broşürün yalnız Türk Silâhlı Kuvvetlerine dağıtılması değil, tüm müesseselere dağıtılıp okutulması lâzımdı. Böyle bir broşür, komünizme karşı Türk aydınının moral gücünü hazırlayacak belgelerden biridir.. Türk Silâhlı Kuvvetlerinin şanlı mensuplarının şuurlarını bilgilerle ayakta tutmak, ordu yöneticilerinin görevidir. Herhalde ordunun kendi teşkilâtı içinde tamımler yayınlaması, broşürlerin dağıtılması için solcu bir takım kişilerden müsaade ve emir almaya ihtiyacı yoktur. Eğer kendinde bu cür'eti gören bir uşağa anında lâyık olduğu cevabı kanunlar veremiyorsa, bunun nedeni gerek ordunun demokratik ilkelere bağlılığı ve gerekse kanun yürütücülerinin malesef yavaş hareketleridir.»

Kompradorlar ve efendilerinin sözcülüğünü yapan broşürlerin dağıtılmasını, «Ordu men suplarının şuurlarını bilgilerle ayakta tutmak» sayan Mustafa Ziver, Yalçın Metiner'in 14 maddesini büyük bir ciddiyetle savunmaktadır. Meselâ «Mehmet» verine «Memet» demek neden komünistlikmiş, biliyor musunuz? Mustafa Ziver açıklıyor: **«Eğer Nâzım Hikmet Münevver'den olma oğluna Memet ismini koymasa idi, hangi komünistin aklına Mehmet'e Memet demek gelecekti.»**

«Toprak ağalığı son bulsun» demek de komünistlik imiş! Batıda toprak ağalığını burjuvalarıp kaldırdığından habersiz yazar, ağalığı şöyle savunmaktadır: «Toprak ağalığı son bulmalıymış. Nerede bu toprak ağalığı? Ciddî olarak incelendi mi hiç? İncelenmedi. Toprak ağası dedikleri kimselerin, yıllık kazançları taş çatlasa elli bini geçmez. Ya Çetin Altan'ın kazancı? İlhamı Soysal'ın karanlık gelirleri? İlhan Selçuk'un lüksü? Kaldı ki toprak ağalığını bir terim olarak ortaya atan ve kışkırtmalarına devamı öğütleyen gizli TKP'nin tüzüğüdür.»

Çetin Altan ve Mehmet Ali Aybar parlâmenter sistemi savunuyorlarmış, Türkiyede burjuva demokrasisi tam uygulanırsa, Türkiyede soyalizm kendi liğinden yerleşir diyorlarmış. Broşürcüye göre, parlâmentoculuk da komünistliktir! Zira bu tutum, Komintern'in 1935'teki Yedinci Kongre kararlarına uygunmuş. Sovyetlerin «Barış için de birlikte yaşama» politikası da bunu gerektiriyormuş. Avrupa komünist partileri de parlamentoculuğa yönelmişlermiş.. YÖN ise, Çin ihtilâlcisiymiş, ama Bizim Radyo ağzı ile konuşmaktaymış. 9 Haziran 1965 günü Bizim Radyo «Bu savaşa ancak güçlü bir cephe ile girişmek mümkündür. CHP. ye bugün bu açıdan yanaşmak gerek» buyurmuş. 13 Ağustos 1965 tarihli YÖN de «YÖN, millî bağımsızlık dâvamızda İnönü'nün liderliğindeki bir C.H.P. nin önemli bir mevkii olduğu inancındadır» diye yazmış. 8 Haziran 1965'te Bizim Radyo, «Emperyalizme, feodalizme karşı demokrasi ve reformlar uğrunda tek cephe fikrinin mitinglerde, yürüyüşlerde sardığı çevreler çok genişti. Bunun içinde CHP'liler de var. TİP'liler de» diye konuşmuş. 12 Eylül 1965 tarihli YÖN, «Sosyalizmin bugün temel meselesi, antiemperyalist ve antifeodal mücadeledir» yazmış. Böylece YÖN, hem Çinci, hem Moskova cı olmaktadır! Peki ya antiemperyalist savaş veren Atatürk, «Toprak ağalığının kökünü kazıyacağım» diyen İnönü, onlar da mı Bizim Radyonun ağzı ile konuşmaktadır? Moskova hattını izlediği ileri sürülen TİP., Moskova CHP. ile işbirliği dediği halde, CHP'ye veryansın etmektedir. O halde TİP nereden direktif almaktadır? Bu saçma sapan iftiralar üzerinde daha fazla durmaya değmez. Broşürden söz edişimizin nedeni, sosyalist yazarlara ve politikacılara fütursuzca iftiralar ve ha karetler yağdırılmasıdır. Bu yazarlar ve politikacılar, Mustafa Ziver'i kulağından tutup Aıalete teslim etmelidirler. SBF ve TRT'den başlayıp Akis ve Akbaba'ya kadar herkesi komünist likle suçlayan Refik Korkut da Adalet önünde hesap vermelidir. Bakınız ne yalanlar yazıyor Mustafa Ziver: İlhami Soy sal için yazılanlar şu: «Bu kâzip şöhretli solcu ajitatör, apartman katını bilhassa Milliyet gazetesi tarafından Sovyetlere gönderildikten sonra edinmiş, söylentilere göre de evinde kumar oynatarak kazandığı paralarla sosyalistlerin komprador sınıfına dahil olmuş idi.»

Ali Kemal müsveddesi, başka bir yerde Çetin Altan, İlhami Soysal ve İlhan Selçuk'u Ali Kemal ile mukayeseye cür'et ediyor: «Çetin Altan Türkiyenin kurtarılması için sömürgeciliğe karşı savaştan, emperyalizmle boğuşmaktan bahsediyor. Bir defa o sarhoş kafasına şu girsin ki Türkiye bir sömürge devleti değil, bağımsız bir ülkedir... Kendilerinin özlemi ise, Türkiyeyi bir Sovyet uydusu yap maktadır. Ve ihanetlerinin yakın tarihte bir benzeri yoktur. Bir Ali Kemal, bir Rusofil Sadrazam Mahmut Nedim Paşa, Çetin Altanlardan, İlhami Soysallardan, İlhan Selçuklardan çok mâsum kişilerdi. Bununla birlikte bir Ali Kemal'in İzmit' te halkımızın tükürükleriyle boğulduğu unutulmamalıdır.»

Mehmet Ali Aaybar hakkında da şu inciler sıralanmış: «Mehmet Ali Aybar da bir çeşit uyduluk demek olan bu fikirlerin öncülüğünü yapmakta, boyunun uzunluğuna ve kafasının mikroluğuna yaraşır bir saflıkla, son Amerikalıya varıncaya kadar hepsini Türkiyeden koğma savaşı verdiklerini ifade etmektedir. Sanki Amerika ile ittifak hâlinde olmak, NATO'ya bağlanmakla atom tehlikesine mâruz da, sureta bağımsız (!) olursak, Sovyet uydusu hâline gelirsek atom tehlikesinden ken dimizi korumuş oluruz. İyi ama, yanımızda dost Rusya'yı, karşımıza düşman Amerikayı alırsak, Türkiye bir Sovyet üssü olursa —Allah göstermesin tabiî— o zaman da atom tehlikesine mâruz kalmaz mıyız? Atom silâhı yalnız Sovyetlerde mi var? Amerika ile dostuz diye üçüncü bir dünya savaşında, Ruslar tepemizde atom bombası patlatır da, Sovyet uydusu olursak, Amerika, Polaris füzelerini, atom bombalarını, bizden korkar da toprağın altına mı gömer?

TİP'in Amerikan kindarlığı ve aleyhtarlığı o kadar sıkı sıkıya Komünist Partisinin bildirisine sâdıktır ki, hemen hemen bütün resmî beyanlarında bu hususu belirtmeden edemez. Liderlerinin Amerika aleyhindeki bugünkü beyanları, yarın Sovyetlerin Amerikaya karşı bir politika değiştirmesi karşısında, kendisini bağlayıcı nitelikte dir. O zaman da hiç şüphesiz Komünist Partisi Aybar'ı dogmatik, harp tahrikçisi olarak suçlar ve TİP Genel Başkanlığından ayağını kaydırır.»

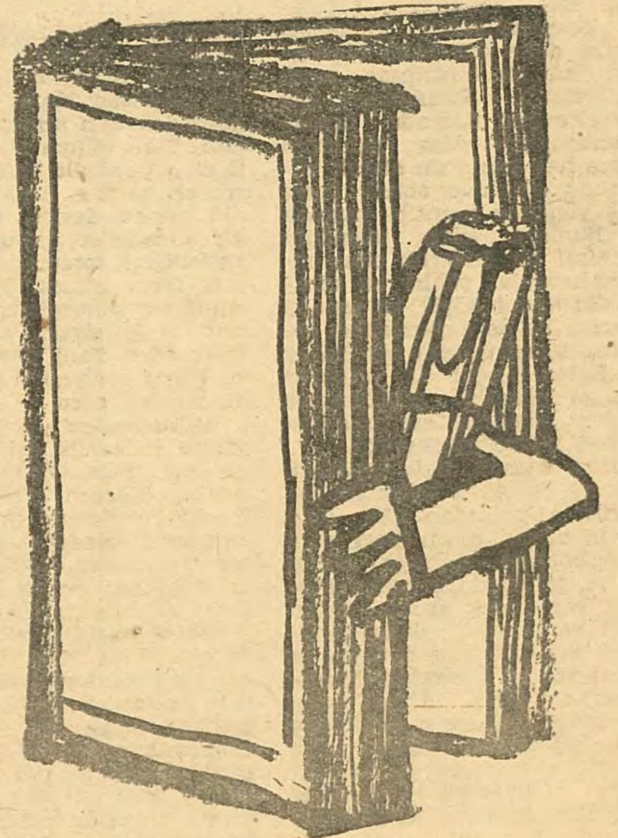
Broşürde ismi açıklanmıyan bir Tabiî Senatör için de şu ithamlar yer almaktadır: «Bugün bir Tabiî Senatör vardır ki, solcuların koruyucu melekliğini yapmaktadır; duyduğumuza göre o zaman (Deniz Harp Okulu öğrencileri ve Nâzım Hikmet o-layı sırasında) bu kişi, Harp Okulundakı komünist hücrelerinin muhbirliğini yapmıştır.»

Broşür, ordunun sözcülüğüne özenen şu tahrikçi sözlerle son bulmaktadır: «Sakıncasız söyleyebiliriz ki, Türk Silâhlı Kuvvetlerini sanki yıpratmak isterce sine devamlı saldırılara girişen bir kimsenin (İlhami Soysal) önce Türk vatandaşı olduğundan şüphe gerekir... Dünyanın hiç bir yerinde, hiç bir memleketin de o ülkenin silâhlı kuvvetlerine bu derece seviyesiz hücumlar yapılmasına göz yumulamaz. Bize kalırsa, Türkiyede de bu yapılamazdı, yaptırılmazdı. **Ancak 27 Mayıstan sonra sarsılan Devlet otoritesinin tesisinde, hükûmetin ve ilgililerin çekimser davranması, piyasayı adamlarla doldurmasına sebep olmuştur.** Bize kalırsa, **hemen hemen üçüncü bir dünya savaşının eşiğine adım atıldığı bu günlerde,** Türk Silâhlı Kuvvetle rine yapılan bu hücumlar, gerek orduya güvenen vatandaşların, gerekse Türk Ordusunun morallerini yıkma gâyesine yönelmiştir...

Askerlik gibi, şerefli bir o kadar da zahmetli bir mesleğin, yarım asırlık ömürlerini Ordu ve millete vakfetmiş 3-4 kumandanına yapılan bu lojmanları bir konu olarak dile dolamak, en azından vicdansızlık ve utanmazlıktır...

Öf yazarken bile utanıyorum. Ne oldu bize, nelerle uğraşıyoruz. Ve neden İlhami Soy sal gibi ne idüğü ve kimlere çalıştığı belli olmıyanların yazılarına hâlâ sabrediyoruz.»

Kumandanlara yağ yakıp ve bu arada emperyalizm - komprador - ağa üçlüsünün propagandasını yaparak hiyanet broşürlerini ordu mensuplarına yay mak isteyen Mustafa Ziver tipi müfteriler, mutlaka Adalete teslim edilmeli ve maskeleri düşürülmelidir.

Bir görüş

ÖĞRETMENLERİ TEMSİL AÇISINDAN SENDİKALAR VE DERNEKLER

İbrahim Türk

Öğretmen arkadaşlarımız arasında yıllardan beri sürüp giden bir tartışma vardır. Öğretmen sendikaları kurulduktan sonra, Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu artık fesih edilmeli mi, yoksa sendikayla birlikte yaşamalı mıdır?

Federasyonun fesih edilip edilmemesi konusunu çeşitli açılardan ele alıp tertışabiliriz. Yararları ve zararları üzerinde yığın yığın kanıtlar da bulmak olanağı vardır belki. Ama sorun, tartışmaya yer vermeyecek biçimde 624 sayılı yasa ile çözümlenmiştir.

Derneklerin ve onun en büyük örgütü olan federasyonların amacı, üyelerinin ortak hak ve çıkarlarını korumak, onları yürütme ve yargı organları önünde temsil etmek ve dayanışma içinde yaşamayı sağlamaktır. Eğer bu örgütler yürütme yargı organları önünde üyelerini temsil etme hakkını yitirmişlerse, artık dayanışma eylemini de başaramazlar. Gerçekten kamu görevlileri sendikası kurulmuş olan yerlerde derneklerin ve federasyonların üyelerini temsil etme yetkileri yasalarca kalmamıştır.

Devlet Personeli Sendikaları Kanununun madde -13/İ incelediği zaman, bu yasaya göre kurulmuş olan sendikaların bulundukları yerlerde derneklerin yetkileri kısıtlanmıştır. Çünkü adı geçen yasa Devlet personelinin ortak hak ve çıkarların takibi, yürütme ve yargı organları önünde temsil etme ve ettirme hakkının sendikalara ait bulunduğunu yeniden düzenlemiştir. Daha önceleri bu hakkı üyeleri adına dernekler kullanırlardı. Nitekim, 222 sayılı yasanın 29 ve 31. maddelerine göre illerde kurulmuş olan tayin ve nakil komisyonlarında öğretmenleri dernekler temsil ederdi.

Devlet Personeli Sendikaları Kanunu madde - 13 «Devlet personeli teşekkülleri, tüzel kişi olarak genel hükümlere göre sahip oldukları yetkilerden başka,...... (İ) üyelerinin müşterek hak ve menfaatlerinin takibinde ... üyelerini idari ve kazai her nevi ve derecedeki merciler önünde TEMSİİL ETMEK ve ETTİRMEK, dâvâ açmak ve bu münasebetle açtığı dâvâdan dolayı husumete ehil olmak» yetkilerine sahiptirler, diyor.

Öyleyse adı geçen yasaya göre kurulmuş olan; sendikaların bulundukları yerde öğretmenleri temsil konusunda yasalı bir yetkileri kalmamıştır. Başbakanlık Devlet Personel Dairesi de 18/8/1966 gün ve Y.Ç.1.5.1./1388 sayılı «öğretim kurullarına sendikaların temsilci göndermeleri hakkında» illere yoladığı yazıları ile durumu pekleştirmektedir.

Öğretmenleri temsil yetkisi kalmayan öğretmen dernekleri ile federasyonlarının artık-sendikaların bulunduğu yerlerde - hukukçu bir yetkileri kalmamış ve tarihi görevleri de sona ermiştir. Öyleyse öğretmen derneklerini fesih ederek mallarını sendikalara devir etmek sendikalar içinde güçlenmek en çıkar yoldur.

Öğretmenler sadece örgütlenmeye çalışmamalı yasaların kendilerine verdiği hakların uygulanması için de yasalı bir savaş içinde olmalıdırlar.

Yıllardan beri, illerde ve Bakanlıkta kurulmuş olan, disiplin komisyonları hukuk işlem ve eylemleriyle öğretmenleri sindirmeye çalışmaktadırlar.

624 sayılı yasanın 13. maddesi öğretmenlere (doğrusu kamu görevlilerine) sendikaları yardımıyla, kendilerini her nevi ve derecedeki yürütme ve yargılama mercileri önünde temsil etme ya da ettirme yetkisi vermiştir. Buna göre; her derecedeki, disiplin komisyonlarında sendikalar temsilci bulundurabileceklerdir.

Böylece adı geçen yasa ve madde ile 1702 sayılı yasanın Milli Eğitim Disiplin komisyonlarında bulundurulacak olan ilkokul öğretmenin seçimini düzenleyen madde - 37/5'le verilen hakkı da sendikalar kullanacaklar. Nitekim adı geçen yazılarında Başbakanlık Devlet Personel Dairesi «624 sayılı kanunla (MD. 13/İ) Devlet Personelinin müşterek hak ve menfaatlerinin takibi, idari ve kazai merciler önünde temsil etme ve ettirme hakkının sendikalara ait olduğu yeniden hükme bağlanmıştır» demektedir. Ve ilgililere öğretim komisyonlarında -disiplin komisyonu da bir öğretim komisyonudur -sendikaların temsilci yollamalarının gerekli olduğu buyruğunda bulunmaktadır.

Aslında 624 sayılı yasanın getirdiği önemli bir şey yoktur. Ancak burada tek önem taşıyan konu; sendikalara temsil ettirme yetkisinin verilmiş olmasıdır. Bu yetkiye dayanarak sendikalar her dereceli disiplin komisyonunda komisyon ister yürütme isterse yargı organı sayılsın, avukat bulundurabilir ve haklarını bir hukukçuya savundurabilirler. Böylece de ev kiralarını geç ödeyen, Anayasanın buyruklarını savunan, yabancı şirketlere karşı Türk halkından yana olan öğretmenleri cezalandırmak olanağı bir hayli daralır. Tüm sendikaların, özelikle Türkiyenin en güçlü öğretmen sendikası olan TÖS'ün bu konu üzerine biraz daha eğilmesi öğretmenler için büyük bir güvenlik olacaktır.

BAŞBAKAN DEMİREL'E UFAK UYARMALARDAN

Nimet ARZIK

BÜYÜK BASIN TOPLANTISI

Bir gazeteci arkadaş, «gırrrr» diye büyük toplantı salonunun pençeresini kapattı ve dışardaki hayatla odanın ilişkisi kesildi. Başbakanın basın toplantısı başlamıştı, «Gurur yıldızının» altında. O kadar parlamasana gurur yıldızı, o kadar parlamasana!...

Hep köşeden bir «Héraut» nun çıkıp gürlemesini bekliyordum:

— «Mağrur olma padişahım senden büyük Allah var»...

«Héraut» galiba mahcup edilmekten korkuyordu ki çıkmadı. Alacağı cevabı tahmin ediyordu:

— «Yanlış tefsir ediyorsunuz... Cevabı verilmiştiiir...»

E padişahlardan böyle alışmamıştı, yazık, fonksiyonunu yaparken!...

200 GAZETECİ

Frengistanlısından, İstanbullusundan, Anadollusundan, ikiyüz kadar gazeteci sığışmıştı, eğik ecir sırtlarıyla, dev toplantı masasının etrafına. Bir kısmı da duvarlara yapışıktı. Kimler yoktu, kimler... İsmet Paşanın yaşıtı, tip itibarıyla da İsmet Paşanın yumuşak benzeri, İngiliz gazetecisi Moore'dan tutun, vücudunun profesyonel eller tarafından hırpalanmasının yankısı Türkiyeyi tutan İlhami Soysal'a kadar...

Hiçbirinin sorusu «zor» vermiyordu Süleyman Demirel'e. Bi'kere, «zorlu» sorular değildi. Bi'kere, derine ineceklerine, lokma lokma ufalıyorlardı sorularını. Bi' kere, artık Başbakan, onları kuvvet saymamaya başlamıştı. Bi'kere uzun soruyorlardı, Başbakana hâmiyâne bir edayla uzunluklarını bir formülle kısaltma imkânını vererek, «mühendisâne»... O pozitif teknik kişiydi. Bizimkiler, ah bizimkiler, sadece ecir'diler, Allah ecir sabır versin!...

BAŞBAKAN

Hımmmm... şimdik ona gelelim:

Yedi türlü bakışla, Başbakanın yüzünü deşiyordum, yedi türlü duygunun karşılığı. İşin komiği, hâlâ bir tutam hayret vardı bu yedi türlü bakışın içinde...

Hâlâ Yahya Emminin oğlunun, bir Yahya Emminin oğlu tarafı vardı, yeni haşmetine rağmen şirin ve çocuksu bir tarafı vardı. A la Churchill şişkin dudağından, (à la Churchill diyorum, fena birşey demiyorum, lo!...) gülücükler kaçışıyordu, genel fırtına öncesi havasına rağmen... Hâlâ, özentili lâcivert elbisesinde, mavisi mübalâgalı lâcivert kravatında, masanın altında, gâh verimsiz yatırımlar gibi yatırdığı, gâh hırsla birbirine dolaştırdığı glâse siyah papuçlarından, İslâm köyüne giden tozlu yolun, tozu vardı güneşle karışık, ama az! Ama az!...

İktidar yaşlanması başlamıştı kendisinde, ve başının derisini seçmişti iktidar yaşlanması, onu hafiften buruşturarak... Benim bunca tepem atsa, buruşmak değil, yokolurdu başımdaki deri...

Neden bunca fırtınalısın Başbakanım? Neden havanda mağmum bir tehdit var? N'oldu yani? N'aptık yani?... Dövülen biziz, sen değil!... Yoksam bize mi üzülüyorsun? Vah bize, vah'lar olmuş bize, çoktan... Artık kendimiz bile üzülmüyoruz!... Üzülme!...

YANINDAKİLER

Tasalı yüzündeki et benine kadar mağmum, âşık Garip'leşmiş gri füme elbiselerine, derdine gömülür gibi gömülmüş bir Bilgehan, cıgarasının dumanına dalmıştı, Başbakanının sağ yamacında. Başbakanlarının ardında da iki zarif, iki ılımlı milletvekili vardı. Turhan Bilgin'le İsmet Sezgin.

İnönü'nün adaşı, kaymak gibi birinci hamur kâğıda basılmış (üçüncü hamur da masrafsız olarak ayni işi görebilirdi), «BAŞBAKAN DEMİRELİN BASIN TOPLANTISI» adlı broşürü, ömrünün bütün ciddiyetini bir araya getirmiş okuyordu. Ya Kant'ı ve Schopenhauer'i okusa, nice olacaktı ciddiyeti... Ya onları okusa!...

Çok kaymaklı bir kâğıt harcanmıştı broşüre, bu seferleyin, evet bu seferleyin, kısalığını örtmek için: Çünküm, ne Hürriyet, ne Akşam, ne Milliyet, ne Cumhuriyet, ne Tercüman, hattâ hattâ hattâ; ne Adalet, ne Yeni İstanbul (onlara n'oldu ki?), hikmetinden sual edilmez diye zâhir, soru sormamıştı yazılı olarak hükûmetin başına!... Sual edenler, Medeniyet'ti, Son Baskı idi, Ticaret'ti, Türkiye Postasıydı, Ankara Ticaret Postasıydı v.s... v.s... Topunun baskısı onbeş bini doldurmuyordu ama kalite önemliydi kalite, kantite değil, dimi?...

Tirajları azcık yüksek gazeteler okurlarına:

— «Cevabı verilmiştir».

— «Yanılıyorsunuz».

— «Hükûmetin programında vardır» gibi cevapları sunmak istememişlerdi.

Şimcik hava bir adım daha değişmişti:

— «Yanlış tefsir ediyorsunuz» diye kesiyordu Başbakan.

— «Cevabımı belki beğenmiyeceksiniz (beğenmeme hürriyeti yok mu ki?. Vaaa!) ama başka cevabım yok» diye kesiyor atıyordu.

Sonra, sonra, sonra, kendinden önce hiçbir ama hiçbir Başbakanın yapmadığını da yaptı.

«Nurculuğun kendi ailesinde de protektörleri olduğunu ve bunu yazacağın söyliyen tanımadığım bir meslektaşıma:

— «Yazın... yazın... ama mahkemeler'in de olduğunu unutmayın»... diye son derece tehditkâr tonda bir cevap yapıştırdı...

Başbakanım, Başbakanım, «sinirli adam» olmaya başlamak iyi alâmet değil.

— «Kimse unutmasın haaa»... diye eklemek de dünyanın hiçbir «müşfik idarecisine» yaraşmaz bence...

Yalnız biz değil, kimse unutmasın mahkemelerin olduğunu... Mahkemeyi Kübra bile vaa'mış... Biz mahkemelerden korkmuyoruz... İyi ki var... Yoksa keyfîliklere sapmak istiyenlerin pençesinden hiçbir zaman kurtulamazdık. İyi ki var!...

Gene yedi türlü baktım Başbakanımın yüzüne, yedi karışık duyguyla. Duygular içimde karışmağa başlıyordu... Dikkat da katılıyordu öbür rikkatsız duygularıma.

Şu karşımdaki gençten adam, birkaç sene önce iyi bir talebeydi, birkaç sene önce de iyi bir fonksiyoner idi kendisine verilen işi korekt korekt yapan...

Ben kademesiz atlayışlara taraftar değilim. Ama «sandık» taraftarmış. Hey «Sandık» haklı olduğuna emin misin?..

«Tecezziiii», «Kavli Mücerret», gibi Osmanlıcalar da dökülüyordu hükûmetin başının ağzından...

O «Cızzz»lı kelime cezalandırmak demekti galiba, öbürü de abstre demekti... O kelimeler sandıktan çıkmamıştı.. Yalnız sandıktan çıkanla yetinse, gene bir «arrangement» yapılabilirdi...

«Muhterem basın mensupları...»

Bizlere, yazık, gösterilen ihtiram, iktidarlar boyunca yalnız bu cümledeydi:

— «Muhterem basın mensupları»...

Ve İlhami Soysalın yarım düzine kırık kaburgasını hatırladım, yarım düzine dayanıksız kaburgasını... Kimbilir bunca muhterem olmasaydık kaç düzine kaburgası giderdi. (Hepsi kaç taneydi sahi?..)

MİSTER PRİME MİNİSTER!...

Süleyman Demirel'in tutulduğu iki konu vardı. Elmalı Hoca ve kendi ailesine değinme... Basın mensupları da, halk Türküsü yakarcasına «Elmalı da Elmalı» diye tutturmuşlardı... Bir de ufak bir memnuniyet duydu, dışarlıklı... Gene bizden gelme değil. Bir atletik, sarışın, boncuk göz, sivilceli yanık, ördek papuç, Amerikalı olur onca ördek papuçlusu, bir gazeteci pembeleşerek sâkin sâkin:

— «Mister prime minister» diye soru sordu.

Mister prime Minister de etrafına bakındı, önce özü özüne, sonra anlamıyan basın mensuplarının çoğuna...

— «İngilizce bilen biri var mı»? dedi protokola uyup. Uf ki bu protokolden!...

Ona öyle «cızlatarak», tecezzzi falan demedi. «Hoşunuza gitmiyebilir ama başka cevabım yok» da demedi. Bir an tatlılaştı. Sonra gene gözleri eğik, ecir sırtlarımıza düştü, gene dikleşti...

— «Hoşunuza gitmiyebilir ama»...

Neden hoşumuza gitmesinmiş tarihin tekerrürü?... Neden?... Biz sel değiliz ki. Biz kumuz, kum!...

«Sualiniz cevaplandırılmıştıııır»...

Saati gelmişti ki, saatini taktı. Kalktı ve bütün sertliğini yalnızlığında götürerek ortadan kayboldu: Bir müesseseyle daha, arasındaki uçurum «kesinleşmişti....» Bir müesseseyle daha!...

AP'liler AP'liler Başbakanınızı azcık uyarın. Bizim uyarmalarımıza kulak asmıyor. İlk kulak asmıyan da o değil!...

ŞEMDİNLİ RÖPORTAJI: 14

ÖLÜYE ÖDENEN ÜCRET: BİR GENÇ KIZ

Şemdinli'de Atatürk büstü. (Şemdinli)

1

HUKUK: DEVLETİN YARGICI BOŞ. BARZAN'IN ŞERİATI FAALİYETTE

Sems hafif bir kadın tanıyordu. (1) Birgün Ramazan Şenol'u tarlada görmüş, «Kızımı sana vereceğim» demişti. «Vereceğim» dediği kızı onbir yaşındaydı. Buralarda âdettir, anne veya baba kızını birine verdiğini söylerse bu artık onun nikâhlısı sayılır. Ramazan bu sözü işitince, kıza nikâhlısı gibi bakmıya başlıyor. Şems hafif bir kadın tanınıyordu Başka bir gün Esat'la honuşarak köye dönüyordu. Esat Şahin ile. Esat evliydi. Ama önemli değildi. «Kızımı sana vereceğim» dedi. Esat kızı nikâhlısı bildi. Ayn kızın askerlik arkadaşı Ramazan'ın da nikâhlısı olduğunu biliyordu. Kapanın elinde kalacak diye, Esat kapıyor kızı, dağa çıkıyor.

Ramazan bakıyorki nikâhlısı bildiği kız yok. Esat almış, kaçırmış. Barzan'a gidiyor, Şeyh Ahmet'in yanına. Şeyh Ahmet, iki tarafın ailesini çağırıyor, barıştırıyor. Esat'ın babası, Ramazan'ın babasına biraz para veriyor. Esat kızı getiriyor, annesi Şems'e teslim ediyor.

Günler geçiyor. Fakat Esat'ın yüreğinde bu aşk yeniden kımıldıyor. Kızın arkasındayeniden dolaşmaya başlıyor. Ramazan'ın ailesi Şeyh Ahmet'e soruyor «Sen bizi anlaştırdın ama, Esat gene kızın arkasında dolanıyor.» Şeyh Ahmet «Madem ki Esat anlaşmayı bozdu» diyor, «öldürülmesi gerekir.»

Esat'ı ot biçerken mavzerle vurup öldürüyorlar.

BERUH'TA BİR OLAY

Beruh'ta 1960 yılı ilkbaharında altı jandarmamıza, pusu kurup, şehid eden Osman Kaya, şimdi Irak'ta Barzan içinde dolaşıyor. Sonbahar'a doğru (1964) Beruh'ta iken ektiği tarlaları ekenlerin evlerine girmiş. «Benim tarlalarımın hakkıdır» demiş, zorla buğday, pirinç almş götürmüş. İhtiyar kadınlar Barzan'a, Şeyh Ahmet'e gtimişler, şikâyet etmişler. Molla Mustafa, Osman'ı çağırmış. Tüfeğini, tabancasını almış «Şimdi defol, git» demiş. Anlatanlar şöyle bitiriyor: «Osman şimdi millet içinde tüfeksiz geziyor. Ölse daha iyiydi. Rezil oldu.»

BASYA TOPRAKLARI ÜZERİNE NİZA

Herki'ye doğru gidiyorduk. Parmaklarını uzatıp gösteryorlardı. «İşte sınır şu deredr. Derenin karşısındaki evler Irık'tır. Bu taraftaki evler bizimdir. Türkiyedir..»

İndik köye. Irak Herkisi'nde kalabalık vardı. Sordum, cevap verdiler. Barzanlar gelmiş. Basya toprakları üzerine Herki ve Zizah köyleri niza etmişler. Şeyh Ahmet. Herguş hocasını yollamış Hoca bir manga Barzan askeri ve başlarında çavuşu ile Herki'ye gelmiş. Basya'ya gideceklermiş.

Yazı Fotoğraf

Muzaffer Erdost

Sınır Herki'yi ikiye bölmüş. Yarısı Türkiyede yarısı Irakta. Zizan da öyle. Basya harabe bir köy. Irak toprağında. Herki ve Zizan köylüleri, dâvâlarını halletmeleri için, Şeyh Ahmete gitmişler

HUKUK VE ŞERİAT

Şemdinli sınır köylerinde üç çeşit dâvâ. Üç dâvâcı da Şemdinli'ye gelmiyor, Barzan'a Şeyh Ahmet'e gidiyor. Şeyh Ahmet, şeriatı uyguluyor, aşiret ve dağ yasalarına uygun olarak şikâyetleri karara bağlıyor. Şikâyetçi olan köylü, kısa zamanda, kesin bir karara varılmasını bekliyor ve misilleme istiyor. Kız kaçırdı, burnu kesiliyor. Buğdayını aldı tüfeğini alıyor. Mahkemeye gelecek olsa, hangi yargıç «kızımı sana vereceğim» sözü ile «nikâhlı» işlemi yürütecek?. Hangi Yargıç «Esat sözünde durmadı. Öldürmek gerekir.» diyecek. Beruhlu Osman Kaya'yı kim, nasıl yakalayacak. Basya Irak toprağında Bir sınır meselesi. Hangi devlet ile bu işi dipolmatik yoldan karara bağlayacağız. Toprak Türkiyede olsaydı, köylü mahkemeye gelecek miydi? Keşif ve masraflar ilçeye üç günlük yol. gelmeler, gitmeler, uzayan dâvalar. Fahri Akdemir'in koyunlarını Göçer aşireti çaldı. Irak'a götürdü. Koyunlar geri alınamadı. Bu işi bilenlerden biri şöyle söylüyor: «Fahri'nin yapacağı bir şey var. Molla Mustafa Barzani'ye bir adam gönderecek, derdini anlatacak. Bakın, üç gün sonra koyunlar geri geliyor mu, gelmiyo mu?»

Halkı değiştirmeden, onun imkânlarını, toplumsal yapısını ve karakterini değiştirmeden, bu böyle gidecek.

SAKLANAN DAVALAR

Irak ve Barzan aşiretine sınır olmayan yerlerde davalar pek Barzan'a gitmez. Ama, meselelerini mahkemeye getirmeden kendi aralarında halletmeye çalışırlar. Bir cinayeti gizlemek de kolaydır. «Irak içine kaçtı» dediler mi, kimse bir şey diyemez.

Neden bir cinayet kolay kolay yargıcın önüne gelmez? Kan helâli denilen âdetleri ile, cinayetleri bir sonuca bağlarlar. Fakat, başka bir etken de, ağır cezaya düşen bir köyün karşılaşacağı güçlüklerdir.

Bir cinayet mahkemeye intikal etse, dâvâya Hakkâri'de bakılacaktır. Tanıklar, sanıklar dinlenecektir. Kadın, çocuk, erkek ihtiyar dinlenecektir. Bir kadının bir çocuğun, bir ihtiyarın Şemdinli'ye üç gün, iki gün uzaktaki bir yerden kalkıp Hakkâriye gitmesi ne demek? Yaz ise, yollar açıksa en az on gün yollardadır.

Bir kadın Şemdinli'de bir araça binse, Yüksekova'ya 20 liraya gelir. Yanında bir de erkek vardır O da 20 lira verir, 40 lira eder. Yüksekova'dan Hakkariye de 40 lira verirler. Gidiş 80 liradır ,geliş 80 liradır. Yaz ise işleri aksar. Ay bilmezler. gün bilmezler. Jandarma gelir ihzarlı giderler. Kış oldumu işler daha güçleşir. Bir ay yollarda demektir. Bir değil, iki, üç değil. Ağır Ceza bu. Köylüler dil birliği ediyor, cinayeti aralarında hallediyorlar. Girana'daki dâvâ neden mahkemeye gelmiş Girana'da karakol var, hemen olaya el koymuş bu bir. İkincisi vurulan çocuğun babası daha önce eğitmenlik etmiş.

(Şemdinli)

Bu röportajın hazırlanmasında bana fırsat veren ve imkânlar hazırlayan 1/118. Seyyar Jandarma Tabur Komutanı Piyade Yarbay Rıza Bozkurt oldu.

ı'd9.ğ çyap olan mam 2hüız?

İKİ YILDA BİR KERE HIRSIZLIK OLDU

Ben gittiğimde bir yargıç vardı Şemdinli'de Yargıç Sadi Uysal: «Boş durmak canımı sıkıyor» diyordu. Çay söylemişti çay içiyorduk Dağdan taştan konuşuyorduk. Birden yerinden fırladı yargıç «fare» diye bağırıyordu. «Fare» pantolonunun paçasından girdi. Bir iki saniye sonra, fare girdiği bacaktan geri çıktı, ayak kabının üzerinden acele bir işi varmış gibi tahtaların arasına girdi.

Evet, diyordu ki Sadi Bey «Boş durmak canımı sıkıyor» Üç çeşit dâvâları var: Yaş tashihi, pasaportsuz (veya pasavansız) seyahat, küçük çapta kaçakcılık 5 ayda mahkemeye iki cinayet olayı gelmiş. Bir tek de hırsızlık Tekelden, tütün alımında 33 kilo tütün çalınmış. Hepsi bu kadar

Ben gittikten sonra, bir yıl içinde hiç hırsızlık olmadı. Iraktan düşmanlığa gelip Fahri Akdemir'in 140 kadar koyununu çaldılar. Belli başlı iki kaçakçıcılık olayı. Kaatil Miro'nun Türk İran sınırına yakın bir yerde ve topraklarımızda eceli ile ölmesi, bir delikanlının çığ altında kalması, bir yaşlı kadının suda boğulması gibi kazalar. Hepsi bu kadar.

ÜÇ TAŞ VE KAN HELÂLİ

Mahkemeye çıktığı zaman ettiği yeminin kutsal değerine inanmıyor; şöyle konuşuyor: «Namusum üzerine söz veririm» diyeceksin, tamam, ne üç taş attırıyorlar, ne Kur'âna el bastırıyorlar!

Halkın en büyük yemini «üç taş atmak» eline üç taş alıyor. teker teker atıyor bunları. Dini namusu şerefi üzerine bir yemin bu Üç taş atıp yemin ettikten sonra, sözünden çıkarsa, dinini inkâr etmiş oluyor, karısı boş düşüyor ve onursuz, şerefsiz bir mahlûk oluyor.

Halk uygar birimler ve değerlerle çatışma hâlinde. O,cinayetlere, katil olaylarına karşı, kendi aşiret hukukunu yürütür. Belki bir düğünde bulunursunuz. At üzerinde, güzel ince yüzlü bir kızı gelin getirirken görürüsünüz. Evet gelindir. Fakat sonra öğrenirsiniz ki, bu gelin bir ölüye ödenen ücrettir. Buna halk «kan helâli» diyor.

KAN HELÂLİ MUTLAKA ÖDENİR

Gerdi aşiretinden biri, değirmenci olarak çalıştğı Aşağı Katuna,da (Zerza mıntıkasında öldürülüyor. Öldürülen b a ş ka aşiretten olduğu için, haber veriliyor ve kaatil yakalanıyor, onaltı yıl hapis cezası yiyor. Kesin delillerimiz yok, ama söylenen şudur Ölenin aşiret reislerinden biri öldürenin kardeşine gidiyor, kan helâlini istiyor. Kan helâli, ölen tarafına verilecek maddî bir şeydir. Paradır, maldır, tarladır, anlaşmaya bağlı. Adam kan helâli olarak on bin lira borçlanıyor. Para vermiyor bu borcun yerine kızını veriyor on bin lira başlık yerine kan helâli borca sayılıyor.

Kaatilin kardeşi veya yakını bir akrabası olmasaydı onun ceza evinden çıkmasını bekliyeceklerdi Çıktığı zaman ya kan helâlini ödeyecek veya öldürürlecekti.

KENDİ KAATİLİNİ VURACAK

Kaatil, öldürdüğü adamın, geride kalan ailesine, çocuklarına veya babasına, anasına bakmak zorundadır. Ya bakar ya da onların geçimini sağlıyacak bir şeyler verir. Bu miktar üç beş bin liraya kadar değişir. Bu bazan para, bazan mal olarak verilir. Ançak kan helâli ödediği saklanır, vermezse öldürülür veya ihbar edilir.

Şöyle de olur: Biri öldürüldü. Ölünün malını birine helâl eder verirler. Ölünün malını alan, onun intikamını da alacaktır. Kaatil, kendi kaatiliymiş gibidir; o kaatili vurmakla öldürmekle görevlidir artık.

Adam, vurulmuş fakat ölmemiş olabilir. Mallarını birine helâl ediyor; mallara bir mirasçı gibi konan adam, o ölünün intikamını alır.

Kan helâli, her ne şekilde olursa olsun alınacaktır. Mahkemeye gitmesi, cezaevinde yatması kaatili kan helâli ödemekten kutarır ama, yakın akrabalarını kurtaramaz. Yakın akrabaları verecektir kan helâlini, yoksa helâl etmezler döktüğü kanı, yakın akrabalarından birinin kanı ile ödetirler.

İKİ ORDU: HALI ÜSTÜNDEKİ AT

Yıl 1880. Kudretli Nehri Şeyhi Übeydullah'ı İstanbul'a götürmek için Van'dan asker gelmektedir. Ve kış gelmek üzeredir. «Asker piyade ve süvariydi» diye anlatıyor Seyit İslâm, «Haruna gediğine yaklaştıkları zaman atlar kara gömüldü, ilerliyemedi. Çevre köylerden halı, kilim toplandı, asker battaniyesini çıkardı. Kara serdiler ve atlar halılar üzerinde yürüdü. Tisi köprüsüne kadar, (10 kilometre) halı üstünde geldiler. Köprüde, atları dereye indirdiler, dereden giderek Derya'ya vardılar. Deryadan sonra kar azalıyordu.»

Şeyh Übeydullah'ın üstüne asker geliyordu. Aşiret reisleri, ileri gelenler, toplanmış konuşuyorlardı. «Hükûmetin bizimle işi ne?» diye soruyorlardı kendi kendilerine. Osmanlı imparatorluğunun iki yüz yıldır bir parçası olan Şemdinli'de hükümet adına, hükümeti temsil edecek en küçük bir şey yoktu. İlk önce ordu geldi. Ve halı üstünde at yürüterek.

Dış düşmanlar gelmiş Şemdinli'ye altın dökmüş, silâh atmış İç düşmanlar silâh atmış. Bizim bu gün turist gibi gezmeye korktuğumuz, yerlerde dedelerimiz babalarımız, ağabeylerimiz savaşmışlar. Ayaklarımızda demir

(Herki Köyü)
Tarla dâvâsını Barzan adına halletmeye Herki'ye gelen Herguş hocası.

gibi fotinler, kışın lâstik botlar Sırtım pek, elbisem sağlam, parka, kaput, kar başlığı, eldiven Biz bunu çile sayıyoruz. Onların yarım çarıkla, belki aç yarı çıplak, vatan deyip kan döktüğü vuruştuğu çetin dağlarda, biz donuna kaçırmış çocuklar gibi «annee!...» diye bağıracağız, utanmasak.

SESSİZ VE ŞİKÂYETSİZ ÇEKİLEN ÇİLE

Ordunun, askerin çetin görevi bugün de değişmemiştir. Bugün de çıkıp geçmeye cesaret edemediğimiz dağların yamacında çadır kurmuştur; toprağı açmış saç koymuş, ekmeğini pişiriyor. Kar üstüne yağıyor, rüzgâr çadırları dört tarafa savuruyor, çadırlar toprağın altına giriyor. İnsan geçemiyecek kadar kar gedikleri dolduruyor. Ancak ondan sonra, çadırlar ağır, ağır aşağılara iniyor. Sessiz ve şikâyetsiz çekilen bin çile.

Şemdinli'de Seyyar Jandarma birliklerimiz var. Kıyı, sınır ve kara sularında kaçakçılığı men, takip ve tahkik görevini 1956 yılında üzerine alan Seyyar Jandarma birlikleri, İran ve Irak sınırında üç görevi yürütüyor: 1. Kaçakçılığı men, takip ve tahkik 2. Yurt güvenliğini koruma, 3. Yurt bütünlüğünü koruma. Zabıta görevini sâbit jandarma yapıyor.

BEKİR ÇAMAŞIR DEĞİŞTİRİYOR

Kamyon Van'a hareket edecek, Sıhhiye Astsubayı Bekir Akyun'u bekliyor. Postahanenin önü kalabalık. Gazez'in, Ekmekçi'nin, Yıldırım'ın tayinleri çıkmış. Çoluğu çocuğu yüklemişler kamyona, sabırsızlanıyorlar. Artık bir dakika fazla durmak, beklemek istemiyorlar. Komutan inzibatı koşturuyor tabura: «Arayın, bulun, getirin» Arkalarından başkasını koşturuyor, arkasından başkaşını. Gidenler geri geliyor. «Yok» diyorlar, «Bekir Astsubay yok...»

«Kamyon hareket etsin artık komutanım geceye kaldık zaten.» Komutan «Biraz daha beklesin diyor. Yeni adamlar koşuyor, Şemdinli'yi arıyorlar, kışlayı arıyorlar, Bekir yok. Arkadaşlar Bekir iki yıl Rubaruk'ta kaldı. İki yıl, izinsiz ve aralıksız. Akrep, yılan ve sıcak. Gördüğü değişik şeyler bunlar. Her şeyden mahrum, bütün zevklerden, tadlardan, heyecanlardan. Bir manastır rahibi gibi etini, nefsini ateşte pişirmiş, sessiz. Komutan onun için «kamyon beklesin» diyor. «izin kağıdını imzaladım» diyor, «Bu kamyonu kaçırırsa üç dört gün araç bulamaz» diyor..

TEK TARAFLI ÇİLE

Bu sessiz çileyi, Şemdinli'ye göre bir kere daha fazla çileyi çeken bir tek Bekir mi? Yüzbaşı Kemal Altınay, gittiği yere iki oda yaptı, çocukları katıra yükledi, üç gün dağlarda götürdü. Bir kış hem bölük komutanlığı yaptı, hem çocuklarına öğretmenlik yaptı. Teğmen Besim Demircioğlu, başka çileler çekti: Yalnız Rubaruk değildir çile yeri. Bütün karakollar, sınırlar aynı çilelerle doludur. Her yıl yeni isimler nöbete girer.

Ordu gerektiği zaman istediği meslekte, istediği rütbede birini istediği yere gönderiyor. Dikkat edilirse, bu çileyi ordu tek taraflı olarak çeker. Yurt içinde onun gitmiyeceği yer, yapmıyacağı iş yoktur. Ama devlet, sivil kadro üzerinde, çok zayıflatılmış da olsa, aynı karakterde bir güce sahip değildir. 8 bin kişiye bir doktor yoktu. Taburun doktorundan bu sekiz bin kişi çare umardı. Başı çok darda kalırsa taburun eczanesine güvenirdi. Ordu, yüz, iki yüz hayvana bir veteriner gönderiyordu, Şemdinli'de yüz bin hayvan vardı ve bir hayvan sağlık memuru. Taburun Levazım Teğmeni Yüksek Ziraat Mühendisi idi. Şemdinli'de ziraat teknisyeni bile yoktu. Subayın, astsubayın çektiği bu halk çocuklarının çektiği dengesiz bir çiledir.

TÜRKİYENİN BÜYÜK OKULU

Ankara'dan hareket etmeden önce, bu bölgeyi gezdiğini söyleyen yazar arkadaşım «Odun mu? Biraz çalı çırpı toplatacaksın, biraz da tezek yaptıracaksın» diyordu «Bir de Türkçe bilen bir iki kişi buldun mu tamam!» Geldik, ormanın içine düştük. «Arkadaşım herhalde yanıldı» dedim, «Şemdinli'yi başka yerlerle karıştırdı» Köylere çıktım. Kiminle konuşsam Türkçe biliyor.

«Kiminle konuşsam» diyorum önce böyle sandım. Sonra irdeledim ki, Türkçe bilen erkekler. Bütün köylerde Türkçe bilen kadın üç veya dört kişi Erkeklerin de hepsi bilmiyor. Bu da ilgimi çekti. Yalnız askerliğini yapmış olanlar biliyordu.

ÖĞRETEN, EĞİTEN, YENİ BİR BEDEN YARATAN

Askerliğini yapmış olanlar Türkçe biliyor. Bazıları okuma, yazma biliyor. İstanbul'da yapmış askerliğini, Zonguldak'ta, Samsun'da, Edirne'de Erzurumda yapmış. Gitmiş, gezmişler, kentler, yollar, insanlar, araçlar görmüşler. Nöbete giderken köylü, kentli diye ayrılıp, kayrılmadığını vatanın bütün çocukları gibi birisi olduğunu görmüş ve kavramışlardır.

Eğitime (talime) çıkmışlar. Sağını, solunu bilmeyen, beş parmağını birleştirmesini bilmeyen tortudan, yeni hayata makineye, yapabileceği işe göre şekil verebilecek, bir beden yaratmışlar. Bedav'da Abdullah önümüze bir sofra çıkardı, masa gibi: Askerde görmüştü. Parayı bilmeyen çocuk, alış verişi öğrenmişti. Yeni hayatın eşyalarını, yeni hayatın elbiselerini, yeni hayatın araçlarını kullanıyordu: Çatal, karyola, ceket, para, saat gibi.

Doktor nedir, muayene nedir aşı ve ilâç nedir öğreniyordu.

Doğu bölgesinde zaman zaman isyanlar çıkmıştır. Bunların çeşitli tahrik kaynakları olmakla birlikte, isyanlar irdelendiği zaman şu çetin sonuca varılacaktır. Hangi bölgeden isyan çıkmışsa, o bölgede askerlik yapılmamış veya o bölgeden askere gidenlerin toplamı önemli bir rakkama ulaşmamıştır. Türkiyede dış siyasî tahriklerle çıkartılan isyanlar, askere gitmemiş, Türk ordusunda askerlik görevi almamış silahlılara dayanılarak çıkartılmıştır. Çünkü ordu, Anadolu insanına, topluluk hayatını, toplu yaşamayı, toplum düzenini, devlet düzenini sistemini, gücünü ve büyüklüğünü aşılar. O, bu bütünün küçücük bir parçası olduğunu birilir ve ona karşı isyanın saçmalığını ve boş ilduğunu kavrar.

Aşiret bağlarından Ulus bağına, tarikattan lâikliğe, ilkel araçlardan uygar araçlara geçer. Böylece yurtta, değişikliği gözle görülmeyen, güçlü düzeni yaratır Ama ordu'da teknik eşyaların kullanılması ve tüketimi öğretilir de, teknik eşyaların yapımı öğretilmez. Marangozluk, demircilik, elektrikçilik, kaynakçılık tenekecilik öğretilmez, Hattâ ordu el zanaatlarını aşıp yurdumuzda makineli üretimin önemli bir unsuru haline gelmelidir. Savaşın özü burada düğümlenmektedir. Bir pazar olarak kullanılan ve emperyalizmin pazar haline getirdiği bu ülkede en büyük ulusal teşekkülümüz, Türkiye'yi emperyalizmin pazarı olmaktan teknik üretime geçmekle kurtarabilecektir. Yeni çağın araçlarını yalnız tüketmeyi öğretmek, o araçları üretmediğimiz zaman elbette aleyhimize olacaktır.

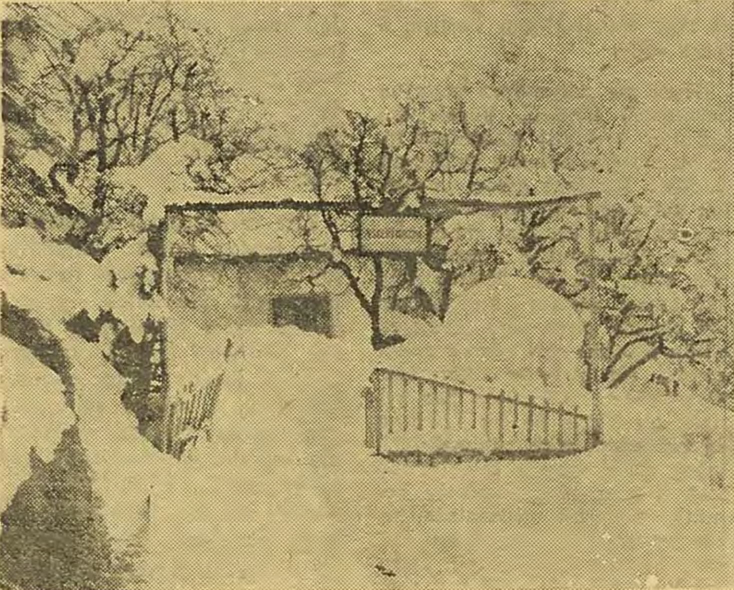
Tabiî bu sözlerimizle, ordu yol yapsın, liman yapsın, böylece kalkınmamıza hizmet etsin düşüncesinde olanlara katılmış olmuyoruz. Kapitalist bir sistemde emperyalizmin çeşitli pazarları olan bir ülkede, yoldan, limandan ve benzeri şeylerden genellikle yararlanacak olan burjuva ve emperyalizm olacaktır. Orduyu, yani halk çocuklarını, kalkınma şekeri ile aldatarak, kapitalizme ve emperyalizme hizmet etmelerine razı olmayacağız Ordunun. bağımsızlığın ve kalkınmanın aynı zamanda ekonomik unsuru olmasını isterken, o amaçlarından saptırarak yanlış hedeflere yöneltilmemesini kıskançlıkla izleyeceğiz.

---

(1) Bu olaydaki kadın adları değiştirilmistir.

(Şemdinli)
Bazı köylerde, ölü yıkamasını ve cenaze namazı kılmasını bilmezler. Muhammed Sıddık zamanında, Nehri'de şehidleri Şehidan Pınarına bırakırlar, sonra defnederlermiş. Bembo Köyünde, beş vakit namazını kılan Mehmet Salih, köylerinde cenaze namazı kılınmadığını söyledi. Ölüyü birkaç saat dereye. suyun içersine bırakıyorlar ve sonra cenaze namazını kılmadan defnediyorlar. Yukardaki fotoğraf, böyle bir olayı tesbit etmiyor. Sınır taşının atlında ölen kaatil Miro'nun ölüsü. Miro, ölmeden birkaç saat önce, cebindeki banka takvimine o gece gördüğü rüyası için şunları yazmıştı: «Gündüz smura yavruları toplayıp koynuma koyuyordum. Çeşit çeşitti. 15 Mayıs (1964)»

Askerî gazino. (Şemdinli)

NICOLAS GUILLEN

Küba'lı ozan Nicolas Guillen, adı Neruda, Aragon, Nâzım Hikmetle birlikte anılan çağımızın ileri gelen bir sanatçısı. Küba'da bütün toplumcu hareketlere katılmış, 1937'de İspanyaya gelmiş, 1949 da dünyayı dolaşmış, 1953'te sürgünün tadını tatmış. Castro yönetimi ile birlikte yurduna dönmüş.

EMMETT TİLL'E AĞIT

Miguel Otero Silva'ya

Silâhlı beyazlar tarafından kaçırılan 14 yaşındaki Şikago'lu Emmett Till'in parçalanmış cesedi, kaçırılışından üç gün sonra, 31 Ağustos'da, Greenwood yakınlarındaki Tallahatchie'de bulundu.
(The Criss, New York, Ekim 1955)

Yankeelerin Amerikasında,
rüzgâr gülünün
kana bulanmış taç yaprakları vardır,
Yankeelerin Amerikasında.

Akıyor, Mississipi,
—zencilerin yaşlı kardeşi ırmak!—
boşaltarak damarlarını sulara,
akıyor, Mississipi.
İç çekiyor geniş göğsü
ve geçerken, Mississipi,
acı göz yaşı döküyor
barbar gitarı üstüne.

Akıyor, Mississipi,
akıyor ve bakıyor, Mississipi,
sessiz ağaçlara
dallarda zenciler olgun meyveler gibi,
akıyor ve bakıyor Mississipi,
korkunç yalımlı haçlara,
akıyor ve geçerken bakıyor, Mississipi,
iğrenç üç harfli başlıklara (1)
—geçerken, Mississipi,—
akıyor ve geçerken bakıyor, Mississipi,
korkunun, kin çığlığının adamlarına
—geçerken, Mississipi,—
gece korkuna bakıyor:
kana susamış ışık
beyazların dansını aydınlatan;
ve gece korun
yanan sonsuz bir zenciyle
unutmayan bir zenciyle
dumanla sarılmış deşilmiş karnı
burulmuş erkekliği
ve yemyeşil bağırları
orada, çığlığın ve kırbacın Güney'inde,
—geçerken, Mississipi—.
Şimdi, oy Mississipi oy,
oy zencilerin yaşlı kardeşi ırmak,
şimdi, ipince bir çocuk,
senin kıyılarında doğmuş bir çiçek,
kökü desen değil ağaçlarının,
ne bir taş. aklığın yatakta,
ne de bir timsah sularında:
bir çocuk işte küçücük daha
bir zenci çocuk.
Bir çocuk işte topacıyla
mahallesiyle, arkadaşlarıyla
ve pazar gömleği
sinema bileti
sırası, taş tahtasıyla
mürekkebiyle, hokkasıyla
sonra base-balle eldiveni
boks programı
Lincoln portresi
ve Amerikan bayrağıyla
bir çocuk. bir zenci.

Bir zenci. öldürülmüş ve yalnız.

Oy koca Mississipi,
oy kral, oy derin sulu koca ırmak,
durdur burada köpük alayını,
durdur okyanusun çektiği saltanat arabanı:
şu zayıf gövdeye bak bir
hele bak şu parçalanmış meleğe
kanat yerlerinde yepyeni iki yara izi
bak bir şu yitik profilli yüze
taşlarla ezilmiş
kurşunlarla, taşlarla.
küfürlerle, taşlarla;
bak bir şu zayıf göğse
kan donmuş eski pıhtının üzerinde.
Hadi gel. şu uğursuz ayın
aydınlattığı gecede,
zencilerin ağır aksak gecesinde
gel fosfor ışınlı yeraltı yollarına,
hadi gel ve de bana bu aydınlık gecede,
de bana, de bana, Mississipi:
böyle kör su gözlerin mi olacak senin
böyle dev kolların mı olacak kayıtsız duran
bakmak için bu kana. bu cinayete,
bu küçücük ölüye,
bu tertemiz, bu devsel ölüye?
Hadi gel. bu aydınlık gecede,
yumruk dolu. kuş dolu.
düş dolu. metal dolu gecede.
oy zencilerin kardeşi koca ırmak,
gel hadi. bu ışıldayan gecede
de bana de bana. Mississipi..

Türkçesi: Özdemir İnce

(1) Klu-Klux-Klan adlı aşırı ırkçı örgütün 3 K'sı.
Bu örgütün üyeleri, zenci avlarında, üzerinde K.K.K. yazan. sivri külâh biçiminde maskeler giyerler. (Ö. İ.)

KİTAPLAR

samih emre

SİNEMATEK YILLIĞI

Otuz yıl önce Nurullah Ataç şöyle yazıyordu: «Sinema elli yaşına girmiş... Elli yıl içinde ne kadar da ilerledi... Öyle sık sık gitmem ama severim sinemayı. Sık sık gitmeyişim, gözlerim bozuk da onun için. Yoksa şimdi ne güzel, ne iyi filmler yapılıyor. Tiyatroyu göklere çıkarırcasına övüp de sinemayı kötülemeye kalkanlara kanmayın, ne dediklerini bilmiyorlar; onlar daha sinemanın tiyatrodan büsbütün başka, apayrı bir sanat olduğunu bile anlıyamadılar. Sinema elli yıl içinde gelişti, fotoğrafla neler yaratılabileceğini gösterdi. Doğrusunu isterseniz insanlığı, sinemadan önceki, sinemadan sonraki diye ikiye ayırabiliriz... Elli yıl nedir ki... Sinema bundan sonra kimbilir daha neler başaracak.

«Sinemayı severim, severim ya, bugünlük biraz da çekiştirmek istiyorum. Çekiştirmek de değil, içimi kurcalıyan bir şüphe var, onu söyliyeceğim. Sinema bir sanat mıdır diye düşünüyorum; evet demek için içim titriyor, binbir tane sebep buluyorum, gene de diyemiyorum. Şiir gibi, musikî gibi, resim gibi, tiyatro gibi bir sanat değil...

«Neden değil Geçip gidiyor, kalmıyor da onun için değil. Bundan yıllarca önce gördüğüm bir kaç filmi düşünüyorum. Ne güzel şeylerdi onlar. Ne oldular şimdi? Çocuklarımıza gösterebiliyor muyuz? Geçip gittiler, bir gün gelecek büsbütün unutulacaklar...

Sevdiğim bir şiiri, bir romanı istediğim zaman yeniden okuyabilirim; bir bestenin plâğını alırım, resmin -iyi kötü-bir röprodüksiyonunu edinebilirim; tiyatro eserini hiç olmazsa okurum.. Sinema için böyle bir şey yok...
Sinemanın bir sanat, resim gibi, şiir gibi, musikî gibi kalıcı bir sanat olması için bunun bir çaresi bulunmalıdır. Bir kişinin kitapları olur, plâkları olur, resimleri olur; onun gibi evinde filimleri de olmalıdır...

«Dediğimi anlamıyanlar bulunabilir; onun için şunu da söyliyeyim: Ben sinema sanat değildir demiyorum. Sinemada sanat olmak için herşey vardır; yalnız bugünkü halinde bir şeyi, yarına kalma gücü eksiktir diyorum. Bence de sanatın en önemli erdemi budur.» (Karalama Defteri 1952, Haber-Akşam Postası, 6 Mart 1938).

Geçen yıl çalışmalara başlayan Sinematek Derneği, kuruluşunu duyuran broşürde sinemanın işte bu eksiğini ortadan kaldırmak dileğiyle meydana çıkan sinematek kuruluşlarının amaçlarını belirterek şöyle diyordu: «Film göstermc, Sinematek'in amaçlarından yalnız biridir. Sinematek'in asıl amacı, sinema kulüplerinin ilgi alanına giren veya girmeyen bütün filimleri elde ederek onları sürekli bir biçimde korumak, saklamaktır... Dünyanın her yerinde bir filmin de, bir kitap ya da bir resim gibi ölümsüzlüğü kabul edilir, sinema salonlarında eski filimler yeni kuşaklara yeniden gösterilir; ülkemizde henüz bu gelenek kurulmamıştır Türk Sinema endüstrisinin ürünleri korunmamış, bozulmuş, yanmış, kaybolmuştur; çeşitli sebeplerden birçok önemli filim ülkemizde gösterilememiş, sinema sanatçısını besleyen en önemli kaynak olan sinema tarihinin büyük eserleri eksik kalmıştır. Bütün bu özel koşulları gözönünde tutan Derneğimiz, sinematek tesislerini kurup yaşatmak, sinema sanatının gelişmesini sağlayacak yayınlar yapmak, yerli ve yabancı kuruluşlarla sıkı bir işbirliği sağlamak, filim getirmek, değiş tokuş etmek... çalışmalarını hedefleri arasında sayar.»

Yazımın başlığında «Sinematek Yıllığı» dedim; aslında bu adla bir kitap yok ortada keşki olsaydı diyorum. Sadece bir yıl içinde gösterilmiş filimlere ön bilgiler kazandırmak için gösterilerden önce seyircilere dağıtılmış broşürlerin bir araya getirilip ciltlenmiş şekli; Sinematek yönetmeni Onat Kutlar'ın-ricam üzerine-gönderme zahmetini esirgemediği otuz üç filimlik bir liste bütünlüğü. Günü gününe dağıtıldığı zaman herkesin almak için kapıştığı, filmi görmeden önce kolay anlıyabilmek için iştahla ve aceleyle okuduğu, belki de sonra dolmuş kanapesinde unuttuğu, yada buruşturup bir kenara attığı o bildiğiniz teksir metinleri. Bildiğiniz diyorum; bu yazının-şimdilik yalnızca iki büyük şehrin mutlu azınlığı, sinemateğe üye olabilme ve ondan yararlanabilme olanaklarına sahip-bir avuç kişi tarafından okunacağını tahmin ettiğim için. «Sinematek Derneği Filim Gösterileri - 1965/1966» başlığını taşıyan bu fiyatsız ve satışsız derlemenin yerine, hiç olmazsa yılda bir kere daha köklü ve etraflı, görene de görmek fırsatını bulamıyana da seslenen bir kitap niteliğine kavuşmuş en az bir cilt çıkmasını temenni ettiğim için. Sinemanın kalıcı bir sanat olduğunu ispatlama işini yüklenen sinematek kuruluşlarının, çalışma konularının devamlılığına uygun daha kalıcı eser vermelerini beklediğim için. Sinematek'in erişme yolu bulamadığı yerlere ve sinematek'e yetişme fırsatlarını kazanamamış kişilere de yedinci sanatın sesini duyuracak daha ömürlü ve ucuz bir yayın organının ulaşıp yaşamasını istediğim için. Nihayet elimdeki derleme, belki de gereğince özenle saklanmamış olan o kolaylık broşürlerinin kitap biçimine girdiği zaman nasıl daha güzel, faydalı, gerekli, değerli bir yardımcı olduğunu anlatmaya düşünme olanağı verdiği için.

Önümüzdeki hafta Sinematek ikinci çalışma yılına başlıyor. Ataç'ın bu konudaki yakınışını hatırlıyorum: «Max Linder-in komedyaları, Jacques Feder-in Thérése Raquin'i sessiz filim zamanında idi. Charlie Chaplin'in eski filimleri gidi ortadan kalktı... Walt Disney'in bir fimini görmüştüm: Miki farе orkestra başına geçmiş Wilhelm Tell'in uvertürünü çaldırıyordu; ben ömrümde bu kadar güzel sanat eseriyle az karşılaştım. Ama ben onu özlediğimde gene görmek isterim, çocuğuma da gösterebilmeliyim. Ne kadar güzel bulduğumu söylediğim kimselere «gidip siz de görün» diyebilmeliyim. Benim o filim için söyleydi, böyleydi demem bir şey değildir; sözüme inanacak kimsenin o filmi görmesi gerektir... Sinemanın bir sanat, resim gibi, şiir gibi, musiki gibi kalıcı bir sanat olması için bunun bir çaresi bulunmalıdır..»

Dar ve geçici bir olanakla da olsa bunun çaresi bulunmuştur şimdi; önümüzdeki haftadan başlayarak Sinematek programında Şarlo filimlerinin gösterisi başlıyor. Teknik araçların herkese evinde filim seyretme kolaylığını ucuzca sağlıyacağı güne kadar, sinema müzelerinin bu gibi çalışmalarının yaygınlaşmasını dilemekten başka olumlu bir şey yapamayız. Nihayet bir filim de en azından bir resim, bir heykel, bir mimari anıt gibi kolektif bir emektir ve değerini kaybetmeden daha fazla çoğaltılamaz. Bu açıdan Sinematek Derneğinin devamlı bazı kuruluşların yanısıra filim gösterilerinden de bir müzenin görevlerine uygun çalışma örneği vermesini istemeliyiz. Şüphesiz şimdilik çok dar bir talihliler kümesinin bu hizmetlerden faydalanabildiğini bilmenin esefini taşıyarak. Ne yapalım, Süleymaniye'yi görmek için en azından İstanbul'a gelmek gerekli.

Bu yazının doğal çağrışımiyle sinema konusunda özellikle son yıllarda yayın alanına çıkmış eserlerin bir listesini vermeyi - yeni sinema ve sinematek mevsiminin ihtiyaçlarını düşünerek - faydalı sayıyorum: SİNEMA TARİHİ, Lo Duca, çeviren Nuri Sarıdoğan, Remzi Kitabevi Kültür Serisi, 1947, 124 sayfa, 100 kuruş — SİNEMA SANATI, Nijat Özön, Sinema yayınları, Ankara 1956, 116 sayfa 250 kuruş — ANSİKLOPEDİK SİNEMA SÖZLÜĞÜ, Nijat Özön, Arkın Kitabevi, İstanbul 1958, 464 sayfa, ciltli, 10 lira — ŞARLO, Philippe Soupault çeviren: Teoman Aktürel, Martı yayınları, İstanbul 1959, 130 sayfa, 5 lira SİNEMA TARİHİ Zahir Güvemli, Varlık Yayınevi Faydalı Kitaplar dizisi, İstanbul 1960 264 sayfa 5 lira — ÜNLÜ SİNEMA REJİSÖRLERİ, T. Kakınç, Elif yayınları, İstanbul 1963, 142 sayfa, 5 lira — SİNEMA EL KİTABI, Nijat Özön, Elif Yayınları, İstanbul 1964, 344 sayfa 12.50 lira — SENARYO TEKNİĞİ, Orhan Kemal, Elif yayınları, İstanbul 1963, 94 sayfa, 4 lira — SİNEMA TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ, Nijat Özön Türk Dil Kurumu Yayınları, 12.50 lira — SİNEMANIN TEMEL İLKELERİ, Pudovkin, Çeviren: Nijat Özön, Bilgi yayınları, Ankara 1966, 224 sayfa 7,50 lira — YABAN ÇİLEKLERİ, İngmar Bergman'ın senaryosu, Bilgi Yayınevi Çeviren Tezer Sümer — YURTTAŞ KANE, Orson Welles'in senaryosu Bilgi Yayınevi, çeviren; Nijat Özön — YEDİNCİ MÜHÜR, İngmar Bergman'ın senaryosu Çeviren: Turan Oflazoğlu, Bilgi Yayınevi.

ANAYASA DİYOR Kİ

Fikret Otyam, haftanın başında, ayran ve çiğ köfteli bir fotoğraf sergisi açtı. Fotoğraflar Anayasadaki «resmî» Türkiye ile «fiilî» Türkiye arasındaki uçurumu ortaya koyuyor. Fikret Otyam konuşuyor: «Anayasanın 14. maddesi der ki, kimseye eziyet ve işkence çektirilemez». Ama ya resimler? Resimler, vatandaşa çektirilen işkence ve eziyetin canlı tablolarını teşkil ediyor. Sergide, Millet Meclisinin 450 milletvekilinden teşekkül ettiğini bildiren Anayasanın 67. maddesi, 15 kişilik bir Meclis oturumu ile yalanlanmış. Devletin toprağının kaybolmasını önleyici tedbirler alması gerektiğini söyleyen Anayasa maddesi, damar damar çorak toprakların resmi ile tamamlanıyor.

Değerli sanatçı Otyam, sergi için şöyle diyor:

«Bu sergiyi Anayasanın 20. maddesinin gerektirdiği özgürlük anlayışı içinde sunuyor ve bu yurdun bir insanı, sanatçısı olarak O'na sahip çıkıyor, Anayasaya, halkıma karşı görevimi bir kez daha yaptığıma inanıyorum.»

«SESLER»

Yabancı ülkelerde çıkan Türkçe dergiler çoğunlukla propaganda amacı güderler içlerinde bazıları arada sırada tarihî-sosyolojik araştırmalara da yer verirler. Ama asıl amaçları belli bir politik düşünceyi yaymaktır. Üstelik bunlarda edebiyattan çok tarihe, kaybedilmiş değerlerin politika hizmetine koşulmuş ve eskimiş örneklerine yer verilir. 1965 yılı aralığından bu yana, Yugoslavya'nın Üsküp şehrinde, Makedonya bölgesindeki Türk — Müslüman halkın ihtiyaçlarını karşılamak için yayınlanan «Sesler» dergisinin, bize çok yatkın gelen gerçek bir kültür - edebiyat çabasını sürdürmek istediğini gösteren özellikleri var. Herşeyden önce derginin rejim ve politika sorunlarına değinen yanının ağır basmadığı, bir başyazıdan sonra, geriye kalan bütün sayfalarını kültür ve sanat sorunları ve örneklerine ayırdığı, katıksız bir sanat ölçüsünü ilk sayısından bu yana sürdürdüğü açıkca görülüyor.

«Sesler» dergisinin gençliğe yönelen bu sanat yönünün baş özelliği, bağlı bulunduğu sosyalist dünya, içinde yaşadıkları Yugoslav edebiyatı, komşuluk hâlinde yaşadıkları Balkan uluslarından çok önce, çağdaş Türk edebiyatına verdiği geniş ve üstün yerde gözüküyor. Türk edebiyatı örneklerine ayrılan bu özel yer, daha ilk sayısında Orhan Veli'nin onbeşinci ölüm yıldönümü dolayısile ayırdığı geniş yerden başlıyor. Sonraki sayılarda bu, daha da genişleyerek devam ediyor. Ölümünün üçüncü yıldönümü ilgisi ile Nâzım Hikmet'e yer ayırıyorlar. Sonra da bir başka sayılarının yarısını ona, dünyadaki yankılarına, şiir örneklerine yer veriyorlar. Türk edebiyatına karşı duyulan yakın ilgi bu kadarla da kalmıyor. En büyük Türk kadın yazarı olarak Halide Edib'e geniş bir yer ayırıyorlar. **«Sinekli Bakkal»**dan örnekler veriyorlar. Yakup Kadri ve Reşat Nuri'nin çağdaş Türk edebiyatındaki yerlerini gösteriyorlar. **«Eski ile yeni şiirin köprüsü Yahya Kemal»** adındaki bir makalede, Nazım Hikmet'le ona aynı ölçüde ve aynı duru sanat endişesile yer verildiğini görüyoruz. Yahya Kemal'i, eski dünya ile yeni hayat arasında köprü olarak belirlemeğe çalışırken bu dergiyi çıkaranlarda, Türk edebiyatını bütünü ile kabul etmekten gelen genis anlayışla bir rahatlığın varlığı açıkça görülüyor.

Türk edebiyatının önde gelen yeni ve eski değerlerini, kendileri için en önemli kültür kaynağı olarak alan bu derginin bazı sayıları, baştan başa âdeta bize ayrılmış gibi. Yahya Kemal, Yakup Kadri, Cahit Sıtkı, Reşat Nuri, Nurullah Ataç, Sabahattin Ali, Oktay Rifat, Sait Faik, Melih Cevdet, Orhan Kemal, Fazıl Hüsnü, Necati Cumalı, Yaşar Kemal, Aziz Nesin, Kemal Tahir, Fakir Baykurt, Cemal Süreyya, Mahmut Makal, Nisan 1966 sayısını baştan başa dolduran yazarlarımız. Türk edebiyatına baş yeri vermek, onu, yerli edebiyat, genç ve öncü sanatçılar için örnek olarak kabul etmekten başka, okullarındaki kitaplarında da ayni ölçüleri kullandıklarını öğreniyoruz. Üsküp ve Makedonya Türk kültürünü özgürce bir atılımla Türk dili ve edebiyatının en gür ve en güzel kaynak ve örneklerine bağlama çabalarının bir yanı da, araştırma yazılarında şive ve vurgu sorunlarına verdikleri önemde kendini gösteriyor. Bulgaristan ve Yugoslavya'daki Türkçe yazan ozan ve yazarların Türkçelerini tartışan bu tartışmaları okuyunca, çağdaş Türk edebiyatındaki dil akımlarını nasıl yakından izlediklerini anlıyoruz.

«Sesler» dergisinin yalnız kendileri için değil, bizim için de yararlı sayılabilecek yanları var. Başta geleni **«Yugoslavya'nın geçmişinde Türklerin ünlü kişileri»**ne ayırdıkları yer ve yayınlanan araştırmalar. İsmail Tevfik adında bir araştırıcının **«Manastırın Kültür Geçmişinde Türklerin Ünlü Kişileri»** adını taşıyan araştırması, Manastır'ın 1382'de Türklerin eline geçmesinden bu yana, Osmanlı - Türk kültürü çerçevesindeki gelişmeleri, eğitim kurumlarını, bilginleri, belli başlı ozanları anlatıyor. 1868 yılında Manastır'da ölen Hafız Ebu Bekirzâde adındaki bir ozanın, Manastır'ın güzelliklerini anlatan, sonradan bestelenip türkü halinde söylenen şiirler yazdığını bu yazıdan öğreniyoruz:

Manastırın ortasında bir şadırvan
Bunun başında delikanlı yaman
Tutturmuş türkü söyler aman,
Dilberi anar. fidan boylu yaman.

Manastırın ortasında bir hamam,
Kurna başında şarkı söyler şu güzel aman.
Şarkı söyler, derdin döker şu güzel aman.
Manastır dilberi vay güzel aman.

Namık Kemal ve Tevfik Fikret sırasından şâirlerin hayranı olan bir Zekeriya Zihni Bey'den alınan şu örnek, Üsküp kültürünün Osmanlı devrinde de İstanbul ve Türkiyeyi izlediğini, bugünün Üsküp gençlerinin bir anlamda eski kültür geleneklerinin izinden gittiklerini açıkça göstermektedir:

Görürüm sisli ufuklarla kapanmış denizin
Maverasında, yatan çöllere düşmüş erler.
Sorarım-kim bu vâdideki mecruh şühedâ?
Bir sadâ der ki: Vatan uğrunda düşenler.
Bu sada der ki: Vatan oğullarıdır hepsi,
Öldüler vermemeğe hak ile vatanı.
Tenleri kanlı yatar, çölde vatan beklerler.
Vatanın her köşesindeyse çocuk, hemşire, nine.
Döküyor eşki elem sizlere sessiz sessiz...

Bu şiiri Manastır'da Trablusgarp Savaşı sırasında yazan Zekeriya Bey, daha sonra Birinci Dünya Savaşında Edirne Valisi olmuş. Bugün Üsküp Türkleri, onu. kendi millî değerlerinden sayıyor, saygıyla anıyorlar.

«Sesler» dergisini, bizim eski halkevi dergilerine çok yaklaştıran bir başka özelliği de, Makedonyanın bölgesel folklor araştırmalarına ayırdığı geniş yerdir. Bu araştırmaların yalnız malzeme vermekle yetinmediği, gerekli açıklama ve çözümlemelere de yer verdiği, derli toplu konular çevresinde toplandığı görülmektedir. Kurtuluş savaşını yansıtan halk şiirinin eski halk türkülerinden motifler alarak içsavaş sırasında halkın içinden nasıl doğduğunu anlatan bu araştırmanın bir benzeri, bizim Kurtuluş Savaşımız için henüz yapılmadı. Mayıs 1966 sayısında **«Partizan Halk Şiirimiz»** adı altında sunulan araştırma, bu derginin en dikkati çeken yazısı. Aynı dergide çıkan **«Prizren Folkloru»** adındaki yazı. Yugoslavya Türklerinin millî kültür adına ne ölçüde bilinçli ve geniş bir çalışma kampanyasını sürdürdüklerini göstermektedir. Türküler. maniler, tekerlemeler, ninniler, öyküler, masallar, bütün halk edebiyatı kollarıyla Prizren folklorunu araştırmağa yönelen yerli aydınlardan Nimetullah Hafız. bunlardan bir kaç örneği, nerede ve nasıl kullanıldığını göstererek açıklıyor. «Sesler» dergisinin çevresinde toplanan bu araştırıcıların kısa makalelerle yetinmeyerek, geniş ölçüdeki malzemeyi kitaplar halinde yayınlamasını dileriz. Derginin hemen her sayısında, folklora değinen bir yazıya yer veriliyor. **«Radoviş Türküleri»**, **«Beşik Türküleri»**, **«Ohri Manileri»**, **«Kalkandelen Seçmeleri»**, **«Usturumaca, Radoviş, Valandova, Doyran Türküleri»** adlarındaki derleme yazıları, derginin bu yoldaki çalışmalarını gittikçe genişlettiğini, yerli aydınlar arasında bu işe katılanların gittikçe çoğaldığını göstermektedir

«Sesler» dergisinin Türk kültürünü yaymaya, bu kültürle beslenmeye ve bilinçlenmeye yönelen çalışmalarının rasgele bir heves ve raslantı olmadığını gösteren bir başka özellik de, dayandıkları kültürü aydınlatan kitapları tanıtmaya önem verişlerinde de gözüküyor. Abdullah Skaliç adında bir bilginin, **«Sırp - Hırvat dilinde Türkçe ve bunun yoluyla girmiş sözcükler»** adındaki kitabı üzerindeki tanıtma yazısı bunun en güzel örneği. Bu kitap tanıtması, kitabın niteliği üzerinde örnekler vererek geniş ölçüde durduğu gibi, Sırp - Hırvat dilindeki Türk unsurlarını araştıran yazarlara da değiniyor bu kitaba gelinceye kadar yazılan eserleri de gözden geçiriyor. Bizim dergilerimizde pek görünmiyen bu yazı tipi, «Sesler» dergisi çevresinde yalnız sanatçıların değil, bilginlerin de toplandığını göstermektedir. 662 sayfalık bu büyük kitapta 8742 Osmanlı kaynaklı kelimenin bütün geçmişi ile Sırp - Hırvat dilindeki kullanışını gösteren örneklere de yer verilmiş. Abdullah Skaliç'in eserinin bilimsel olduğu kadar, pratik kullanılışa da yatkın olduğu görülüyor. Hem kitabın, hem de tanıtma yazısı yazarının birleştiği nokta **«Türkçe veya bunun yoluyla dilimize girmiş sözcükleri gerektiği gibi bilimsel bir şekilde açıklamadan, halk türküleri, hikâye ve atasözlerini incelemek istiyenlerin büyük bir güçlükle karşılaşmaları»**dır. Bu kitabın, Balkan Türklerinin kültürü ve araştırmaları kadar, bizdeki dil ve kültür araştırmaları için de büyük bir önem taşıdığını yeniden tekrarlamağa hacet yok. Dilbilginleri ve Dil Kurumu uzmanlarının acaba bu eserden haberleri var mı? Görülüyor ki «Sesler» dergisi. yalnız Üsküp ve Makedonya Türkleri için değil. Türkiye aydınları için de önem taşıyor. yararlı yazıları içine alıyor.

«Sesler» dergisinin dünya edebiyatına ve kendi öncü gençliğinin sanat ve düşün eserlerine açtığı iki büyük kapıdan söz edebilecek pek az yerimiz kaldı. Biz bu tanıtma yazısında, Türk Kültür ortaklığının. Üsküp'te ne ölçüde ağır bastığını göstermeye çalıştık. Halbuki bu dergi. dünya edebiyatının en ünlü kişileriyle yerli değerlere de geniş bir yer ayırıyor.

Şolohof'un kitaplara girmemiş bir hikâyesi **«Yel»**, Anna Ahmatova, Pearl Buck. Natalie Sarrault, R. Tagore, F. Kafka, Garcia Lorca, James Joyce, Salvatore Quasimodo, W. Faulkner, Alberto Moravia, İ. Ehrenburg, Somerset Maugham'dan alınan parçalar bu derginin nasıl geniş, kucaklayıcı bir ölçüde dünyaya açılmak istediğini, nasıl bir zenginliğe yönelmek çabasında olduğunu gösteriyor.

ANADOLULU ELLAS'LA HEYKELLER

Konuştukça bağrında bir ağırlık duyan
Konuştukça suçlu. Sanki olmaz bir şeyleri
Ardarda yedirmişler de. Bulantılı
Gergin iplikler salıyor sesinden dünyaya
Karşısında bir.. iki.. üç.. çamurdan heykel
Dik duruyor, bağırıyor her kımıldayışta
Her kımıldayışta dökülüyor.
Oysa

Bir yerlerde hep sıcak odalar olmuştur
Sıcak odalarda eski adamlar olmuştur
Sessiz adamlar olmuştur. Dedeleri
Mucize gösteren, yatır. evliyâ
Mumlar da yanmıştır gömüt başlarında
Kuşlar da dönmüştür omuz başlarında
Beyaz kuşlar
Kırlıklarda sabah namazı kılınmıştır
Sonra kuşlarla bu eskimiş odaya gelinmiştir.
İki yüz yıl yol yürüne
Dursun Kaptan gemisine binile
Karadeniz ortasında yelken açıla
Fırtına. Yolcular duaya
Ak sakallı biri
Hey kaptan. Kim ola kim ola kim
Geldiği gibi gitmiştir.
Fırtına uykuya yatmıştır.
Yelken açılıp dümen tutmuştur.
Biri gidip anlatmıştır Ünyede
Anlatmasıyla

Kuşlar kaybolmuştur. Mumlar sönmüştür
Ölmüştür atalar dolaplarda
Çile sürüp gitmededir. Gidecektir
Ocağevlerinde
Bir gün herkes ölecektir ölecektir
Tanrı kalacaktır ocak yanacaktır
Odada hep birileri bulunacaktır

Gülümsiyecek, baş eğecek, iç çekecektir
Kötüler saklanarak
İyiler söylenerek
İnce uzun, beyaz, yumuşak giysili.
Biçimsiz bir taştır masa üstünde eli
Saklamak ama niçin. Gülüyor heykelin biri
— Eziksin.
— İyi bak. beni mi sen mi?

Halktan soluklar alırken, üflerken halk üstüne
Ey kentin pis çamuru, ben mi sen mi?
Şimdi gittikçe düzelmiş masa üstünde eli
Yavaşça kaldıracak
Masa sallanacak Bu kesin
Masa devrilecek sonunda
El yumuşayacak, incelecek
Bir deste sarı nergis

Bir esim yel göğ mısırlar üstüne
Toprakta bir senlik ala hey
Makinalar kızlar elele
— Paristen biraz terbiye. Diyor heykelin biri
Kentleri eğitmek. Köyleri.. Ah ne kaba
— Sen bilirsin Tanrım. nerdesin dedem evliyâ
Sen ki omuzlarında kuşlarla
Toplardın dağılan askerleri
Yürütürdün gemileri sağ salim
Bozardın rahata kaçan heykelleri.

Dolaşan yumağın ucu bulunur
Mangala patates gömülür cezveler sürülür
Pencere karşısı patikada
Taşınır hasta salları, ölü salları
Öfke kırılan omuz basları. duran bacaklar değil
Öfke salından düsen ölüdür.
Kitapların gizi öfke. Çatlar salınır
Dolasan yumağın ucu bulunur.

Halktan soluklar alınır
Üflenir halka bilinç
Halk gibi yaşamakla yaşamakla

Gülten Akın

SPOR - TOTO ÇİFTLİĞİ

Spor — Toto geliri, şans satışından alınan bir tüketim vergisidir. Ne var ki çok büyük miktarlara erişen bu vergi bütçe dışında kalır ve genellikle bir takım hovardalıklar için harcanır.

Spor — Toto, kuruluşundan 28 Haziran 1966 tarihine kadar geçen 7 sene zarfında 738 milyon 530 bin lira gelir sağlamıştır! Fakir vatandaş, başka ümit kapısı olmadığı için, zengin olma hayali ile, Spor — Toto'ya büyük rağbet göstermektedir. 1960 — 1961 sezonunda 11 milyon kişi Toto oynadığı halde. 1965 — 1966 sezonunda bu miktar 23 milyon kişiye yükselmiştir. Spor — Toto yetkilileri, «Spor — Toto geniş vatandaş kütlelerine mal edilmiş ve bugün memleketimizde de bir diğer mânasıyla (Spor — Toto Piyasası) teessüs ettirilmek mümkün olmuştur». Bu yetkililere göre, 1965-66 yılı «Altın devre» dir. Halbuki 29 Nisan 1959 tarihli Spor — Toto Kanununun müzakerelerini hatırlıyoruz. Tasarıyı savunan Millî Eğitim Bakanı — Evet, kumar kanununu Millî Eğitim Bakanlığı hazırlamıştır — Celâl Yardımcı, bayağı güç durumda kalmıştı. Bâzı DP milletvekilleri bir kumar kanunu çıkartmanın utancını haykırmışlardı. Yardımcı, «Bütün medenî memleketlerde var. bu kumar değildir» gibi sözlerle meseleyi geçiştirmeye çalışmıştı. Neticede bir kişi 2,5 liradan fazla parayla oyuna katılamıyacak, 18 yaşından ufak çocuklar toto dışı kalacak teminatıyla mesele tatlıya bağlanmıştı. Tabii ki bu teminat çoktan unutulmuş ve Spor — Toto, toplumun vazgeçilmez alışkanlıkları arasına girmiştir. Faraza, şeriatçılar bile iktidara gelse, Spor — Toto'yu kaldırmaya herhalde cesaret edemiyeceklerdir. Fakat hiç değilse Toto Çiftliği yönetimi düzene sokulabilir.

Bu 738 milyon lira gelir nasıl harcanmıştır? Bunun 332 milyon lirası ikramiye olarak Toto oynayanlara geri gitmiştir. 32 milyon lira da Yurtlar Kurumuna verilmiştir. Geriye kalan 374 milyon lira ciddi israflara konu olmuştur.

Toto oynatmak, Toto oynamaktan tabiatıyla çok kârlı bir iştir. Toto bilet satışı ...yli kârlı bir faaliyettir ve yeni bir aracı zümreyi geliştirmiştir. Toto bayileri satışlarından yüzde 10'a yakın hisse almaktadır. Bu sâyede, Toto bayilerinin bilet satışlarından aldıkları kâr 71 milyon 707 bin lirayı bulmaktadır!

Tabii ki bu kârlı kaynaktan spor kulüpleri de hise almayı unutmamışlardır. Kulüplere Toto'dan ödenen para 22 milyon 404 bin liraya erişmiştir. Bu para profesyonel futbol kulüplerine gitmektedir. Amatör kulüplere verilen ise 222 bin liradan ibarettir! Belki profesyonel kulüplere de yardım yapılmasına ihtiyaç vardır ama, bu yardım, en azından profesyonel kulüpleri belli bir statüye bağlamak ve kulüpler üzerinde devlet kontrolünün kurulması şartına bağlanmalıdır. Bugünkü hâliyle kulüpler, dernek statüsünde acayip ticarethanelerdir.

Bundan sonra yönetim giderleri gelmektedir Bâyiler eliyle yürütülen bir örgütün idarî giderlerinin, normal olarak çok düşük kalması gerekir. Ama Spor — Toto, mutad üzere bir çiftlik hâline getirilmiştir. Toto'nun idarî gideri 35,5 milyon liraya varmaktadır! Toto'nun 193'ü daimî kadroda, 388'i «teknik personel» sıfatlı 581 personeli vardır ki yapılan işe nazaran bu çok fazladır. Spor işlerine bakan Devlet Bakanlığının Genel Bütçede ödeneği olmadığı için, Devlet Bakanlığı makam şoförü, özel kalem müdürü ve sekreteri Spor — Toto'dan ücret almaktadırlar. Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünün yeterli hukuk müşaviri olduğu halde, Spor — Toto da bir sürü hukuk müşaviri almıştır. Ayrıca personel arasında aydan aya ücretini almak için uğrayan «sporcular»ın sayısı bir hayli kalabalıktır. Personel giderlerinin dışındaki daha bir sürü israf da buna eklenince, 1960-61 döneminde 2.2 milyon lira olan idarî giderler, hiç bir ciddî sebep bulunmadığı halde, devamlı artarak. 1965-66 döneminde 10 milyon liraya yükselmiştir! Bu rakamlar apaçık bir israfı kendiliğinden ortaya koymaktadır. Toto biletleri bastırılışı dâhi. 738 milyonluk gelir içinde, önemsiz bir kalem olarak kalsa bile, açık bir israfın örneğidir. Toto biletleri için 2 milyon lira ödenmiştir. Ama 1965-66 dönemi uygulanmasında da görüldüğü gibi, bastırılan 4 biletten ancak biri kullanılmıştır. Bu, büyük israftır. Tirajı Toto'nun onda biri olan Hürriyet'in dâhi iadesi, yüzde 10-15 civarındadır. Toto ise, yüzde 75 iadeye yol açmaktadır. Ama asıl büyük hovardalıklar, Spor — Toto gelirleri ile Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünün yaptırdığı spor tesisleri dolayısiyle ortaya çıkmaktadır. Bu işe 738 milyon liralık gelirden 242 milyon lirası, yâni toplam gelirin üçte biri ayrılmıştır. Fakat Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, yatırım işlerini yürütmeye zerrece hazır olmadığı için — biraz da seçim bölgelerine tesis yapma baskılarına pek az dayanabildiği için —, spor tesisleri konusunda çok kötü not almıştır. Bir önceki Devlet Bakanı Şekip İnal, görevden ayrılırken bu konuda gazetecilere şu bilgiyi vermişti: «Tesislerimiz, yurda gelişi güzel serpiştirilmiştir. İş başına geldiğim zaman bunların yüzde 80'i müteahhitlerle ihtilâflı idi. Kısmen ihtilâflar önlenmiş, fakat istenilen yine olmamıştır. Bu ihtilâflar yüzünden, 100 milyona yakın yatırım bugün istifade edilmez haldedir... Harcanan bu yüzlerce milyon içinde İstanbul'a ne yapılmıştır? Hiç. Bir Ali Sami Yen Stadı için aylarca uğraştık ve açılması için inanınız ki ağırlığımı koydum... Benim teşkilâtıma verdiğim emir, (tapu alınmadan, projesi yapılmadan, keşfi tamalanmadan ve hattâ mevsimi gelmeden ihale yapmak yok) idi.»

İstanbul'un Belediye Başkanı Haşim İşcan da, şehrini fena halde ihmal eden Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünün Ali Sami Yen Stadı konusundaki sorumsuz tutumundan şikâyetçidir: «Ali Sami Yen Stadı konusunda kusur ve hâtâ, Belediyede değil, ruhsat almadan inşaata başlayan, inşaat sırasında proje ve nizamnamelerin kabul ettiği standart hesaplara uygun demir ve malzeme kullanmamak suretiyle seyircilerin can emniyeti ile ilgili bu konuda tribünlerde çatlaklara ve tehlikeli durumlara sebebiyet veren Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü ve İstanbul Bölgesi Müdürlüğü görevlileridir.»

Yalnız İstanbul'da değil, yurdun her tarafında Genel Müdürlüğün ihaleleri. çeşitli anlaşmazlıklara ve muhtemelen yolsuzluklara yol açmıştır. Elimizde mevcut, bir süre önce hazırlanmış bir belgeye göre, Sakarya, Koceli, Kayseri, Trabzon, Çorum, Antalya kapalı spor salonları inşaatında Kadri Veziroğlu firması ile mahkemeye düşülmüştür. Bingöl açık tribün ve istinat duvarı inşaatında müteahhit Zeki Bayram işi bitirmemiştir. Elimizdeki belgenin «düşünceler» hânesinde, Zeki Bayram için şu mülâhazat yer almaktadır: «Müteahhit yüzde 50 için müracaat edilmiş, proje harici işler yapıldığından ihtilâfa düşülmüş. tahkikat mevzuu olmuştur. Tasfiyesi isteniyor...» Keza ayni müteahhidin Elazığ spor sahası telörgü ve drenaj inşaatında şu not düşülmüştür: «Yüzde 50 ile iş bitmemiş, nâtamam vaziyette, bu işin tasfiyesi. geri kalan işlerin ihalesi gerekmekte...» Kayhan Aktoprak'ın yüklendiği Balıkesir kapalı spor salonu konusunda yazılan şudur: «Yer tesliminin zamanında verilmemesinden mütevellit iş mahkemelik olmuş, mahkeme devam ediyor.» Erzurum, Hınıs Boğazevi Kayakevi inşaatını alan Turan Alpdemir için düşülen not şöyledir: «Mahkemede tesbit için dünya bölgeye gönderildi. İş tasfiye edilmiştir, fazla ödenen miktar 215 bin 152 liradır. Kat'i teminat mektubu muhasebe müdürlüğünce emanete alınmıştır.» Zeki Bayram'ın Bingöl drenaj inşaatı, «yüzde 50 kararı alınmış, bir takım işler yapılmış iş nâtamam duruyor» şerhini taşımaktadır. Siirt ihatâ duvarı ve saha tanzimi işi Mazhar Demirhan'a verilmiştir, ama düşülen not şudur: «Bu iş için tasfiye onayı çıkmış, kabulü yapılmış, fakat tasdik olmamıştır.» Müteahhit Hızır Eroğlu'na verilen Amasya Şehir Stadı ikmal inşaatının akibeti de şöyle belirtilmektedir: «Tasfiyesi yapıldı. saha geçirimsizliği dolayısiyle verilen rapor üzerine teminat iade edilmedi.»

Genel Müdürlüğün eski teknikerlerinden Hâdi Birol da geçenlerde spor tesisi inşaatında büyük yolsuzluklar bulunduğunu ileri sürmüştür. Teknikere göre, 10 milyon 900 bin 667 lira keşif bedeli Cebeci Stadı müteahhidine sondaj yapılmadığı halde 1 milyon 662 bin 252 lira fazla istihkak ödenmiştir. İncelemelerle 3 milyon liraya biteceği tesbit edilen 6 spor salonu ihale dışı ödemelere yol açmıştır.

Bu örnekleri bir hayli çoğaltmak mümkündür. Eski spor bakanının da açıkladığı üzere, geçen yılın sonlarına doğru 100 milyon liraya yakın yatırım istifade edilemez haldeydi. Bu konuda Maliye Müfettişi Cafer Canlı da şu hükme varmaktadır: «Spor tesislerine ait yatırımların Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü tarafından iyi bir şekilde yürütüldüğünü söylemek mümkün değildir. Bir çok yatırımların zamanında bitirilemeyişi, tamamlanmış olan bâzı tesislerin de basına aksedecek kadar hâtâ ve noksanlıkları ihtiva etmesi, ayrıca biten tesislere ait maliyetlerin ilk ve son hesapları arasında muazzam farklar olması ve farkların daima müteahhitlerin lehine ve Genel Müdürlüğün aleyhine zuhur etmesi, yukarıda ifade edilen fikrin nedenlerinden bir kaçını teşkil etmektedir. 1964 yılında Genel Müdürlük nezdinde, inşatlar konusunda bir çok tahkikatın açılmış olması, fikrimizi kuvvetlendirmektedir.»

İnşaat dışında da Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğüne yöneltilen ciddî eleştiriler vardır. Avrupa Konseyi adına Türk sporu ile ilgili bir rapor hazırlayan René Bazennerg, Genel Müdürlüğün profesyoneller lehine çalışmasını yermiştir: «Genel Müdürlük, faaliyetlerini profesyoneller lehine geliştirmektedir. Spor tesislerinden öğrenciler ve halk faydalanamamaktadır. Özellikle işçi sınıfı için bir spor faaliyeti düzenlenmemiştir.

Spor faliyetleri için kullanılan ve öğretici olmaktan çok eğlendirici mahiyette bir kaç büyük spor tesisi hariç, halkın ihtiyacı olan gerekli tesisler bugün bile plânlama safhasındadır.

Okullar için durum, acınacak bir haldedir... Yüksek öğrenimde, her bin öğrenciden ancak iki öğrenci beden eğitimi ile ilgilenmektedir.»

Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünün en hazırlıksız ve dalgacı devlet kurumlarından biri olduğu açıktır. Böyle bir müdürlüğün emrine yılda 50 milyon lirayı çoktan aşan ve iyi yürütülürse pek yakında 100 milyon liraya ulaşacak olan bir yatırım fonu teslim edilmektedir Hiç değilse, Genel Müdürlüğün yatırımcı bir daire şeklinde derhal örğütlendirilmesi ve teknik elemanlarla takviyesi gereklidir. Fakat öyle görünür ki, spor tesisi inşaatının Bayındırlık Bakanlığına devri, çok daha gerçekçi bir yoldur.

Bir noktada ise tereddüde yer yoktur: Spor — Toto gelirleri de, Millî Piyango gelirleri gibi, Genel Bütçede yer almalıdır. Genel Müdürlüğe, kendisince yapılan ve Plânlama Teşkilâtınca onaylanan program ve projelere göre, Maliye Bakanlığınca Genel Bütçeden ödenek ayrılmalıdır. Böylece, hiç değilse, yüz milyonlarca liranın ehliyetsiz ve sorumsuz ellerde heder edilmesi, bir ölçüde kontrol altına alınmış olacaktır.